፱

የፍጻሜው አጥቢያ - ከጋጂ አዲስ አለም

ፈረንሳይና እንግሊዝ ኢጣሊያ ከጀርመን ጎን እንዳትሰለፍ በመከላከል ብዙ ቢደክሙም የኋላ ኋላ ግን የተፈራው ደርሶ የሁለተኛው የዓለም ጦርነት ሲጀመር ኢጣሊያ ከጀርመን ጎን ተሰለፈች፡፡ በአንደኛው የዓለም ጦርነት የነበረውም የሃይል አሰላለፍ ተቀየረ፡፡ በዚህ የኢጣሊያ ውሳኔ ከእንግሊዝ ጋር የአበሩት አገሮች የጀርመንንና የኢጣሊያን ጉልበት ለማድከምና ለመመከት ከባድ ፈተና ላይ ወደቁ፡፡ በኋላም የእንግሊዝ ጦር በምስራቅ አፍሪካ የሚገኘ ውን የኢጣሊያ ጦር ከኢትዮጵያ የማስወጣት ሀላፊነት ወሰደች፡፡

የሁለተኛውን የዓለም ጦርነት የሃይል አሰላለፍ የቀየረው ሌላው ጉዳይ ደግሞ አሜሪካ የአቶሚክ ቦምብ ባለቤት መሆኗ ነው፡፡ እውቁ ሳይንቲስት አንስታይን በአንደኛው የዓለም ጦርነት በፕሮፌሰርነት በርሊን ነበር፡፡ ጀርመን የጀመረችውንም ጦርነት እየተቃወመ በፀረ ጦርነት ሰልፎች ተካፍሏል፡፡ አንስታይን የአይሁድ ዘር ነው፡፡ በጽዮናዊነት ባያምንም ፀረ ጽዮናውያን የያዙትን ፅንፈኛ አቋም ግን ይቃወም ነበር፡፡ በዚህ ምክንያት የአንስታይን ፅንሰ ሃሳቦች ትልቅ ጥቃት ተከፈተባቸው፤ የፀረ አንስታይን ተቋምም ተመሰረተ፡፡

ሂትለር በ1925 ዓ.ም ስልጣን ላይ ሲወጣ አሜሪካ የነበረው አንስታይን አልመለስም ብሎ ወሰነ፡፡ የናዚ ሚሊሻዎች ቤቱን በረበሩት፤ «አንስታይን ከእንግዲህ ተመልሶ ጀርመንን አይረግጥም» በሚል በበርሊን ጋዜጣ ርዕሰ አንቀጽ ሆኖ ወጣ፡፡ አንስታይን የጀርመን ሳይንቲስቶች ውስው ቢያድሩም የአቶሚክ ቦምብ መስራት መቻላቸውንና በናዚዎች እጅ ከገባ የሚደርሰውን ጥፋት በማሰብ አሜሪካ ቀድማ የኒኩሌየር ቦምብ እንድትሰራ ለሩዝቬልት ሃሳብ አቀረበ ... አሜሪካ ቀድማ የአቶሚክ ቦምብ ባለቤት ሆነች፡፡

ጃፓን ፐርል ሃርበር ላይ የጫረችውን የጦርነት እሳት አሜሪካ መላ ሃብቷንና ዕውቀቷን በመጠቀም እንድትመክት ሩዝቬልት ቀሰቀሱ፡፡ አሜሪካ በጃፓን ላይ ጥቃት ሰነዘረች፡፡ የአክሲስ ጦር አጋሮቿ ለጃፓን በመወገን አሜሪካ ላይ ጦርነት አወጁ፤ሁለቱ የጃፓን ከተሞች በአቶሚክ ቦምብ ተመቱ፡፡

* * *

በ1931 ዓ.ም የሁለተኛው የዓለም ጦርነት ተፋፍሞ እንደ መሬት ርደት ማዕበሉ ምድርን አንቀጠቀጣት፡፡ በዚያ የጦርነት ማዕበል ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ እንዳሉት ታሪክና ፈጣሪ ምስክር መሆን ብቻ ሳይሆን ፍርድ ሰጭ ሆነው፥ የነበረው እንዳልነበረ ሆነ፤ የሃይል አሰላለፍ ምንቅርቅሩ ወጣ፡፡ በጥቅም አፍ ለአፍ ገጥመው እውነትን በመካድና «ጉልበት ሃይል ነው» በማለት እከከኝ ልከክህ ሲባባሉ የነበሩት እንግሊዝና ፈረንሳይ ከወዳጃቸው ኢጣሊያ ጋር የነበራቸው የእፍ እፍ ፍቅር አብቅቶ በፍፁም ጠላትነት ካብ ለካብ የሚተያዩ፤ አንዱ ሌላውን ለመንደፍ የሚጠባበቁ እባቦች ሆኑ፡፡

በሰኔ ወር 1932 ዓ.ም ፈረንሳይ በሰፈረችው ቁና ተሰፍራ ተወረረች፡፡ ወረራ የፈፀመችባትን ናዚ ጀርመንን ትታገል ዘንድ ጀኔራል ደጎል ለፈረንሳይ ህዝብ ብሔራዊ የመከላከል ጦርነት እንዲጀመር አዋጅ አወጀ፡፡ በ1933 ዓ.ም ደግሞ ጀርመን፣ ኢጣሊያና አልባንያ ዩጎዝላቪያን ወርረው አገሪቷን እንደ ጣቃ ለሁለት ሰነጠቋትና የእነሱን ፍልስፍና አራማጅ የሆነ አሻንጉሊት የክሮዌሽያ መንግስት መሰረቱ፡፡

የኢጣሊያ ወራሪ አብሮ የኖረውን ኢትዮጵያዊ በዘር ከፋፍሎ በማጋጨት ለማጨፋጨፍ በተጠቀመው ቀመርና ስሌት በክሮዌሽያ ሰፍረው በነበሩት ሁለት ሚሊዮን በሚጠጉ ሰርቢያውያንም ላይ ሴራ ተሸርቦ እንዲጨፈጨፉና ወደ ማጎሪያ ካምፖች እንዲወረወሩ የወቅቱ የአልባንያ ጠቅላይ ሚኒስትር ሙስጠፋ ኩሩጃ ለኮሶቦ የኢጣሊያ ወራሪ ሃይሎች ሃሳብ አቀረቡ፡፡ የቤት ስራቸው የተሰራላቸው የኢጣሊያ ወራሪዎችም ግጭቱን የሚያስጀምረውን ሽጉጥ ተኮሱ ... ወዲያው የዘር ማጥፋቱ ጭፍጨፋ ተከናወነ፡፡ በዚያ ጭፍጨፋም ከአስር ሺህ በላይ ሰርቢያውያን ሞቱ፤ ከሰማንያ እስከ መቶ ሺህ የሚደርሱት ደግሞ ወደ ማጎሪያ ካምፖች ተወረወሩ ...

ይህ ጭፍጨፋ ሰርቢያውያንን ወረራና ጭፍጨፋውን አምርረው እንዲቃወሙና በጆሴፕ ብሮዝ ቲቶ ወደሚመራው የአርበኞች እንቅስቃሴ እንዲቀላቀሉ አደረጋቸው፡፡ በቲቶ የሚመሩት አርበኞች ኮሶቮን ነፃ ለማውጣት ከ1933 ዓ.ም እስከ 1936 ዓ.ም ድረስ ፅኑ ትግል አድርገው ኮሶቮ ነፃነቷን ተቀዳጀች፡፡

* * *

ታሪክና ፈጣሪ እንደሚመሰክሩት የሁለተኛው የዓለም ጦርነት የተጀመረው በ1931 ዓ.ም በተደረገው የቼኮዝሎቫኪያና ፖላንድ ግጭት ይሁን እንጂ በ1928 ዓ.ም ፋሽስት ኢጣሊያ ስምምነቷን ጥሳ፣ የሊግ ኦፍ ኔሽንስን ህግ ረግጣ ኢትዮጵያ ላይ ባደረገችው ወረራ ጦርነቱ ተጸንሷል ማለት ይቻላል።

እንግሊዝ ውስጥ ባዝ ከተማ ቤት ገዝተው መኖር የጀመሩት የኢትዮጵያ ንጉሰ ነገስት ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ እንግሊዝ ለኢጣሊያ ቅኝ ገዥነት እውቅና በመስጠቷ እንደ ተራ ስደተኛ ተቆጠሩ እንጂ በኦፊሴል ከእንግሊዝ ባለስልጣናት ጋር ግንኙነት አልፈፀሙም። ቀድሞውኑም አቀባበል አልተደረገላቸውም። ለደህንነታቸው በሚል ሽፋንም ንጉሰ ነገስቱ በእንግሊዝም ሆነ ከእንግሊዝ ውጭ የዲፕሎማሲ ተግባር አልፈፀሙም። የእሳቸው እንግሊዝ አገር በስደት መቀመጥና የአገራቸውን ማህተም መያዝ ግን «ኢትዮጵያ የኢጣሊያ ሁለተኛዋ ኤምፓየር ሆናለች» የሚለውን የኢጣሊያ ፋሽስቶች ልፈፋ ተአማኒ እንዳይሆን እንቅፋት ጋረጠ። ይህም ለእነ ሎሬንሶ፣ ሲልቪያ ፓንክረስት፣ ሃኪም ወርቅነህ (ዶክተር ማርቲን)፣ መላኩ በያን፣ ወዘተ. አጋዥ ሃይል በመፍጠር የአውሮፓና የአሜሪካ ህዝብ የኢጣሊያን ልፈፋ ከጉራ ያልዘለለ ባዶ ጩኸት አደረገው።

ኢትዮጵያ ውስጥ የነበረው የአርበኝነት ትግል እየተጠናከረ የኢጣሊያን ፋሽስት ሰራዊት ከመንገድ የማይወጣ እና በጥቂት ከተሞች ብቻ ምሽግ ውስጥ አድፍጦ የሚውል ሰራዊት ማድረጉ የውጭውን ዲፕሎማሲያዊ ትግል አፋፋመው። እንደተፈራውም ወረራው አፍሪካዊ አሜሪካውያንን፣ የካረቢያን አገሮችንና በተለይም አፍሪካውያንን ማስቆጣቱ አገራዊና አለማቀፋዊ የተቃውሞ ትግል ላይ ትልቅ ስበትን ፈጠረ። ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴም ከሚያምኗቸው የአርበኞች መሪዎች ጋር ግንኙነት በመፍጠር፣ እንግሊዝ አገር ሆነውም ሹመት በማፅደቅ የድል ጎህ ሲቀድ እንደተቃረበ ወጋገን ማየት ጀመሩ ... ኢትዮጵያን የሚረዱ፣ ለኢትዮጵያ የሚከራከሩ፣ የሚታገሉ ሁሉ በተስፋ ተጠናከሩ።

በተለይ ደግሞ በሁለተኛው የዓለም ጦርነት የሃይል አሰላለፍ ሲለወጥ ፈረንሳይ ሉዓላዊነቷ በጀርመን ተደፍሮ በኢትዮጵያ ቁስል ላይ የከተተችው እንጨት የፈጠረውን ህመምና ስቃይ በራሷ ደርሶ አየችው። እ.አ.አ. በ1940 የፈረንሳይ ህዝብ ጥቃትን ለመከላከል በየአለበትና በሚችለው አቅም የአርበኝነት ትግል በአዋጅ ጀመረ። በዚህ ጊዜ በኢትዮጵያና በመሪዋ ላይ ፊት ያዞሩና በራቸውን ጠርቅመው «የኢትዮጵያን ጉዳይ በሩቁ» ያሉት

እንግሊዞች ፖሊሲያቸውን ለወጡ። አፄ ኃይለ ስላሴ እንዳሉትም እግዚአብሔርና ታሪክ የየራሳቸውን ፍርድ ለመስጠት ሳይዘገዩ የሃይል አሰላለፉ እየተቀየረ፣ የተቧደነው እየተጣላ፣ አቅመቢሱ በተዓምር እየተጠናከረ ጣሊያኖች «አዲሱን ኤምፓየራችንን የሚያናውጥ ሃይል በምድር ላይ ሊኖር ከቶ አይችልም» ያሉት ትዕቢት በጥቂት ዓመታት እንደ ጤዛ ረገፈ። የአርባ ዓመት ዝግጅት ውጤት የሆነው የሶስት መቶ ቦምብ ጣይ አውሮፕላን፣ የከባድ መሳሪያና የመርዝ ጢስ፣ አምስት መቶ ሺ የሚገመት በዘመናዊ ስልት የሰለጠነ ሰራዊት መሰናዶ... እንደ እንቧይ ካብ ተንዶ በእግዚአብሔርና በታሪክ ፍርድ የነበረው እንዳልነበረ መሆን ጀመረ ...

የተባበሩት ሃያላን አባል የሆነችው እንግሊዝ ከጓደኝነትና አጋርነት በቅጽበት ወደ ጠላትነት የተቀየረችው ኢጣሊያ በርካታ ሰራዊት ኢትዮጵያ ውስጥ እንዳላት ታውቃለች። ያን ሃይል መምታት የኢጣሊያን ጉልበት በእጅጉ ይጎዳዋል ... ያ ሃይል ኢጣሊያ አርባ ዓመት ሙሉ የገነባችው ነው። ያን ሃይል በአፍሪካ አሸዋ፣ በአፍሪካ ደንና ሸንተረር፣ በኢትዮጵያ አርበኞች እርዳታና ከቅኝ ግዛቶቻቸው በሚላክ ሰራዊታቸው መደምሰስና መበተን ታላቅ ወታደራዊ ስልት መሆኑን የእንግሊዝ የወታደራዊ ሳይንስ ጠበብቶች አመኑበት።

በዚህ ስልት እንግሊዛውያን ኢትዮጵያ ውስጥ ያለውን የኢጣሊያ ሰራዊት መደምሰስ ከቻሉ ድላቸው በአንድ ድንጋይ ሁለት ወፍ የመምታት ያህል ፋይዳ እንዳለው አስተዋሉት። የኢጣሊያን ሰራዊት በእንግሊዝ ወታደሮች፣ በቅኝ ተገዢ ወታደሮቻቸውና በኢትዮጵያውያን አርበኞች ትብብር ብዙ እንግሊዛውያን ሳይሰዉ መደምሰስ ከቻሉ «ኢትዮጵያ ከጠላት ተዋግተን ያገኘናት አገር ናት» በማለት ከኢጣሊያ ወረራ ነፃ የወጣች እንጂ «ነፃ ሉዓላዊ አገር ያልሆነች» አገር አድርጎ ለመፈረጅ ይመቻቸዋል። በዚህም ለዘመናት በምስጢር ጓዳቸው ውስጥ አስቀምጠውት የነበረው ኢትዮጵያን ካለ ጦርነት ቅኝ ተገዥ የማድረጊያ ህልማቸው እውን እንደሚሆን ተስፋ አደረጉ። ይህ ደግሞ ከህንድ፣ ከሱዳን፣ ከናይጄሪያና ከደቡብ አፍሪካ የሚያሰልፏቸው ተዋጊዎች «ኢትዮጵያውያን ነፃ እንደወጡት እኛም ...» ብለው ሊያስቡት የሚችሉትን ተስፋ ጨለማ እንዲውጠው የሚያደርግ እንደሚሆን ተማመኑ።

ስለዚህ በህዳር ወር 1933 ዓ.ም. ግዳጃቸውን ለመወጣት ዝግጁ የነበሩት እንግሊዞች ይህን ጥቃት ለመፈፀም በሁለት ነገር ላይ ትኩረት አደረጉ። የመጀመሪያው የቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ጉዳይ ነበር። የእንግሊዙ ዊንስተን ቸርችል ንጉሰ ነገስቱን አገራቸውን ነፃ ለማውጣት ከእንግሊዝ ሰራዊት ጋር በመሆን ህዝባቸውን አስተባብረው ትግል በማድረግ የጋራ

ጠላታቸው የሆነችውን የፋሽስት ኢጣሊያን ሰራዊት እንዲደመስሱ ወደ ሱዳን ላኳቸው:: ሱዳን ከደረሱ በኋላ ግን ጉዞው ቆመ፤ ግንኙነቱም ላላ። ንጉሰ ነገስቱ ማብራሪያ ቢጠይቁ፣ ቴሌግራም ቢልኩ ... መንፈስ የሚያረጋጋ መልስ አጡ። ከዚያ ቀስ በቀስ ምስጢሩ ግልፅ መሆን ጀመረ:: ነገር ግን አንዴ ተስፋቸው በእንግሊዞች የሚወሰን ሆኗልና ንጉሰ ነገስቱ «ቻለው ሆዴ» ብለው ለስድስት ወራት ውሳኔ በሌለው ግዞት ካርቱም ውስጥ ቆዩ::

እንግሊዞችም በበኩላቸው ኢትዮጵያውያንን ሊያግባባ የሚችል መላ እመፈለጉ ላይ አተኮሩ:: በዚህም መሰረት ንጉሰ ነገስቱ በህዝባቸው መወደድ አለመወደዳቸውን ማወቅ፣ የደጋፊና ተቃዋሚያቸውን ቁጥር መረዳት ላይ ቢሰለፉም በጥንቃቄ የያዙት‹ እቅድ እንዳይበላሽባቸው ስለፈሩ ትክክለኛው ጊዜ እስኪመጣ በርቀት ያገኙት የነበረውን መረጃ ወደ ጎን ገፋ አደረጉት:: ስለዚህ ኢትዮጵያ ውስጥ ያሉ ህዝቦች ሊቀበሉት ይችላሉ ያሉትን መላ ነደፉና ሁለት እንግሊዛውያን ከሱዳን ወደ ግብጽ ሄደው ከጄኔራል ዌቨል ጋር ሸንጎ ተቀመጡ::

«ኢትዮጵያ በጣም ትልቅ አገር በመሆኗ ወደ ሶስት መንግስታት ትከፈልና ነፃ ትውጣ:: ያ ደግሞ ኢትዮጵያን ከጠላት ተዋግታ ያገኘቻትን እንግሊዝን ይጠቅማል:: ምክንያቱም፥ አንደኛ የኢትዮጵያ ጠንካራ ሃይል እንግሊዝን አይፈታተናትም፤ ሁለተኛ፥ አዲስ የሚፈጠሩት ሶስት መንግስታት የእንግሊዝን ፍቅርና ትብብር ለማግኘት ስለሚንበረከኩ እንግሊዝ ጥቅሟን እያስከበረች በመካከላቸው ግጭት ሲፈጠር አስታራቂ ትሆናለች፤ ሶስተኛ፥ ከሶስቱ መንግስታት አንዱ ችግር ቢፈጥር እንኳን በሁለቱ እያስመታን ኢትዮጵያን ሙሉ በሙሉ በቅኝ ግዛት መዳፋችን እናስገባለን» ብለው መከሩ:: ጄኔራል ዌቨል በኤርስክንና ብሮከልኸርስት ሃሳብ ሙሉ በሙሉ ተስማማ::

ይህ ፖለቲካዊ ዘመቻ ከመፈፀሙ በፊት ግን እንግሊዛዊው ኮሎኔል ዊንጌት ከቀዳማዊ ሃይለስላሴ ጋር ባደረገው ውይይትና በሰጣቸው ምክር ንጉሰ ነገስቱ «ወደ አገሬ ወደ ኢትዮጵያ በቀጥታና በአስቸኳይ እንድገባ ይፈቀድልኝ» የሚል ማመልከቻ ፃፉ:: ቸርችልም «እኔ እንደማስበው ንጉሰ ነገስቱን ወደ ኢትዮጵያ ለማስገባት የሚያስችሉ ጥረቶች ሁሉ ሊደረጉ ይገባል:: በእርግጥ በዚህ ውሳኔ ከኢትዮጵያ የተለያዩ ብሔረሰቦች አካባቢ የሚነሱ ተቃውሞዎች ይኖሩ ይሆናል:: ይሁን እንጂ የንጉሰ ነገስቱ ወደ አገራቸው መግባት በኢጣሊያኖች ላይ ያለውን ተቃውሞና አመፅ በማፋፋም ህዝቡን ለድል ያበቃዋል:: ይህ ደግሞ ሊቢያ ላይ ከምናገኘው ድል ጋር ይቀናጃል:: ስለዚህ በእኔ እምነት ንጉሰ ነገስቱ ወደ አገራቸው መግባት

አለባቸው:: በመሆኑም ለንጉሰ ነገስቱ ደብዳቤ የሚስማማ መልስ ለመላክ የሚያስችለኝ ጽሑፍ ቢዘጋጅልኝ እደሰታለሁ» በማለት የእንግሊዝ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ለነበረው አንቶኒ ኤድንና ለፊልድ ማርሻል ኢዝመይ ማስታወሻ ፃፉ::

ሚስተር ኤድን የጠቅላይ ሚኒስትሩን ማስታወሻ እንዳዩ ለጉዳዩ ቅርብ ያሏቸውን ሁሉ አማከሩ:: በመጨረሻም ሃላፊነታቸውን ለመወጣት የኢትዮጵያውን ንጉሰ ነገስት እንዲህ በችኮላ ወደ አገራቸው መመለስ ለህይወታቸው ያሰጋል የሚል አንድምታ ያለው ማሳሰቢያ እንዲያቀርቡ አደረጋቸው::

«ንጉሰ ነገስቱ ወደ አገራቸው መመለስ ይኖርባቸዋል:: ስለ ራሳቸው ህይወትም ከማንም የተሻለ ራሳቸው እንደሚያውቁ ሁላችንም ልንገምት ይገባናል» አሉና ቸርችል ዜማው ያማረ፣ ውስጡ ግን ክረት የነበረው ጥበበኛ ውሳኔ አስተላለፉ:: በዚህም ቸርችል መኮንኖቻቸው ኢትዮጵያን ለሶስት ሰንጥቀው የመያዝ እቅዳቸው አቅጣጫው እንዲቀየር አደረጉት:: ይህ ውሳኔ ግን ለጄኔራል ዌቨልን፣ ለፊልፕ ሚችል፣ ለሞሪስ ኤስ ላሽና ለመሳሰሉት አልተዋጠላቸውም:: ምክንያታቸው ደግሞ የኢትዮጵያው ንጉሰ ነገስት በህዝቡ ያላቸው ተቀባይነት አናሳ፣ ተቃዋሚዎቻቸውም ብዙ ናቸው ብለው ያስቡ ስለነበር በእንግሊዝና በኢትዮጵያ አርበኞች የጦርነት ስልት የአሳቸው አስተዋጽኦ አናሳ ሊሆንና የሚነዛባቸው ተቃውሞ በእንግሊዝ ጦር ላይ ያልታሰበ እክል ሊፈጥር ይችላል የሚል ስጋት ነበር:: ሁለተኛም የእንግሊዝ መንግስት በኦፊሴል ኢትዮጵያ የኢጣሊያ ቅኝ ግዛት መሆኗን ተቀብላለች:: ስለዚህ ምንም እንኳን የኢጣሊያ ጦር በእንግሊዝ ጦር ቢሸነፍም ኢትዮጵያ በኢጣሊያ አስተዳደር ስር መሆኗ የሚያከትመው ሁለቱ አገሮች በሚያደርጉት የሰላም ስምምነት ብቻ ነው:: በሌላ በኩል ደግሞ የእንግሊዝ ጦር የጠላቱን የኢጣሊያን ጦር እስኪያሸንፍ ድረስ ኢትዮጵያን «ነፃ» ያደርጋል እንጂ ነፃ አገር ስለማያደርጋት በእንግሊዝ ስር ያለች የጠላት አገር በመሆን በእንግሊዝ ወታደራዊና ፖለቲካዊ አስተዳደር ስር ሆና ትቆያለች የሚል እምነት ነበራቸው::

ለዚያ እምነታቸው መነሻ ምክንያቱ ኢትዮጵያን ከእንግሊዝ ቅኝ ግዛት አገሮች ከኬንያ፣ ከዩጋንዳና ከሱዳን ጋር አንድ ላይ አቀላቅለው ለማስተዳደር የነበራቸው ህልም ነበር:: ሚችል የኡጋንዳ፣ ላሽ ደግሞ የሱዳን አስተዳዳሪዎች በመሆናቸው ለኢትዮጵያ አስተዳደር ተመሳሳይ የሆነ እቅድ ነበራቸው:: ይህንም ህልማቸውን እውን ለማድረግ የኢትዮጵያ ጦር ሃይል

በእንግሊዛውያን እንዲመራና እንግሊዝኛንም መግባቢያ ቋንቋ እንዲሆን ለማድረግ ተዘጋጁ።

ንጉሰ ነገስቱም እግረ-መንገዳቸውን ሱዳን የነበሩ ስደተኞችን አሰባስበው ወታደራዊ ስልጠና እንዲያገኙ አደረጉ። በሌላ በኩል ደግሞ ደጃዝማች ከበደ ተሰማን ከእስራኤል አስመጥተው ለአርበኞች እና ለህዝቡ «ጃንሆይ መንገድ ላይ ናቸው» እንዲሉ ወደ ኢትዮጵያ ላኳቸው ...

* * *

መጋቢት 21 ቀን 1933 ዓ.ም ዋቅጅራ ስርዳ ፈረሱን አረፋ እያስደፈቀ ከጭልሞ ምሽግ ተነስቶ ወደ ዮብዶ ጋለበ። ሰማዩ አልፎ አልፎ ቁጥር ቁጥር ካሉት ስስ ዳመናዎች በስተቀር ጥርት ያለ ሰማያዊ ነው። ከርቀት የገበሬዎች፣ የአዕዋፍና የወንዝ ድምፅ ይሰማል።

«ጃገማ - አባ ዳማ!» አለ፥ ዋቅጅራ - ከፈረሱ እየወረደ።

«ዋቅጅራ ... ምነው?» ጃገማ ጠየቀ።

«ጣሊያኖች ... ኡሁ ... ጣሊያኖች ... ኡሁ ... የእቃ ቦርሳቸውን እያሳሰሩ ነው» አለ - ቁና ቁና እየተነፈሰ።

«ለምን?» አለ ጃገማ በፅሞና።

«እንጃ፤ ሁሉም ግን እቃቸውን ይጠፍራሉ» አለ ዋቅጅራ።

«እሽ እመጣለሁ ዋቅጅራ፤ እስክመጣ ለውጥ ካለ ላክብኝ፤ አሁን ግን ቶሎ ሂድ ...» አለ ጃገማ። ዋቅጅራ ፈረሱ ላይ ዘሎ ወጥቶ ተፈተለከ...

* * *

መጋቢት 22 ቀን 1933 ዓ.ም የበጋው መብረቅ ጭልሞን ከቦ ተኩስ ከፈተ።

«ማነህ?» ብሎ አስጠየቀ የጦር አዛዡ - በመልዕክተኛ።

«ጃገማ ነኝ» ብሎ መለሰ፥ ጃገማ አባ ዳማ።

«ለምን ተኩስ ከፈትህብን?» እንደገና ጠየቀ የጦር አዛዡ።

«... እጃችሁን ስጡኝ፤ አለበለዚያ አንላቀቅም» ብሎ መለሰ ጃገማ።

«ተኩሱን አስቁምና አባ ዶዮን አስጠራቸው፤ ከዚያ እሳቸው ባሉበት ተደራድረን እጅ እንሰጣለን» አለ የጦር አዛዡ።

* * *

መጋቢት 23 ቀን 1933 ዓ.ም አባ ዶዮና ጃገማ ጭልሞ ከሚገኘው የኢጣሊያ ካምፕ ገብተው ከኢጣሊያው ወራሪ ጦር መሪዎች ጋር ተደራደሩ። ከድርድሩ በኋላ እነ ጃገማ አገር ሰላም ብለው ከተማ ገብተው፤

«አለ ነገር! አለ ነገር
ዘንድሮ አለ ነገር ...
መቸም ሙተን፣ ሙተን
አንገት ደፍተን አንቀር ... ጎራው፣ ጃሎ» እያሉ መሳሪያቸውን

እየነቀነቁ፣ ትከሻቸውን እየወዘወዙ፣ እያቅራሩና እየፎከሩ ሲዝናኑ ከሌሊቱ አስር ሰዓት የጭልሞ ምሽግ አዛዦችና ወታደሮች በአውቶብላንዲ ታንክ እቃቸውን ጭነው ሊያመልጡ ሲሉ የታንኩን ድምፅ ሰሙ። ወኔያቸው ጢም ያለው አርበኞች ከየነበሩበት ተጠራርተው ተከተሏቸው። ጥቂት የኢጣሊያ ወታደሮች ወደ አምቦ ሸሽተው ሲያመልጡ ቀሪዎቹ ደግሞ ጊንጪ ከነበረው የኢጣሊያ ወራሪ ጦር ጋር ተቀላቅለው የአርበኞችን ጥቃት በመከላከል ከጠዋቱ ሶስት ሰዓት እስከ ቀኑ ስድስት ሰዓት ድረስ ተዋጉ። በመጨረሻ የአርበኞች ጥቃት እየከረረ፣ የወራሪዎች ሃይል ደግሞ እየተፍረከረከ ሄደና አስራ ሶስት የኢጣሊያ ወታደሮችና አንድ ሺ አምስት መቶ ባንዳዎች እጃቸውን ወደ ላይ እያነሱ በወጣቱ የአርበኞች መሪ ጦር መጋቢት 24 ቀን 1933 ዓ.ም ተማረኩ። ከዚያም ጊንጪ በአርበኞች እጅ ገባች።

ጃገማ አባ ዳማ ጊንጪን ከተቆጣጠረ በኋላ አርበኞቹ ጊዜ ሳያባክኑና ጣሊያኖች መረጃ ሳይለዋወጡ አንድ ሺ አምስት መቶ እግረኛና ስምንት መቶ ፈረሰኞች ወደሚገኙበት የኢጣሊያ ወራሪ ጦር የሐሮታ ምሽግ እንዲገሰግሱ አዘዘ። የሐሮታ ምሽግ በአካባቢው ከነበሩት ምሽጎች ውስጥ የኢጣሊያ ወራሪ ጦር የሚተማመንበትና ጊንጪን፣ ጋጂን፣ ጀልዱን፣ ግንደ በረትን ለመቆጣጠር የተደራጀ ነበር።

አርበኞች ምሽቱን ሐሮታ በመድረስ የኢጣሊያን ምሽግ በአሩምታ ተኩስ እያስደነበሩ ወራሪዎችን ሲያሸብሯቸው አደሩ። መጋቢት 25 ቀን 1933 ዓ.ም ቀኑን ሙሉ ውጊያው ቀጥሎ ዋለ። የኢጣሊያ ጦር መሪዎች አቅማቸው እየደከመ መሆኑን ቢረዱም ያለ የሌለ ሃይላቸውን በመጠቀም ተከላከሉ። መጋቢት 26 ቀን 1933 ዓ.ም የኢጣሊያ ጦር የሚተማመንበት የሐሮታ ምሽግ ከአርበኞች በተሰነዘረ አዲስ ጥቃት እንደ ጌሾ ተወቅጦ ዱቄት ሆነ። ምሽጉ ሲናድ የኢጣሊያ ጦር ሰራዊት አንዱ በአንዱ ላይ እየተረማመደ እግሬ አውጭኝ ብሎ ነቅሎ ሸሸ። ድል የጠማቸው አርበኞች የሚሸሸውን የኢጣሊያ ጦር እያባረሩ ተከተሉት ...

ከሐሮታ የነቀለው የኢጣሊያ ወራሪ ጦር ሽሽቱን በመቀጠል ወሎንክሚን ሊያልፍ ሲል ቀድመው የአደፈጡት አርበኞች ውጊያ በመክፈት አቆሙት። አማራጭ ያጣውና ከፊትና ከኋላ በአርበኞች ጦር የተወጠረው የኢጣሊያ ጦር በፈረስና በበቅሎ የጫነውን መሳሪያ እያወረደ ውጊያ ጀመረ። የኢጣሊያ መትረየሶች አፋቸውን ከፍተው ጥይት መትፋት ቀጠሉ። በዚህ ወቅት ጀግናው የአርበኞች መሪ ጃገማ አባ ዳማ ሽምጥ እየጋለበ፣ ከኋላው አንድ ባለ በቅሎ እየተከተለው ቱሉ በቾ ከተባለው ኮረብታ ላይ ወጣ።

የኢጣሊያና የአርበኞች ጦር በቅርብ እርቀት ገበያ ውስጥ እንደሚገበያይ ገበያተኛ ተቀላቅሏል። ጃገማ ባለ በቅሎውን ከኋላ ጠብቀኝ ብሎ ሁለት ጊዜ ተኮሰ። የኢጣሊያ ወራሪ ጦር ወታደሮች ደግሞ ከፊት ለፊት ገትረው ያቆሟቸውን አርበኞች አስነቅለው ለመሸሽ መሳሪያቸውን ሲጭኑ ጃገማ በከፈተው ተኩስ አርበኛውና የጠላት ጦር ተለየ። ጃገማ የኢጣሊያን ወታደሮችና መሳሪያ የጫኗቸውን ከብቶች ሲረፈርፋቸው የጠላት ጦር የያዘውን እየጣለ ሸሸ። አርበኞችም ማባረራቸውን ቀጠሉ።

የጠላት ጦር ቀላ የተባለውን ወንዝ እንደተሻገረ አደብ ገዛ። ኮረብታ ላይ በመውጣትም በመትረየስና በቦምብ አርበኞችን አጠቃ። አርበኞች ጥቃቱን ለጊዜው መቋቋም ተስኗቸው ወደኋላ ሲያፈገፍጉ ጃገማ አባ ዳማ ትይዩ ወደነበረው ኮረብታ ላይ ወጥቶ በጦር ሜዳ መነፅሩ ሲያይ የእሱ ጦር እየሸሸ ከኢጣሊያ ጦር ጋር ተቀላቅሎ አየው። በመትረየሱ ሁለት ጊዜ አሳልፎ ሲተኩስ ቀይ ኮፍያ ያደረገው የጠላት ጦር ተለየ። ጃገማ መትረየሱን እያንጣጣ ሲተኩስ የጠላት የውሃና ሌጅራ መትረየሶች አፋቸው ተዘጋ። የውሃና ሌጅራ መትረየስ ጠምደው ሲጨፈጭፉ የነበሩትም ነቅለው ሸሸት ጀመሩ፤ የኢጣሊያ ጦር ሃይል አከርካሪም ተሰበረ። በጠላት ጦር ላይ በደረሰው ጥቃት ምክንያት ፋታ ያገኙት አርበኞች መሸሻቸውን በመተው እንደገና በተከፈተላቸው መስመር እያለፉ የጠላትን ጦር ማራወጣቸውን ቀጠሉ።

በዚያ ፈታኝ ጦርነት የጃገማ አባ ዳማ ጦር ከሐሮታ አምልጦ ወደ አዲስ ዓለም የሸሸውን የኢጣሊያ ጦር በማባረር ስላጠቃው የወሊሶን መንገድ አቋርጠው ወደ ጅማ በመሄድ ካመለጡት ስላሳ የኢጣሊያ ወታደሮች በስተቀር ሌላው የጠላት ጦር እንደ አሸን ረገፈ፤ ቀሪውም ተማረከና የአርበኞች ጦር የወራሪ ጠላትን ጦር የሽንፈት ፅዋ ግቶ በአዲስ ድል ብዙም ፈተና ሳይገጥመው አዲስ ዓለም ገባ። ጃገማ አባ ዳማንና በእሱ የሚመሩትን አርበኞች ገድል በአዲስ ዓለም ምሽግ ሰበራ ወቅት የሚያውቀው የአዲስ

ዓለም ህዝብ አዲስ ድል እየተጎነጨ ወደ አዲስ ዓለም የገባውን ባለ ጎፈሬ አርበኛ እልልታውን እያቀለጠ፣ ጉሮ ወሸባየን እየዘፈነ ተቀበለው።

መጋቢት 27 ቀን 1933 ዓ.ም የአርበኞች ጦር ኃይል ወደ ሆለታ ተልኮ ሆለታ በአርበኞች ቁጥጥር ስር ሆነች። ጃገማ ከጊንጪ እስከ ሆለታ ያለውን ሰፊ ቦታ በቁጥጥሩ ስር እንዳዋለ መጋቢት 28 ቀን 1933 ዓ.ም ጉዞውን ለመቀጠል ሲሰናዳ አዲስ አበባ በእንግሊዞች ጦር መያዟን ሰማ። ወዲያው ጀልዱ ላይ ምሽጉን አጠናክሮ፣ የውሃ ጉድጓድ ቆፍሮ አውጥቶ፣ ስንቁን አዘጋጅቶ ምሽጉን አላስደፍርም በማለቱ ዙሪያውን በአገሬው ህዝብና በአርበኞች ለስምንት ቀናት ተከቦ ሲዋጋ የሰነበተው የኢጣሊያ ጦር አዛዥ የሆነው መኮንን «ጃገማ ኬሎ ካልመጣ እዚሁ እናልቃለን እንጂ እጅ አንሰጥም» ብሏል ብለው ለጃገማ አባ ዳማ ነገሩት።

ጃገማ 'አንተ ካልመጣህ እጅ አንሰጥም' የሚለውን ሲሰማ አዲስ ዓለምና ሆለታ የሚገኙትን አርበኞች እንዲመራና እንዲያስተባብር ለጀግናው ጓደኛውና ቀኝ መሪው ለነበረው ለዘውዴ ጥላሁን ትዕዛዝ ሰጥቶ የበጋው መብረቅ መሪ ወደ ጀልዱ ተመለሰ። የኢጣሊያ ወራሪ ሰራዊት አዛዥ ለጃገማ ካልሆነ ለሌላ እጅ አንሰጥም ማለቱ አንድም ጀግና ወዳድ በመሆኑ እጅ መስጠቱ ካልቀረ ድንገት እየመጣ የኢጣሊያን ምሽግ ሲያንቀጠቅጥ ለነበረውና እንደ አሳ ያዝነው ሲሉ ተሙለጭልጮ ለሚያመልጣቸው ጃገማ እጅ በመስጠት አክብሮቱን ለመግለጽ፤ ሁለተኛ ደግሞ ጃገማ ከዚህ ቀደም ራሱ የማረከውን የኢጣሊያ ወታደር ጥሩ ምግብ እያበላ፣ ከጎኑ እያስተኛ የዓለም አቀፍ የምርኮኛ አያያዝ የሚጠይቀውን መልካም እንክብካቤ አድርጎ የለቀቀው መሆኑ ስለተሰማ እሱም ሆነ በስሩ የነበሩት የኢጣሊያ ወታደሮች የምርኮኝነት ክብራቸው እንዲጠበቅ በማሰብ ነው ማለት ይቻላል።

በሌላ በኩል ደግሞ ጃገማ፥ እንኳን ወዳጅ ጠላት የሚመርጠው ጀግና ነው። የጃገማ ስም በየሸጡ፣ በየሸንተረሩ፣ በየአምባውና በየተረተሩ እረኞችና ሴቶች እያሞካሹ የሚዘፍኑለት ሆነ። «ከሰውም ሰው አለ - እናቱ የወለደችው እለት ጀምሮ በሽልማት የሚንበሸበሽ፣ ጓደኞቹ ወደ እረኝነት ሲወጡ ወንበር ይዞ የሚፈርድ ... በጉርምስናው አርበኛ ሆኖ አምስት ዓመት ሙሉ የኢጣሊያን ወራሪ ሃይል እንደ እርጥብ ቆዳ ወጥሮ፣ እንደ ሳማ ለብልቦ፣ እንደ ጉንዳን ጉያ ገብቶ ቆንጥጦ ... ፍቅር የሚያገኝ፣ መልሶ የሚከበር የሰው ቀብራራ...» እየተባለ ከቅድመ አያቱ ከጎዳና ነሞ በላይ በጀግንነት እየተጠራ ስሙ ከጫፍ እጫፍ እንደ ብርጉድ ጢስ ናኘ።

ጃገማ አባ ዳማ ጀልዱ ሲደርስ አስራ ሶስት የኢጣሊያ ወታደሮችን፣ አምስት መቶ ከተለያየ አካባቢ የመጡ ባንዳዎችን በምርኮኝነት ይዞ ወደ ጊንጪ ተመለሰ። ብዙም ሳይቆይ አርበኞችና የአገር ሽማግሌዎች ተሰብስበው መከሩና ጃጌ ጃገማን «አምስት ዓመታት ሙሉ መርተህ፣ ተዋግተህ ለድል አብቅተኸናልና እንድንሾምህ ፍቀድልን» አሉት። «የለም አልፈልግም፤ የምፈልገው ሆኗል፤ ስራዬ በስሜ ከተጠራ ይበቃኛል!» ብሎ አሻፈረኝ አለ። ህዝቡ ግን ስንኝ እየደረደረ ከዚህ ቀጥሎ እንደቀረበው ጀግናውን ማወደሱን ቀጠለ።

በሰማይ ቢበር ከታች ነው ወህኒ፣
መሬ እንዳይመስልህ አትመነው፣
ያን መሰሎኒ።
ጃገማ ይተኛል ከደኑ ገብቶ፣
ወፍ መስሎህ ድንጋይ አትወርውር ከቶ፤
ጃገማ ኬሎ፣
ይገባል ገሎ።
ተመፃዳቂ ባንዳ ጋ ወርዶ፣
ጠመንጃ ነጥቆ፣
ሸኘው በባዶ።
ጦር በጁ ይዞ ጃገማ ዘምቶ፣
ይኸው ጠመንጃ፣
መጣ ቀምቶ፣
ከሃዲ ባንዳን
አንገቱን ቀልቶ።
ጃገማ እንዴት ነህ
የጅባት መኻል ጀግናው አንበሣ፣
ንጉሥ ኦሮሞ
የበጋ መብረቅ ስምህ ሲነሣ።
ጃገማ ጀግናው
የድሀው ሰፈር ከለላ ጥላ፣
ልብሱ ያንበሳ ለምድ
በሰፈሩ ላይ ተንጎማለላ።
በትልቅ ምኞት ጃጌ ተገዶ፣
ገድሎ ሲመለስ በገደል ወርዶ፣
የኬሎ ነብር ለም እንደሰርዶ፣
ውብ አስተዳደግ ከውብ ተወልዶ።
ጫወታ ወዳድ ጉግስ ጋላቢ
ለወዳጅ ታዛዥ ለጠላት እምቢ።
አገር ቢወረር ምኞቱን ትቶ፣

ጠላት ሊጨርስ
ምሽግ መሸገ ጫካ ተኝቶ።
አደን ተወና
ባንዳውን ፈጀ ደም አደባይቶ፣
የመጣን ጣሊያን አስቀረው አሽቶ።
ሸንት ለቀቁ ባንዳዎች ፈሩ፣
ጅባት አሞሮች ጠግበው አደሩ።
ከየት ተገኘህ ከሰማይ ከምድር፣
ባንተ እንኩራ አንተ የጀግና ዘር፣
ያንተ እናት ትውለድ ዛሬም ትጨምር።
ተነስ ተሠራ ፀጉር ይነስነስ፣
ጃጌ ሹርባህ ወገብህ ይድረስ።
የጃጌ ፀጉር አቤት ርዝመቱ፣
እንደሱ ጀግና ጨምሪ እናቱ።
አባሮ ገዳይ የኬሎ ጀግና፣
አንተ የኔ ቆንጆ ሁሌም በድል ና፣
ብላ መረቀች የጃገማ እናት፣
ባለ ዳማ ፈረስ ልጇ እየታያት።
መሬት ተቃጥሏል የቀትር እሳት፣
ለየት ያለ ነው የጃገማ ምት።
መትረየስ እንዲሁ እንደ ቧንቧ ውሃ፣
እሳቱን ዘንቦ እሳት ሲተፋ፣
በሱ ቀረርቶ በሱ ፉከራ፣
ጣልያን አለቀ ድራሹ ጠፋ።
የሱ ጀግንነት የሱማ ወኔ፣
የለውም ወደር፣
ድራሹ ጠፋ ጣሊያን ከምድር።

* * *

ጃገማን ደጋለ ጪሳ ስንብራ ሴቴ ህንደርበተኒ
ሞሶሎኒን ሰሚ እረ ዱማ ሞቲ ሴቴ ህንአብደቲኒ
ጃገማ ኬሎ አጄሴ ገላ
አፍጀጁ ባንደ ቀዌን እሼ ላማ
ጃገማን ዱላ አፍከሌቴ ገሌ
ኤቦደን ቀዌ ብጅኤ ገሌ
ባንዳ እሼ ገንቱ ኮኬ እሼ ቀሌ
ጃገማ አካም ጀርተሬ ሌንጫ ጅባት ወለካ

ሰቦንቲቻ ኦሮሞ የእስ ሌሊ በከካ
ያጀገማ ጋዲሳ ጎደ ሀዬሣ
ሜናገርማሚ ሁፌዱ ከሉ ሌንጫ
ሃዊን ጃገማ እዳሞ ቱሬ
እጀሴ ገሉፍ በቆፋ ቡኤ
ተጰ ፈርዳፍ ጀላቃ ቱሬ
ቁረንሳ ኬሉ ጉድሰ ቶሌ
ብይ ዌረረምናን ሐዊእሳ ዲሴ
ፈረንጂ ፍጡፍ በሶና ጪሴ
ብኔንሳ ዲሱ በንዳ ጩጩብሴ
ጣሊያኒ ዱፍቴ እስእቲ ሀምብሴ
እላቲ ጅባት ኒቡልቼ ቁብሴ
ባንዳን ሶዳቴ ፍንጨን እሼ ቡስቴ
ሀምባን ረሰሳ ኤሳ እከ ቡቴ
ኢሾ ሌንጬኮ በገ ደሰቴ
ሀቲ ሲዴሴ እሶ ደበልቴ
እስበኢ ደሰንዱ ሹሩባ ሙዲ
ጉዱሩን ጀጌ ያገኡ ሙዲ
ርፌንስ ጃጌ ያዴሪናሳ
ሀገርሜ ደበሊ ኮርሜ እከሳ
ቀጠሌ ኬሉ ያእጄሳኮ
ምርጋን ነጋሲ ያበሬዳኮ
ጄቴ ኤብስቴ ሀቲ ጃገማ
ጉሉፋ ፈርዳ እባፈርዳ ደማ
ያ ሌንጫ ጅባት ግድርሳ ድራ
ሀጅባችሳ ፍንንሳ ዲና
እባን ጃገማ ጬረ ቀቤሳ
ደቤስ ሀንጅሩ ደሰ እሳ ኬሳ
ንዱ ቀበቴ ዴማ ቀዌሳ
ከንሳ ማል ሀሙ ድረ ደላሣ
ከንሌንሴ ኬሉ፣ ከን ጠንቄሳ
ሰፊቱ ጉበተ ኢብዳ ሣፋ
ኬሳ ጃገማን ያሩኩቻ እሳ
መተረየሲን እባ ብሻኒ
እብዳ ሮባ ከራ እፋኒ
ጣሊያኒ ፊጤ ያጌረርሣ እሳ
ሀርያ ሀንቀቡ ጀብኒ ኦኔሳ

* * *

በደቡብ የነበረው የእንግሊዝ ጦር በጦር አዛዡ በጄኔራል ካኒንግሃም እየተመራ መጋቢት 28 ቀን 1933 ዓ.ም አዲስ አበባን ከኢጣሊያ ነፃ በማውጣት ከተማዋን ተቆጣጠረ። የኢትዮጵያው ንጉሰ ነገስት ግን ኦሜድላ ላይ ባንዲራቸውን አውለብልበው ደብረ ማርቆስ ቢገቡም ከደረሱበት ከተማ እንዳይንቀሳቀሱ በእንግሊዝ የጦር አዛገዦች ታዘዙ።

ከሁለት ቀናት በኋላ ግን እንግሊዞች አዲስ አበባ የነበሩትን መኳንንትና ተደማጭነት አላቸው የተባሉትን ታዋቂ ሰዎች በራሳቸው በቀዳማዊ ኃይለስላሴ ቤተመንግስት ሰበሰቧቸው። የእንግሊዝ ጦር አዛዥ ለተሰብሳቢዎቹ ቢያሻቸው አዲስ መሪ እንዲሾሙ፤ ካለበለዚያም የቀድሞውን መሪ እንዲያጸኑ ጠይቀው ምርጫው የተሰብሳቢዎች መሆኑን በማስረዳት የእሱ ድርሻ ተሰብሳቢዎቹ የወሰኑትን ውሳኔ በቀጥታ ለእንግሊዝ መንግስት ማስታወቅ መሆኑን አስገነዘበ።

ከዚያ ውይይቱ ተጀመረ፤ በንጉሰ ነገስቱ ያኮረፉና ከእውነት በመነሳትም የተቆረቆሩት «ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ መሪነታቸውን አልተወጡም፤ በርሃብና ጥም የተሰቃየው፣ የተሰቀለው፣ የተገረፈው፣ ቤቱ የተቃጠለው፣ ድህነት ያቆራመደው፣ በገዛ አገሩ አንገቱን የደፋው ... ህዝቡ ነው። ስለዚህ የቀድሞው ንጉሰ ነገስት ዳግመኛ በመሪነት ሊቀመጡ አይገባም» የሚል መከራከሪያ አቀረቡ።

ብዙሃኑ የስብሰባ ተሳታፊዎች ግን፤ «ቂም ሌላ፣ አገር ሌላ ... እኛ ከለመድናቸው ከቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ሌላ አንፈልግም፤ ይልቁንስ በዚህ ቀውጢ ወቅት በፉክክር ስንታመስ አገራችን ተመልሳ የቀበሮ ሲሳይ እንዳትሆን» በማለት በጩኸት አዳራሹን አደበላለቁት። ጄኔራል ካኒንግሃምም በቃሉ መሰረት የብዙሃኑን ውሳኔ «ህዝቡ የንጉሰ ነገስቱን ወደ ስልጣን መመለስ ደግፏል» በማለት ለእንግሊዝ ውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር አስተላለፈ።

* * *

ንጉሰ ነገስቱ አዲስ አበባ ለመመለስና ዘንባባ ይዞ የሚጠብቃቸውን ህዝብ ለማስደሰት ስለሚሄዱበት መጓጓዥ አስተያየት ተዥጎደጎደ። ለአገራቸው የተዋደቁት አርበኞች «... ንጉሰ ነገስቱ በድል አድራጊነት እንደተመለሱ የሚያረጋግጠው ወታደራዊ ልብሳቸውን እንደለበሱ፣ በፈረስ ተቀምጠው፣ በፈረሰኞች ታጅበው ... መናገሻ ከተማቸው ቢገቡ ነው፤ ይህም አቀባበል አድራጊውን የአዲስ አበባ ህዝብ ያስደስተዋል...» አሉ።

ሌሎች ደግሞ «ከሱዳን ተነስተው እስከ ደብረማርቆስ በእግርና በፈረስ ተጉዘዋል:: አሁን ደግሞ እንደ ጦር ጄኔራል በፈረስ አስቀምጦ፣ በፈረሰኞች አጅቦ ማስገባት ክብር መቀነስ ነው:: ስለዚህ በአልፋ ሮሚዮ መኪና ውስጥ ሆነው በናፍቆት ወደሚጠባበቀው ህዝባቸው መሄድ አለባቸው» አሉ:: ጃንሆይም መኪናውን መረጡና የራስ ሃይሉ ንብረት በሆነችው የአልፋ ሮሚዮ መኪና ሚያዚያ 27 ቀን 1933 ዓ.ም ወደ አዲስ አበባ ሲገቡ ግራ ቀኝ ተሰልፎ ይጠባበቅ የነበረው የአዲስ አበባ ህዝብ በዕልልታና ጭብጨባ ታላቅ አቀባበል አደረገላቸው::

ይሁን እንጂ ውሎ ሳያድር በአንድ በኩል እንግሊዞች ኤርትራንና ኦጋዴንን በመያዝ በደቡብና በደቡብ ምዕራብ አቅጣጫ የነበረውን የኢትዮጵያን ግዛት እየሸራረፉ ወደ ኬንያና ሱዳን በማስገባት ተንኮላቸው ተሰማሩ:: በሌላ በኩል ደግሞ ከስደት በተመለሱት አርበኞችና በባንዳዎች መካከል በነበረው የስልጣን ሽኩቻ አገሪቱ ትታመስ ጀመር:: አርበኛው ስደተኛውንና ባንዳውን «ከሃዲና ፈርጣጭ» እያለ ሲኮንን፤ ስደተኛውና ባንዳው ደግሞ አርበኛውን «ደንቆሮ፣ ያልተማረ» በማለት ያንቋሽሹ ጀመር:: ንጉሰ ነገስቱም ከ1927 ዓ.ም እስከ 1933 ዓ.ም ለቆዩት አርበኞች እንደ አርበኝነታቸው ዓመት ቁጥር አንዳንድ ዘምባባ እየጨመሩ የአርበኞች ሜዳይ ሲሸልሙ ለውስጥና ለስደት አርበኞችም ሜዳሊያ ሸለሙ:: ከፍተኛው ክብርና ሽልማትም ወደ እነሱ አደላ፤ ያን ጊዜ «ኢትዮጵያ ሀገሬ ሞኝ ነሽ ተላላ፤ የሞተልሽ ቀርቶ የገደለሽ በላ» የሚለው የዮፍታሄ ግጥም በህዝብ ትካዜና ብስጭት የተቀነባበረ ዜማ ሆነ::

I

የአፄ ኃይለ ስላሴ ጉብኝት

ንጉሱ አዲስ አበባ ከገቡ በኋላ በግንቦት ወር 1933 ዓ.ም በደጃዝማች ገረሱ ዱኪና በእንግሊዞች የሚመራ ጦር የጊቤን ድልድይ ሰብሮ በምዕራብ ኢትዮጵያ የምትገኘውን ጅማንና አካባቢዋን የተቆጣጠረውን የኢጣሊያ ጦር እንዲወጋና እንዲያስለቅቅ ተፈለገ:: በአርበኝነት ትግሉ ወቅት ስሙ-ጥር አርበኛ የነበሩትና ከጃገማ ኬሎ ጋር ከኢጣሊያ ወራሪ ጦር ጋር ውጊያ ገጥመው በማሸነፍ የወጣቱ የአርበኞች መሪ የጃገማ ኬሎና የረዳቱ የዘውዴ ጥላሁን ጀግንነትና የጦር ስልት ከአዕምሮአቸው ያልወጣው ደጃዝማች ገረሱ በጅማ የሚገኘውን ጠንካራ የኢጣሊያ ምሽግ ሰብሮ ለማጥቃት «ጃገማ ኬሎና ዘውዴ ጥላሁን ይጨመሩልኝ» ብለው ንጉሰ ነገስቱን ጠየቁ::

ንጉሰ ነገስቱ ስለ ጃገማ ኬሎ ከዚያ በፊት የሰሙት ብዙ ነገር አልነበረም:: ንጉሡ ስንት ታዋቂ መኳንንትና አርበኞች እያሉ ማንነቱን የማያውቁትን አርበኛ ማዘዝ ከፍተኛ ክብርን እንደመስጠት ቆጥረውት ደጃዝማች ገረሱን «ምነው ገረሱ? ለማዘዝ የሚገባንን አጥተኸው ነው ለማናውቀው አርበኛ ይህን ግዳጅ እንድንሰጥ የፈለግኸው?» ብለው ጠየቁ::

«ጌታዬ! በጅማ ተሰባስቦና ሃይሉን አጠናክሮ ያለውን የኢጣሊያ ሰራዊት አይደል ምሽጉን ሰብረን እንድናጠቃ የፈለጉት?» አሉና ጠየቁ ገረሱ::

«ነው እንጂ - እንዳልኸው ነው» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ::

«ግርማዊ ጃንሆይ! ያ ሃይል እንዲሰበር ከፈለጉ ወጣቱን ጃገማ ኬሎንና ዘውዴ ጥላሁንን ይስጡኝና የኢጣሊያን ሰራዊት በሊሙ በኩል ገብቼ ልወጋውና ምሽጉን ሰብሬ ልደመስሰው እችላለሁ:: አለበለዚያ ግን ...» ብለው ደጃዝማች ገረሱ ንጉሰ ነገስቱን ትክ ብለው አዩዋቸው::

«ካለበለዚያ ምን? ጨርሰዋ ሃሳብህን» አሉ::

«ካለበለዚያ» ብለው ገረሱ ራሳቸውን ግራ ቀኝ አወዛወዙ::

ንጉሰ ነገስቱ በስደት ዘመን የተፈጠሩ አርበኞችን በአይነ-ህሊናቸው እንኳን ለማሰብ ተሳናቸው፡፡ ነገር ግን የውጊያ ዘመቻው በእስቸኳይ መጀመር ነበረበት፡፡ የኢጣሊያ ሰራዊት ከመናገሻ ከተማቸው ሶስት መቶ ሃምሳ ኪሎ ሜትር በማይሞላ ርቀት ተቀምጦ እፎይታ አይኖራቸውም፡፡ ስለዚህ ክብር እንደመስጠት የቆጠሩትን ደብዳቤ ለጃገማ እንዲፃፍ አዘዙ፡፡

«የጅማን ጦርነት ደጃዝማች ገረሱ እንዲያዘምት አዝዣለሁና አንተ ከነሰራዊትህ በደጃዝማች ገረሱ ስር ሆነህ እንድትዘምት» በሚል የተዘጋጀው የንጉሰ ነገስቱ ደብዳቤ በደጃዝማች እንቁስላሴ ወልደዮሐንስ በኩል ለጃገማ ተላከ፡፡

ጃገማ ደብዳቤው ሲደርሰው ከፋው፡፡

«የት ያውቁኝና ያዙኛል? እኔ ወታደራቸው አይደለሁ፤ ከፈለጉ በአዲስ ዓለም፣ ወሉንክሚ፣ ጭልሞ፣ ጊንጪ፣ ሐሮታና ሆለታ የማረኩሁትን መሳሪያና ተሽከርካሪ ይውሰዱ እንጂ በሳቸው ትዕዛዝ የትም አልሄድም» አለ በቆራጥነት፡፡

ጃገማ ለአምስት ዓመታት ሙሉ በየጦርነቱ አውድማ የኢጣሊያን ጦር በገዛ ጥይቱና ጠመንጃው አንቆራጦታል፡፡ አባቱ ኬሎ ገሮ የመከሩትና የኦሮሞ ሽማግሌዎች እያደነቁ በማውራት እሱን የመሰለ ጀግና እንዲሆን የተመኙለት እንደ ቅድመ አያቱ ጎዳና ነሞ የመሆን ምኞት በሃያ አመቱ ተሳክቶለታል፡፡ ድፍን የጊንጪ፣ የአዲስ ዓለም፣ የጭልሞ፣ የአምቦ፣ የሐሮታ፣ የሆለታ ... ህዝብ ገድሉን እንደ ቃለ-ተውኔት እጥንቶ የድል ነጋሪቱ እየተጎሰመ በደመቀበት በዚያ የደስታው ማጣጣሚያ ወቅት ሃሳባቸውን ማስፈፀም እንጂ የሌላውን ሃሳብ ከግምት ያላስገቡት መሪ በቀጭን የትዕዛዝ ቃጭል ሩቅ ሆነው ጠሩት፡፡

ወጣትነትን በዋዛ ፈዛዛ ያላሳለፈው ጃገማ አባ ዳማ ግን የበላይ፣ ንጉሰ ነገስት፣ የመጥሪያ ቃጭል፣ ቅፅበታዊ ትዕዛዝ ... ብሎ ነገር አልገባውም፡፡ ለእሱ የነበረው ትልቁ ርዕይ የአባቱ ህልም ነበር፡፡ ገና በህፃንነቱ ትናንሽ እግርና እጆቹን እየጨባበጡ «ጀግናው ልጅ አሁን ገና መጣ» ብለው ሁለት መቶ ጊደር የሸለሙትን፣ በአስር አመቱ የብዙ ጋሻ መሬት ውርስና የቤተሰቡ አስተዳዳሪ አድርገው የሾሙትን አባቱን ህልም ጀግና ሆኖ እንደ አባታቸው እንደ ጎዳና ነሞ ገድል በመስራት አሳክቷል፡፡

ጃገማ ህልማቸውን ህልሙ አድርጎ፣ ክብሩንና ማንነቱን አጠንክሮ ለድል በቅቷል፡፡ በተረፈ ግን መንግስት የቀጠረው ጦረኛ አይደለም፤ ለግፈኛ ግን አንገት ደፍቶ ክብሩን በምንም መንገድ አሳልፎ ሳለመስጠት ታግሎ አሸንፏል፡፡ እንደ አዋሽ ወንዝ የአርበኝነት ትግሉን ለብቻው የጀመረው ጀግና ቀኑ ለጨለመባቸው ኩራዙን እየለኮሰ፣ ተስፋ ለቆረጡት ህይወት እየዘራ ... ትልቁን ዛፍ አምስት ዓመት ሙሉ ገዝግዞ ዘፍ አድርጎ ጥሎታል፡፡ ጃገማ አባ ዳማ ከዚያ ድል በላይ የሆነ ሌላ ህልም አልነበረውም፡፡ ከድል በኋላ የሚችለውን እየሰራ፣ በቅዱስ ዮሐንስ አስገድዶ የሚስማትን ቆንጆ አግብቶ እንደ ልጅነቱ የኦሮሞ ተረቶችን እያደመጠ መኖር ነበር ፍላጎቱ፡፡ ለምሳሌ በአርበኝነቱ ዘመን ከረዱት የኦሮሞ ተረቶች ውስጥ አንዱ አባቱ ኬሎ ገሮ በልጅነቱ የነገሩት ነው፡፡

«አንድ ጊዜ ሁለት የሚተማመኑ ጓደኛሞች ነበሩ፡፡ ሁለቱም ምንም መተዳደሪያ አልነበራቸውም፡፡ የሚተዳደሩበትን ለማግኘት በጫካ ውስጥ መንቀሳቀስ ጀመሩ፡፡ በጫካ ውስጥ እየሄዱ እያሉ አንዱ፤ 'ከብት ተመልከት' አሉ፡ ጓደኛውም 'አየሁት አንተ!' አለው ... ከብት አገኙ፡፡ አሁንም ሲጓዙ አንዱ 'ግመል ተመልከት!' አለ፤ ጓደኛውም 'አየሁት አንተ!' አለ ... ግመል አገኙ፡፡ 'በይሁን አሉ-ሆነ' መላ አንዱ የፈለገውን ሲል ሌላው ሲስማማ ከብት፣ ማር፣ ፍየል፣ የዝሆን ጥርስ ... እያገኙ ሲጓዙ አንድ ሰው አያቸው፡፡ 'እኔ ከብት፣ ገንዘብ፣ ፍየል ... የለኝም፡፡ እባካችሁ አብሬያችሁ ልጓዝ' ብሎ ጠየቃቸው፡፡ ሁለቱ ጓደኛሞች እምቢ አሉት፡፡ 'ለምን አብሬያችሁ እንዳልጓዝ ከለከላችሁኝ?' አለ፥ ሰውየው፡፡

« 'እኛ እርስ በርሳችን የማንጠራጠር ጓደኛሞች ነን፡፡ አንዳችን እንፈልጋለን፤ ሌላችን ሆነ እንላለን፤ ይሆናል ...' አሉት፡፡ 'እሺ እኔም አልጠራጠራችሁም፤ አምናችኋለሁ፤ ስለዚህ እባካችሁ ወንድሞቼ አብሬያችሁ ልሂድ፤ ፍቀዱልኝ' አላቸው፡፡ 'ከተስማማህ ጥሩ፤ ነገ አብረን እንሄዳለን፤ ነገር ግን በጭራሽ እንዳትጠራጠር፣ እንዳትቃወም' አሉት፡፡

«በነጋታው አብረው ጉዞ ጀመሩ... ከዚያ አንዱ፤ 'ክብት ተመልከት' አለ፡፡ 'የታል?' አለ ሰውየው...ከብቱ አልነበረም፡፡ 'ግመል ተመልከት!' አለ ሁለተኛው ... 'የታል?' አለ ሰውየው ... ግመል የለም፡፡ 'ማር ተመልከት!' አለ፣ የመጀመሪያው ጠያቂ፤ 'የታል?' አለ፥ ሰውየው - ተሸቀዳድሞ፡፡

«በዚያ ቀን ሶስቱም ወደ ቤታቸው ባዶ እጃቸውን ተመለሱ፡፡ እቤታቸው እንደደረሱ ደሃውን ሰው 'አንተ ተጠራጣሪ ስለሆንህና ጓደኞችህን

ስላላመንኸን ከአሁን በኋላ አትከተለን' አሉት፡፡ በነጋታው ሁለቱ ብቻ 'ተመልከት' ... 'እየሁት' እየተባባሉ ካለጥርጣሬ የፈለጉትን ሁሉ ይዘው ተመለሱ፡፡ መጠራጠር የሚፈልጉትን የሚያሳጣ እኩይ ባህሪ ነው...ጓደኛሞች መጠራጠር የለባቸውም» የሚለውን የኦሮሞ ተረት ጃገማ አብረውት በአርበኝነት የቆዩትን እንዳይጠራጠር ስላደረገው ያሰበው እየተሳካለት፣ በተሰለፈበት የጦር ግንባርም አሸናፊ እየሆነ ለድል በቃ፡፡ ስለዚህ የጃገማ ፍላጎት የኦሮሞን ባህል እየተከተለ፣ ተረቱን እየሰማ፣ ትውፊቱን እያጣጣመ መኖር እንጂ የንጉሰ ነገስት ትዕዛዝ እየፈፀመ ለመኖር ምንም አይነት ህልም አልነበረውም፡፡

* * *

ከሌሎች አርበኞች ጋር ግንኙነት እያላቸው፣ እነ ደጃዝማች ከበደ ብዙነህን የመሳሰሉት የአርበኛ መሪዎች በቅርብ ርቀት እያሉ አፄ ኃይለ ስላሴ ጃገማን ከጊንጪ ማዶ ያስጠሩበት ምክንያት እንቆቅልሽ ቢሆንም «ትዕዛዜን አልተቀበለም» ብለው ምክንያት ለማግኘት በሚፈልጉበት ወቅት ወ/ሮ ሸዋረገድ ገድሌ ንጉሰ ነገስቱ ዙፋን ፊት ቀርበው ለጃገማ የመሰከሩና ከንጉሰ ነገስቱ ቁጣ ያዳኑት ባለውለታው ናቸው፡፡

ወይዘሮ ሸዋረገድ ከንጉሰ ነገስቱ ጋር ቅርበት ስለነበራቸው ከስደት ሲመለሱ «እንኳን ወደ ሀገርዎ ምድር በሰላም ተመለሱ» ሊሉና እጅ ሊነሱ ወደ አዲስ አበባ ሄዱና ደጅ ጠንተው ንጉሰ ነገስቱን እጅ ለመንሳት ተፈቀደላቸው፡፡ ወይዘሮ ሸዋረገድና ንጉሰ ነገስቱ ስለ አምስት ዓመቱ ክፉ ዘመን ትንሽ እንዳወጉ ንጉሰ ነገስቱ ቅር ያላቸውን ጥያቄ አስከተሉ፤

«ምነው ጃገማ ከደጃዝማች ገረሱ ጋር እንዲዘምት ብናዘው ትዕዛዛችንን አልቀበልም አለ?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - የቀኝ እጅ ጣቶቻቸውን ከግራ እጅ ጣቶቻቸው ጋር በማገናኘት ሃይላቸው ከክብዮሽ ኦደቱ እንዳይወጣ እያደረጉ፡፡

«ጃንሆይ!» አሉ፥ ወይዘሮ ሸዋረገድ - አዕምሮአቸውን ከመቅጽበት መመለስ እንዲችሉ እያዘጋጁ፡፡ ወይዘሮ ሸዋረገድ ንጉሰ ነገስቱን ያውቋቸዋል፡፡ አንድን ሰው ከተቀየሙ በዋዛ እንደማይለቁት ያውቃሉ፡፡ እንኳን ትዕዛዛቸውን አልቀበልም ላለ የማያሞካሽና እጅ የማይነሳ በጥሩ ዐይን አይታይም፡፡ ሸዋረገድ ያ ክፉ እጣ ወጣቱ ጃገማ ላይ እንዲደርስበት አልፈለጉም፡፡ ስለዚህ፤ «ጃንሆይ ቢያዩት እኮ የሚያምር አንድ ፍሬ ልጅ ነው፡፡ ኸረ እንዴት ያለ ጨዋ፣ ሰው አክባሪ መሰልዎት፡፡ የእሱ ሃሳብ የንጉሰ ነገስቴን እግር ሳልስም፤

ከሞት ወደ ሞት እንዴት እሄዳለሁ ብሎ እንጂ ትዕዛዝዎን ላለመቀበል አይደለም» ብለው ሊቀጥሉ ሲሉ «እንዲያ ከሆነ ደግ ነው፤ እኛም ተረድተናል» አሉ ንጉሰ ነገስቱ፡፡ ሸዋረገድ ከላያቸው ላይ የሆነ ከባድ ነገር ተነስቶ ሲወድቅ ተሰማቸው፡፡ ሁለቱም በየራሳቸው አቅጣጫ በሃሳብ ፈረስ ጋለቡ፡፡ ከጥቂት ዝምታ በኋላ ንጉሰ ነገስቱ «ጃገማ የማን ልጅ ነው?» አሉ፡፡

«የኬሎ ገሮ ልጅ ነው፤ የኦሮሞ ባላባት ዘር ነው፡፡ ቅድመ አያቱ ጎዳና ነሞ ይባላል፤ አገር ያወቀው ጀግና ነበር፡፡ ጃገማም በእሱ ነው የወጣው ነው የሚባለው፡፡ አባ ዶዮም አጎቱ ናቸው» አሉ፥ ወይዘሮ ሸዋረገድ፡፡ የአባ ዶዮ ስም ሲነሳ ንጉሰ ነገስቱ ፊታቸውን ለአመል ያህል አዞሩ፡፡ አባ ዶዮን ያስታውሷቸዋል፤ በተለይም «ሞዓ አንበሳ ዘእምነገደ ይሁዳ» እና «የኢትዮጵያ ንጉሰ ነገስትነት ስልጣን ከንግስተ ሳባና ከንጉስ ሰለሞን ከተወለደው ከቀዳማዊ ምኒልክ ነገድ ሳያቋርጥ ተያይዞ ከመጣው ከንጉስ ሳህለስላሴ ዘር ከቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ትውልድ ሳይወጣ ምንግዜም ይኖራል» የሚለው ከህገመንግስት ካልተሰረዘ በማለት ከኢጣሊያ ወረራ በፊት በነበረው ሸንጎ ተቃውሞ ያሰሙ ነበር፡፡

እንደገና ፀጥታ ሰፈነ፡፡ ወይዘሮ ሸዋረገድ የንጉሰ ነገስቱን ፊት እንደ ህፃን እያዩ ነው የሚያወሩት፡፡ ፊታቸውን ዘወር ሲያደርጉ ሸዋረገድ ነገር እንዳይበላሽባቸው «እምዬ ማርያም የዛሬን ብቻ አውጭኝ» በማለት እየፀለዩ ፀጥ አሉ፡፡

ከቆይታ በኋላ ንጉሰ ነገስቱ ወደ ወ/ሮ ሸዋረገድ ፊታቸውን መለሱና «ወላጆቹ በሕይወት አሉ?» አሉ - እንዳች ሃይል ከቁጣቸው እንደመለሳቸው ሁሉ የፊት ገፅታቸውን እንደ በፊቱ ዘና አድርገው፡፡

«የሉም ጃንሆይ! እናቱ እሱን በወለደች በአመቷ በፈንጣጣ በሽታ ተለክፋ ሞተችበት» አሉ፡፡ ንጉሰ ነገስቱ የጃገማን እናት ሞት ሲሰሙ የእሳቸውንም እናት ወይዘሮ ሸዋረገድን አስታወሱ፡፡ እናታቸውን አያውቋቸውም፤ ከእናታቸው ጉያ የተወሰዱት ገና ወደዚህች ዓለም ሲመጡ ነው፡፡ ስለዚህ የጃገማ ታሪክ ትንሽ ሳባቸው፡፡ «አባቱስ?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ፡፡ ወ/ሮ ሸዋረገድ ፊት ፊታቸውን እያስተዋሉ «ጃንሆይ! አባቱ በአስር ዓመቱ ሞተውበታል፡፡ በእርግጥ አባቱ አስራ ስድስት ልጆች ነበሯቸው፡፡ እሱ አስራ ስድስተኛውና የመጨረሻው ልጅ ነው፡፡ ከፊል ሃብታቸውን ያወረሱትና የቤተሰቡ አስተዳዳሪ ያደረጉት እሱን ነው፤ በኋላ ግን ወንድሞቹ ውርሱን አንቀበልም አሉ ...» አሉ፡፡

ንጉሰ ነገስቱ፥ አባታቸው ራስ መኮንን የእሳቸው ታላቅ እያለ እሳቸውን ገና በአስራ ሶስት ዓመታቸው ነው የጋራ ሙለታ አውራጃ ገዥ አድርገው የሾሟቸው:: በዚያ ወቅት የሰውነታቸውን ኮስማናነት እያዩ ናቅ የሚያደርጓቸውን «ይህን ልጅ ተው አትናቁት፤ ትልቅ ሰው የሚሆን ነው...» ይሉላቸው ነበር፥ አባታቸው ራስ መኮንን:: ከ«መመነናቸው» በፊትም ለፊታውራሪ ኃይለ ስላሴ «ልጄን አደራ ሰጥቼሃለሁ!» ብለው ቃል እንዳስገቧቸው የሰሙትን አስታወሱ::

«ዕድሜው ስንት ነው አልሽኝ?» በሚያስገመግመው ድምፃቸው ድንገት ጠየቁ - ንጉሰ ነገስቱ::

«ጃንሆይ! ወደ አርበኝነት ሲገባ አስራ አምስት አመቱ ነበር፤ አሁን ሃያኛ ዓመቱን ይዟል» አሉ ወይዘሮ ሸዋረገድ::

«በዚህ ዕድሜው አርበኞች ስለምን መሪያቸው አደረጉት?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - ወደ ሴትዮዋ ሙሉ በሙሉ ፊታቸውን መልሰው ትላልቅ ጆሮዎቻቸውን በመቀሰር::

«ጃንሆይ! አይ እኮ ቢያዩት፤ ያምራል ... በዚያ ላይ አባቱ ሶስት ጊዜ ሞራ የለበሰ ሃብታም፣ ሃብታም ብቻ ሳይሆን ለጋስ፣ ሰጥቶ የማይጠግብ ነበር:: ስለዚህ ሰው ሁሉ ይወደው፣ ያከብረው ነበር:: ፍቅራቸውን ለመግለጽ አባቱ የመረጠውንና የሾመውን መሪ አደረጉት:: በኋላ ግን ቡተሰለፈበት ሁሉ ሽንፈት የማያውቅ፣ ደፋር፣ ማስተባበር የሚችል፣ ትሁት፣ ለሰው አዛኝ ሆነ - ጃገማ:: ግርማ ሞገሱም ወደ ...» ብለው ሸዋረገድ ሃሳባቸውን ሳይጨርሱ::

«ይበቃል ሸዋረገድ! . . . መጥተን እናናዋለን፤ ይጠብቀን» አሉ:: ሸዋረገድ ለጥ ብለው እጅ ነሱ:: አንድ ሜትር ከስልሳ ቁመት የነበራቸው ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ከዙፋናቸው ተነሱ:: ከዚያም መልከ ቀናው ፊታቸውን ፈካ አድርገው፣ ፍንጭት ጥርሳቸውን ብልጭ በማድረግ አሳይተዋቸው ወደ ሰፊው መስኮት ሄደው ውጭ ውጭውን መመልከት ጀመሩ ...

* * *

በሰኔ ወር 1933 ዓ.ም ንጉሰ ነገስቱ ወደ ጊንጪ አመሩ:: ወጣቱ የአርበኞች መሪ ጊንጪ መግቢያ ላይ ንጉሰ ነገስቱ የሚቆሙበት ሰገነት አሰርቶ ጠበቃቸው:: በእሱ መሪነት ለአምስት ዓመታት በዱር በገደል

የታገሉት ሶስት ሺ አምስት መቶ አርበኞች በባዶ እግራቸው፣ ባት ተሁለታቸውንና ባጊያቸውን ለብሰው፣ ከላይ ከኢጣሊያ ጦር የማረኩትን ገበርዲን ኮትና ኮፍያ ራሳቸው ባወጡት ቅርጽ በመርፌ አበጃጅተው፣ መሳሪያቸውን በመወልወል ተጠባበቁ:: ንጉሰ ነገስቱ ሰገነቱ ላይ ቆመው ለነፃነታቸው የታገሉትን አርበኞች በጽሞና ሲያዩ ቆዩ::

ጃገማ ንጉሰ ነገስቱ ፊት ፎክር ተባለ፤ በቅቤ የራሰውን ጎፈሬውን ከምበል ደፋ እያደረገ ሳተናውና ባለግርማ ሞገሱ ጃገማ አባ ዳማ፤

«ገዳይ በልጅነቱ ዶቃ ሳይወጣ ካንገቱ
ጃኔ ጃገማቸው እንደገጠመ የሚፈጃቸው
በናቱ ኦሮሞ ባባቱ ኦሮሞ፣
በጀግንነቱ ፈጃቸው ደግሞ፣
ሁሌ ያደንቃል ሀገር ተገርሞ::
እህቱም ባይ ናት ልሙት ሳገሬ፣
የኢትዮጵያ ጀግኖች አይበገሬ::
አገሬን ከቶ አይደፍርም ጠላት፣
ዘርፎት አይወጣም ያገሬንም ሀብት::
እስቲ ይለፍልህ ያገሬ አሞራ፣
የጠላት ሬሣ ወድቆ ይዘራ» ብሎ ከፎከረ በኋላ፤

«ጃንሆይ! እኔ ፉከራ አላውቅም» አለ::
«ምን ቀረህና!» አሉት ንጉሰ ነገስቱ - ፈርጠም ብለው::

ከዚያ ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ጃገማ ወደ እሳቸው እንዲመጣ ጠቀሱት:: ንጉሰ ነገስቱ ጃገማን እጁን ይዘው መንገድ ዳር ወደ ቆመው መኪናቸው እየሄዱ፤ «እኛን ታውቀን ነበር?» አሉት::

«አዎ! ልጅ ሆኜ ጅባትና ሜጫ አውራጃን ለመጎብኘት የመጡ ጊዜ እንቴ አባ ዶዮ ዋሚ ህዝቡን አሰልፈው አዋሽ ወንዝ ሲቀበሉዎትና መኪናዎ ላይ ወጥተው አካባቢውን ሲያሳይዎት እኔም እርስዎን ለመሸኘት ፈረሴን እየጋለብኩ ተከትየዎት ነበር:: ደጋ ወጪ አካባቢ እንደደረስን ግርማዊነትዎ ህዝቡን ሲያነጋግሩ ልጅዎ ልዑል መኮንን ቤሳዎችን እየዘገኑ መንገዱ ግራና ቀኝ ለቆምነው ሰዎች በተኑ:: አንዷ ቤሳ ኩልል ... ብላ እፈረሴ እግር ስር ገባች:: ከፈረሴ ወርጄ ቤሳዋን አንስቼ አይቼ ያዝኳት:: ያችን ቤሳ ለብዙ ጊዜ ለማስታወሻ ትሆነኝ ዘንድ አስቀምጫት ነበር:: ጣሊያኖች የአባቴን ቤት

ሲያቃጥሉት ማስታወሻዬም አብራ ተቃጠለች» አላቸው:: ንጉሰ ነገስቱ ፈገግ ብለው አይተው እንደገና እጁን ያዝ አድርገው መራመድ ጀመሩ::

ጃገማ ንጉሰ ነገስቱ እጁን ሲይዙት ምንም አልተሰማውም፤ የእሱ እጅ እንደ አካፋ ሰፊና ሻካራ፣ የእሳቸው ደግሞ ለስላሳ ከመሆኑ በስተቀር:: ለአጀቧቸው መኳንንት ግን ተአምርና የማይታመን ሆነባቸው::

«ጃገማ! የአርበኞችህን ስም ዝርዝር አምቦ ደርሰን እስክንመለስ ጽፈህ ቆየን» አሉት:: «እሺ» አለ - ለመጀመሪያ ጊዜ የበላይ ትዕዛዝ ተቀብሎ::

ከሰዓታት በኋላ ንጉሰ ነገስቱ በቃላቸው መሰረት ተመልሰው መጡ:: ጃገማ የስም ዝርዝሩን አውጥቶ ለማንበብ ወረቀቱን ዘርጋ ዘርጋ በማድረግ ላይ እያለ አንዱ ከእጁ ወስዶ ሊያነብ ሲል «ጃገማ፥ ካነበብህማ አንተው አንብብልን?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ:: ጃገማ ስም ዝርዝሩን አነበበ:: «ኦሮምኛውስ የእናት የአባቱ ነው፤ ይህን ጥርት ያለ አማርኛ እንዴት ለመደው?» ብለው አሰቡ፥ ንጉሰ ነገስቱ:: ብዙ ቋንቋ የሚያውቅ ሰው ይወዳሉ:: እሳቸው ራሳቸውም አማርኛ፣ ኦሮምኛ፣ አደርኛ፣ ፈረንሳይኛ፣ እንግሊዝኛና ትንሽ ጀርመንኛ ይችላሉ::

በመጨረሻ ብዙ ነገሩን የወደዱለትን ጃገማን አብሯቸው እንዲሄድ «በል አሁን ከእኛ ጋር አዲስ አበባ ትሄዳለህ ... ግባ መኪና ውስጥ» አሉት:: ጃገማ አባ ዳማ በንጉሰ ነገስቱ መኪና ለመሄድ ከአፋሩ ተወላጅና ከግዙፉ ግራዝማች ዑመር ዲንጎ ጎን ሹሩባውን ፈትቶ ከእነ ቅቤው ገብቶ ተቀመጠ:: ንጉሰ ነገስቱና እልጋ ወራሹ ጎን ለጎን፤ ሻለቃ አቢይ አበበ ደግሞ እሁለቱ እግር ስር ካለች ትንሽ ኩርሲ ላይ ቁጭ አሉ::

ከምሽቱ አስራ ሁለት ሰዓት ተኩል ሆለታ ሲደርሱ የንጉሰ ነገስቱ መኪና ሰዎች ወደ ተሰባሰቡበት ተጠግታ ቆመች:: ሰዎቹ ንጉሰ ነገስቱን ሲያዩ መሳሪያቸውን እየወዘወዙ፣ ወዲያና ወዲህ እየሸለሉ «ጃሎ በል ... ጎራው በል ... የጠቅል አሽከር» እያሉ ቀረርቶና ፉከራውን አቀለጡት:: ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ በተለመደው ያለመርሳት ችሎታቸው በመጠቀም ከሚያቅራሩትና ከሚፎክሩት ውስጥ አንዱን ትኩር ብለው ሲያዩ ቆዩና፤ የመኪናቸውን መስተዋት ወረድ አድርገው፤

«አንተ ስሜ ተክለማርያም አይደለህም?» አሉት:: ስሜ ተክለማርያም ንጉሰ ነገስቱን እንዳየ አቅራራ፣ ፎከረና «አዎ፤ ስሜ ነኝ፥ ጃንሆይ!» አለ:: ስሜ የንግስት ዘውዲቱ አሽከር ነበር::

«በህይወት አለህ ስሜ?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ::

«አዎ ጃንሆይ ... ይኸው በህይወት አለሁ:: ዛሬ ጊንጪ ሄደው ያዩት ህፃን የአዲስ ዓለምን ምሽግ ሲሰብር እኛንም ከእስር ቤት የነበርነውን እስረኞች አስለቀቀን:: አርባዎቻችን ከአርበኞቹ ጋር መሳሪያ ዘርፈን ተከተልናቸው:: አርባዎቹ ደግሞ እዚያው በፈቃዳቸው ቀሩ! ጣሊያንም ወንዶች ሲያመልጡ እናንተን ምን ጎለታችሁ ብሎ ፈጃቸው - አንድም ሳይቀር» አላቸው:: ጃገማ ይህን አልሰማም:: በኋላ ግን ንጉሰ ነገስቱ «አይዞህ ምስክር አግኝተሃል» አሉት::

ሌላው ጀግና ዘውዴ ጥላሁን አባቴ ሃና ካሉባት መኪና ውስጥ ሆኖ ከጃገማ ጋር ወደ አዲስ አበባ ተወሰደ:: ማታ ግብር ሲቀርብ ንጉሰ ነገስቱ ከአባቴ ሃናና ከአልጋ ወራሽ ጋር ጠረጴዛ ላይ፣ ጃገማና ዘውዴ ደግሞ በምሰብ ማዕድ ቀርቦላቸው ሲበሉ ንጉሰ ነገስቱ በመደመም ወጣት ጀግኖቹን ለረጅም ሰዓት ሲያስተውሏቸው ቆይተው «ከፉ ነገር መቼም በጎ ነገር እያጣም!» አሉ:: አባቴ ሃና ተገርመው፤ «ምነው ጃንሆይ!» አሉ - በትህትና:: «ይገርማል! የጠበቅናቸው ቀርተው ያልጠበቅናቸው ታሪክ ሰርተው አገኘ ናቸዋ!» አሉ:: አባቴ ሃና፤ «እውነት ነው ጃንሆይ!» አሉና ንጉሰ ነገስቱ በተናገሩት መንፈሳቸው መነካቱን ለመግለጽ ራሳቸውን ሽቅብ ቁልቁል ወዘወዙ:: አልጋ ወራሹ ግን ዐይናቸውን ሁለቱ አርበኞች ላይ ተክለው በተመስጦ ያይዋቸው ነበር::

በማግስቱ ንጉሰ ነገስቱ ለጃገማ የገበርዲን ሙሉ ልብስ፣ የወርቅ ሰዓትና አስራ ስድስት ሺህ ብር ሸለሙት:: ጃገማ የነፍስ ዋጋ የሚጠ ይቀው፣ ለአካለ ጎደሎነት የሚዳርገው የአርበኝነት ተጋድሎ ትርፍ እንዳለውና ከንጉሰ ነገስት ጋር አስተዋውቆ እንደሚያስሸልም አስተዋለ::

«ጃገማ!» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ ከሽልማቱ በኋላ::
«አቤት» አለ፥ ጃጌ ጃገማ - ፈጠን ብሎ::

«መቼም የጅማን ጦር አዛዥነት ለገረሱ ሰጥተናል፤ እሱ ዘንድ ስትሄዱ አንተና ዘውዴ ለየብቻ ብትሰለፉ ችግር አለው?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ::

«ንጉስ ካዘዘ ችግር የለም!» አላቸው፥ ጃገማ - ፈርጠም ብሎ። «በዚህች ዓለም ቁም ነገሩ ማሰብ ሳይሆን ማድረግ መሆኑን እንዴት ቀድመህ ተረዳህ - ጃገማ!» አሉ ንጉስ ነገስቱ፤ ጃገማ ግን ያሉትን አልሰማቸውም። ከዚያ «ጃገማ! ሚስት አግብተሃል?» አሉት - ትክ ብለው ሲያዩት ቆይተው።

«ኧረ አላገባሁም» አለ፥ በብቸኝነት የቆየው ጃገማ።

«እኛ ነን የምንድርህ፤ እንዳታገባ!» ሲሉት የቤተመንግስቱ በር ሲጢጥ ብሎ ተከፈተ ...

፲፩

የዕለቱን ትቶ የዓመቱን

ጃገማ ንጉሱን ከተሰናበተ በኋላ ከአርበኞች እና ከሜታና ሜጫ ባላባቶች አምስት ሺህ ጦር ይዞ ቅዳሜ ከአምቦ ተነሳ። ከሁለት ቀን በኋላ ከደጃዝማች ገረሱ ጋር ተገናኘ። ጃገማ አባ ዳማ አንድ እንግሊዛዊ የጦር አማካሪ አብሮት እንዲሆን በደጃዝማች ገረሱ ተመደበለትና ጉዞውን ቀጠለ።

አልጋ ኮሶ ላይ የዘውዴ ጦር ቀድሞ ደርሶ ኖሮ በኢጣሊያ ወራሪ ጦር ግራና ቀኝ ተከቦ ደረሰ። ጊዜ ሳይወስድ የተዳከመውን የዘውዴን ጦር ለማጠንከር ውጊያ አስጀመረ፤ ውጊያው ተካረረ። የኢጣሊያ ጦር አዛዥ የነበረውን ኮሎኔል ጨምሮ በርካታ ኢጣሊያውያን ተገደሉ። በመጨረሻም አስራ ሶስት ጣሊያኖች ለጃገማ እጃቸውን ሰጡ። በማግስቱ እነ ጃገማ ሰቃ የነበረውን የኢጣሊያ ጦር አስለቅቀው አካባቢውን ተቆጣጠሩ። በሶስተኛው ቀን ጃገማ አባ ዳማና በወንድሙ ጠንቄሳ ኬሎ የሚመራው ጦር ጅማ ደረሱና ወደ አጋሮ የሚወስደው መንገድ ላይ የነበሩትን ጣሊያኖች ገድለው ሶስቱን ማረኩ።

ከዚያም ጃገማ ከተማረኩት ኢጣሊያውያን አንዱንና መንግስቱ ቦጋለ የተባለውን የተማረ ኢትዮጵያዊ «ተከበሃል ... ከእንግዲህ መሄጃ የለህም እጅ ስጥ» የሚል መልዕክት አስይዞ ለኢጣሊያው ጦር አዛዥ ለጄኔራል ጋዚራ ላከበት። መንግስቱ መውጫ መግቢያውን እንዳያይ በጥቁር ጨርቅ ተሸፍኖ ወደ ኢጣሊያ ምሽግ ተወሰደ ...

«በቃ ጦርነቱን አቁሙ! እኛም እጃችንን እንሰጣለን» የሚል መልዕክት ይዘው አባ ጀቢር አባ ጅፋር አንድ የሻለቃ ማዕረግ ያለው የኢጣሊያ መኮንን አስከትለው ከመንግስቱ ቦጋለ ጋር ወዲያው መጡ። አባ ጀቢር ከሻለቃው ጋር አባ ጅፋር ግቢ ገቡ፤ ጦርነቱም ቆመ!

በማግስቱ ደጃዝማች ገረሱ በተላከባቸው መልዕክት መሰረት ወደ አዲስ አበባ በሚወስደው መንገድ ላይ ከጅማ ከተማ አስራ አምስት ኪሎ

ሜትር በሚርቅ ቦታ ከግልገል ጊቤ ከመጡት እንግሊዞችና ከእነ ጃገማ ጋር ተገናኙ:: ከጊቤ የመጡት እንግሊዛውያንም «ገረሱ! እንግዲህ እርስዎ ጅማን ይዘዋል:: እኛ በዓለም ደንብ መሰረት ስለሆነ ኢጣሊያውያንን የምንማርከ የጠላትን ጦር መሳሪያ እናንተ ትወስዳላችሁ፤ እስረኞችን እኛ እናስራለን:: ስለዚህ እርስዎና ጦርዎ እዚህ መቆየት አለባችሁ» ብሎ የእንግሊዝ ጦር ጅማ ከተማ ገብቶ የኢጣሊያን ምሽግ ያዘ:: ደጃዝማች ገረሱም ጃገማን ወደ አጋሮ፤ ዘውዱ ጥላሁንን ወደ በለጠ ጫካ ሄደው የኢጣሊያን ጦር እንዲወጉ አዘዟቸው::

የቢጋ መብረቁ የጃገማ ጦር አጋሮ ከነበረው የኢጣሊያ ጦር ጋር ሶስት ቀናት የፈጀ ጦርነት አድርጎ አንድ ሺ አምስት መቶ ባንዳ፣ አምስት መቶ የኢጣሊያ ሰራዊት ከእነ አዛዥ ጄኔራሉ ማረከ:: ወጣቱ የአርበኞች መሪ አጋሮን፣ ጌራን፣ በደሌን ከጠላት መንጋጋ አላቆ የህዝቡን ነፃነት መለሰ:: የኢጣሊያ ጦር ከተደመሰሰ በኋላ ንጉሰ ነገስቱ ጅማ ገቡ:: ጃገማም ወደ ጅማ ተጠራ:: የሚነዳት መኪና መንገድ ላይ ስለተበላሸችበት ንጉሰ ነገስቱ ዘንድ ደርሶ ባያገኛቸውም ደብዳቤ ጽፈውለት መሄዳቸው ተነገረው::

«ጃገማ የሰራኸውን ሁሉ ጀግንነት ገረሱ ነግሮናል ... በጣም ጥሩ ነው:: አገሩን በሰላም እየጠበክ፣ ባላገሩም እንዳይጎዳ እየተንከባከብክ፤ ከተማውም እንዳይዘረፍ በማድረግ ጠላትን ብቻ እየተዋጋህ መቆየትህ የሚያስደስት ነው:: ማረፍ ኢጣሊያ አገራችንን ሲለቅ ነውና አሁንም የኢጣሊያን ጦር ተከታትለህ ወደ ጎሬ ዝመት ...» ይላል የንጉሰ ነገስቱ ደብዳቤ::

ወጣቱ የአርበኞች መሪ የንጉሰ ነገስቱን ትዕዛዝ ተቀብሎ ወደ ጎሬ ዘመተ:: በሐምሌ ወር የደዴሳንና የሶርን ወንዞች ሰው በሐረግ ላይ እየተንጨዋለለ፣ ከብቱ በመጫኛ ታስሮ በመጎተት እየተሻገረ የቢጋ መብረቆች ጦር ጎሬ ገባ:: ጎሬ ሲገቡ ግን በራስ መስፍን ስለሺ የሚመራው የአርበኞች ሰራዊት ቀድሞ ደርሶ አገኘው:: የኢጣሊያ ጦርም ተደመሰሰ:: ሰላም ከሰፈነ በኋላ ራስ መስፍን ስለሺ ጃጌ ጃገማን ቡሬን አስጎብኝተውት ወደ ጎሬ ተመለሱ::

ከዚያ በአውሮፕላን ለአርበኞች ወረቀት ተበተነ:: ወረቀቱ ላይ የነበረው ፍሬ ሃሳብ «ተለዋጭ ትዕዛዝ እስኪነገራችሁ ድረስ ከኢጣሊያ ሰራዊት ያስለቀቃችኋቸውን አካባቢዎች ፀጥታ በማስከበርና በማስተዳደር እንድትቆዩ» የሚል ነው:: በዚያ ትዕዛዝ መሰረት ጃገማ ይዞት የቆየውን ጌራን፣ ጉማይን፣ በደሌንና አጋሮን ማስተዳደር ጀመረ:: ደጃዝማች ገረሱም

የከፋ ጠቅላይ ግዛት እንደራሴ ሲሆኑ ጌራና አጋሮ ከጃገማ ተወስደው ለሌሎች ተደለደሉና ጃገማ የጉማይ አውራጃ ገዥ ብቻ ሆኖ ጦሩን ጉማይ ላይ አሰባሰበ::

በመስከረም 1934 ዓ.ም ጃገማ ታሞ ከጅማ ወደ አዲስ አበባ መጥቶ ቀበና አካባቢ ከሚገኘውና ጀርመን ለጋሲዮን ከሚሰራው አጎቱ ቤት ገብቶ ተኛ :: በነጋታው ለህክምና ምኒልክ ሆስፒታል ሄደ:: ሐኪሞቹም «ፀጉርህን ተላጭና ተኛ» አሉት:: ጃገማ አምስት ዓመት ሙሉ በዱር በገደሉ እንደ ጦጣ ሲዘል እያዘናፈለ ይዞት የኖረውን ፀጉሩን ፎቶ ሳልነሳ አልላጭም ብሎ «እምቢኝ .. አሻፈረኝ» በማለት ወደ አደረበት የአጎቱ ቤት ተመለሰ::

ጃገማ ታሞ መምጣቱንና አልላጭም በማለት መመለሱን የሰሙት ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ታሞ ከተኛበት ደሳሳ ቤት ድረስ ሄደው ጠየቁት፤ አልላጭም ያለበትን ምስጢርም ነገራቸው:: ንጉሱም ፍንጭታቸውን እያሳዩ ደጋግመው ከሳቁ በኋላ የሚፈልገውን አድርጎ እሳቸው ከሚልኩት ሰው ጋር ሆኖ ፀጉሩን ተላጭቶ እንዲተኛ ትዕዛዝ ሰጡት::

ከቀናት በኋላ የጃገማ ሰራዊትና ደጃዝማች ገረሱ መጋጨታቸውን በማገገም ላይ የነበረው የአርበኞች መሪ አዲስ አበባ እንደሆነ ሰማ:: ወደ ንጉሰ ነገስቱ በመሄድም «ሰራዊቴና ደጃዝማች ገረሱ ተጋጭተዋል፤ ቢሆንም የአርበኞቼ ጥፋት በዳኝነት መታየት ያለበት በአካባቢያቸው መሆን ስለሚገባው እንዲመለሱ ይፈቀድልኝ» ብሎ ለመጀመሪያ ጊዜ ንጉሰ ነገስቱን ፈቃድ ጠየቀ:: ንጉሰ ነገስቱም አቤቱታውን ተቀበሉ::

በዚያ መሰረትም ሰራዊቱ ጅማን በሌሊት እንዲያልፍ አስደርጎ ወደ አካባቢያቸው በሰላም ተመለሱ:: አቤቱታው ተቀባይነት የአገኘችበት ቀን ግን ህይወቱን ወደ አዲስ ምዕራፍ ያሸጋገረች ቀን ሆነች::

* * *

እያንዳንዱ ቀን አዲስ ጦርነት ይዞ ይመጣል:: ያ ጦርነት ግን እንዳንዴ እንደሚከሰተው ውጫዊ ጦርነት ሳይሆን ሁሌም ማሸነፍ የሚገባን ሌላ ጦርነት ነው - ውስጣዊ ጦርነት:: ጃገማ ፊት ለፊት ከሚደረግ የጦርነት እሳት ይራቅ እንጂ አዲስ አበባ ከገባ በኋላ በውስጣዊ ጦርነት መፈተኑ አልቀረለትም:: መሸከም በማይችለው ናስማሰር ገና በአስር ዓመቱ በታላላቅ ወንድሞቹ እገዛ ተኩስ እንዳልተማረ ሁሉ የቤተ-መንግስትን የስልጣን ሽኩቻ አይቶ መቀበል አልተቻለውም:: በተለይም ንጉሰ ነገስቱ የአርበኝነት ኒሻን

ሲሽልሙ ባንዶችና ስደተኞች በአርበኞች ላይ የሚያሳድሩትን ተፅዕኖ ለመቋቋም ጃገማ ህሊናውን ማጠንከር ነበረበት።

ንጉሰ ነገስቱ ራሳቸው በተዛዋዋሪ መንገድ የአርበኞች ታሪክ ጎልቶ እንዳይወጣ፣ እንዳይፃፍና የእሳቸውንና የታላላቅ መኳንንትን ስምና ተግባር እንዳያቀል ብርቱ ክትትልና ቁጥጥር እንደሚያደርጉ ያወቀው ጃገማ ከዚያ ሽኩቻ ክብደት ይልቅ በአስር ዓመቱ ሊሽከመው ያልቻለው ናስማሰር ጠመንጃ የሚቀል ሆኖ ተሰማው። ለምሳሌ የኒሻን ሽልማት ኮሚቴ ሰብሳቢ ሆነው መመረጥ የነበረባቸው በአምስት ዓመቱ የአርበኝነት ትግል በዱር በገደል ለሃገራቸው ከተዋደቁት አርበኞች ውስጥ መሆን ሲገባው የሽልማት ኮሚቴው ሰብሳቢ የነበሩት ግን በስደት የቆዩ ነበሩ። ይህ ደግሞ የጃገማን የአዲስ አበባ ቆይታ መጠራጠርና አለመተማመን የበዛበት አደረገው። ሁሉ ነገር ወርቅ የተቀባ እንጂ ወርቅ እንዳልሆነ እየተረዳ መምጣቱ ህይወቱን አታካች አደረገበት።

ጃገማ ሲበሳጭ ማወቅ በጣም አስቸጋሪ ነው። አስቸጋሪ የሚሆነው ተበሳጭቶ ስላበሳጨው ነገር ቶሎ ስለማይናገር ነው። ሲቆይ ደግሞ ብስጭቱ ይበርድና ውስጡ የተነሳው እሳት ወደ ውጭ ከመውጣቱ በፊት እዚያው ጠፍቶ እዚያው ተዳፍኖ ይከስማል። ስለዚህ እንደ አባት የሚቀርባቸው ንጉሰ ነገስት እሳቸውም እንደ ልጅ ይመለከቱት እንጂ የቤተ-መንግስቱ ህግ፣ የሹማምንቱ ንቀትና ጥላቻ እንደ ተራራ ገፋ የማያደርጉት እንደሆን ለመገንዘብ ጊዜ አልፈጀበትም።

* * *

በ1935 ዓ.ም ለታህሳስ ገብርኤል ጃገማ ንጉሰ ነገስቱን ለማጀብ የታቦት ንግሱ ከሚደረግበት ቤተክርስቲያን ሄደ። ያን ቀን የሚያምር ካኪ ቁምጣና እጀ ጉርድ ሸሚዝ ለብሶ ነበር። ንጉሰ ነገስቱ ስርዓቱ አልቆ ታቦቱ ከገባ በኋላ አስጠሩት።

«ምነው መልክህ በዛ? ፈሪ ነህ መሰል?» አሉት፥ ንጉሰ ነገስቱ - ፈርጠም ብለው።

«ፈሪ ነው የሚል ካለ ይናገር ...» አለ፥ ጃገማ - እሱም ሳቅ እያለ። ንጉሰ ነገስቱ ለትንሽ ሰከንድ በዝምታ ተውጠው ቆዩና «ጃገማ?» አሉት።

«አቤት! - ጃንሆይ» አለ፥ ጃገማ - ፊታቸው ቅጭም ሲል እሱም ኮስተር ብሎ።

«'እንዳታገባ! እኛ ነን የምንድርህ' ያልንህን አልረሳህም አይደል?»

«አልረሳሁም ጃንሆይ!» አለ ጃገማ። ንጉሰ ነገስቱ ትልቅና ወደ ቀኝ ጎን ገደድ የሚለውን ቀኝ እግራቸውን አስቀድመው መሄድ ሲጀምሩ አጃቢዎቻቸው ከፊት፣ ከኋላ፣ ከጎንና ጎን ሆነው አስፍተው ይዘው ንጉሰ ነገስቱ መሃል፤ ከፍተኛ መኳንንቱ ከኋላ ሆነው ወጡ።

ጃገማ «እንዳታገባ! እኛ ነን የምንድርህ ... እንዳታገባ እኛ ነን የምንድርህ፣ እንዳታገባ እኛ ነን የምንድርህ ...» የሚለው የንጉሰ ነገስቱ ቃል ህሊናው ውስጥ እየደጋገመ እየተሰማ ረፍት ነሳው። ጃገማ ንጉሰ ነገስቱ የገቡለትን ቃል ለወራት ሲያወጣና ሲያወርድ ቆየ። በተለይም የጄኔራል አቢይን ሁኔታ ካስተዋለ በኋላ «እንዳታገባ እኛ ነን የምንድርህ» ያሉት ምን እልባት አምቻ ለማድረግ አስበው እንደሆነ ገምቷል። ጃገማ ግን በሶስት ምክንያቶች አምቻነቱን አልፈለገውም።

አንደኛ፤ የንጉሰ ነገስቱን ልጅ ያገባው ጄኔራል አቢይ ቤተመንግስት ውስጥ ሲቀመጥ ከሚስቱ በታች ነው። አንዳንድ ጊዜም እሷ ቤተመንግስት ተጠርታ እሱ ላይጋበዝ ይችላል። ጃገማ ያን ልዩነትና ከፍ ዝቅ መደረግ አልወደደውም። ሁለተኛ፤ አምቻ ከሆነ ምንም ቢያደርግ በስራው ሳይሆን በአምቻነቱ አገኘው ስለሚባል የሰው ሃሜት የሚፈጥርበትን የሥነልቦና ዝባዝንኬ አልፈለገውም። ሶስተኛ፤ ከአንዲት ጉብል ጋር አይነቱ ያልለየ የዐይን ፍቅር ይዞታል። ለንጉሰ ነገስቱ በገባው ቃል መሠረት «ና እንዳርህ» ብለው እስኪጠሩት ከጠበቀ ህይወቱ ባላሰበው አቅጣጫ ነጉዶ ስንክሳር የበዛበት ማጥ ውስጥ ዐይኑ እያየ መግባቱ ነው።

ለዚህ አጣብቂኝ መፍትሔ የሚሆን አስቸኳይ መላ ቀንና ሌሊት ማሰላሰል ጀመረ። አንድ ቀን ታዲያ ለንጉሰ ነገስቱ ምን ማለት እንዳለበት ወሰነ። ችግሩ ግን ያሰበውን እንዴት እንደሚነግራቸው ነው። በእሱ አንደበት መንገሩ የማይሞከር ሆኖ አገኘው። ስለዚህ ዘዴ ማውጠንጠን ቀጠለ። አንዱን አንስቶ አንዱን ጣለ። በመጨረሻ ሊቀ ጳጳሱን አሰበ። ከጠላት ወረራ በፊት የቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ንስሃ አባት አቡነ ጴጥሮስ ነበሩ። አቡነ ጴጥሮስን ግን ፋሽስቶች በጥይት ደብድበው ገድለዋቸዋል። ንጉሰ ነገስቱ ከስደት ሲመለሱ በእሳቸው ምትክ ንስሃ አባታቸው የሆኑት እጨጌ ወልደጊዮርጊስ (በኋላ አቡነ ባስሊዮስ የተባሉት) ነበሩ።

ጃገማ እጨጌው ዘንድ ሄዶ «... አባቴ ጃንሆይ ለእኔ በማሰብ አለማግባቴን ስነግራቸው እኛ ነን የምንድርህ ብለውኝ ነበር። አሁን ከአንዲት ልጅ ላይ ዐይኔ አርፎባታል፤ እሷን ካላገኘሁ ራሴን ስለማጠፋ ለእኔም ለንጉሰ ነገስቴም የምበጅ አልሆንምና እባክዎ ያማልዱኝ?» አላቸው። እጨጌውም የተናገረውን በፅሞና አዳመጡና፤

«ጥሩ ነው ልጄ፤ እንዳልኸው ቀልብህ ያረፈበት አግኝተህ ከሆነ ጥሩ ነው ... ሆነም አልሆነም ግን አንድ ምሳሌ ልንገርህ፥ የኔ ልጅ። አንድ ጊዜ አንዲት መንዝ የምትወድ ጥበበኛ ሴት ነበረች። እንደተለመደው እየተንዘች ተራራ ስትወጣ በጣም የከበሩ ውድ አልማዞች ወንዝ ውስጥ አገኘችና ኮረጆዋ ውስጥ ከተተቻቸው። በነጋታው ስትንዝ የተራበ መንገደኛ አገኘች። ጥበበኛዋም ኮረጆዋን ከፍታ ከስንቋ አካፈለችው። የተራበው መንገደኛም የዕለት ስንቋን መብላት መጠጣቱ አንሶ ኮረጆዋ ውስጥ ያየውን የከበረ አልማዝ ስጭኝ አላት። አብልቼዋለሁ፤ አጠጥቼዋለሁ ብላ ሳትኩራራ የጠየቃትን አልማዞች መዥልጣ ሰጠችው። መንገደኛው በሚገርም ዕድሉ እየተደሰተ ሄደ። የወሰደው አልማዝ ቢሸጥ የዕድሜ ልክ ወጪውን ሸፍኖ እንደሚያኖረው ሲረዳ ጊዜ አልወሰደበትም።

«በሚቀጥሉት ጥቂት ቀናት ውስጥ ግን ለጥበበኛዋ ሴት አልማዙን ለመመለስ ተመለሰ። 'ብዙ ጊዜ አሰብሁ' አላት 'የሰጠሽኝ አልማዝ ምን ያህል ጠቃሚ እንደሆነም አረጋግጫለሁ፤ ይሁን እንጅ ከዚህ የበለጠ የከበረ ነገር እንደምትሰጭኝ በመተማመን የወሰድሁትን አልማዝ ልመልስልሽ ነው' አላት። በመቀጠልም እባክሽን ካለምንም ማቅማማት የከበረ ድንጋዩን እንድትሰጭኝ ያደረገሽን የብስለት ምስጢር ንገሪኝ' አላት ይባላል።

«ንጉሰ ነገስቱን ያህል ሰው 'ሳጋባህ' ሲል፣ እምቻነትህን ሲፈልግ ከዚያ ከፍ ያለ ክቡር ነገር የለም። ነገር ግን ከጋብቻው ይልቅ የስራህን ፍሬ እያዩ ከፍ ከፍ ቢያደርጉህ ላንተ የበለጠ ይሆናል። ያን አስተውለህና በራስ መተማመንን መርጠህ ጋብቻው ይቅርብኝ፤ ጌትነትዎ እና ግንኙነታችን ይበቃኛል ማለትህ የዕለቱን ትቶ የዓመቱን የማሰብ ትልቅ ጥበብ ነው» ብለው ልመናውን ለንጉሰ ነገስቱ ለማቅረብ ፈቃደኛ እንደሆኑ ነገሩት። ወጣቱ የአርበኞች መሪ ጃገማ አባ ዳማ እጨጌውን አመስግኖ ሄደ።

ከቀናት በኋላ ሊቀ ጳጳሱ አስጠሩትና «ጃገማ! ለንጉሰ ነገስቱ የሰጠኸኝን መልዕክት አድርሼ ፈቃድ አድርገውልሃልና ሄደህ ጫማቸውን ሳም» አሉት። ጃገማ የዝቋላ ተራራ ከጫንቃው ላይ የተኻለለት ያህል «እምቡር» እያለ ሄዶ የተባለውን አደረገ።

፲፬

ከአርበኛነት ወደ ጦር መኮንንነት

በ1934 ዓ.ም ጃገማ ለንጉሰ ነገስቱ ዕድሜው ሃያ ዓመት እንደሆነና በጦር ሰራዊትነት ከማገልገል ይልቅ ቀደም ሲል ለሶስት ወራት ጀምሮ ያቋረጠውን የቀለም ትምህርት መቀጠል እንደሚፈልግ ገልጾ «ገና ልጅ ስለሆንሁ ያቋረጥሁትን ትምህርት እንድቀጥል ይፍቀዱልኝ» በማለት ይጠይቃቸው ነበር። ንጉሰ ነገስቱ ግን «ወንድሞችህ ሀይለኞች እንደሆኑ ሰምተናል! ለአንተም ሆነ ለወንድሞችህ የሚበጀውን እስክናደርግ ጠብቀን» አሉት። ይህን ያሉበት ምክንያት አለ። ሲጋባ ጣሰው የተባሉ አውራጃ ገዥ የጅባትና ሜጫ አውራጃ አስተዳዳሪ ሆነው አምቦ ነበሩ። ሲጋባ ጣሰው ጊንጪ ከተማ መጥተው የችሎት ዳኝነት ሲያዩ አሳላፊ ታዬ የተባሉ ሰው ጊንጪ ከተማ የሚኖረውን የጃገማን ወንድም ጊዲ ኬሎን (በኋላ ሻምበል) ከሰው ሲጋባ ጣሰው ፊት ያቀርቡታል። ችሎት ላይ እንደቆሙ አሳላፊ ታዬ ጊዲ ኬሎን ከህግ ውጭ መዝለፍ ጀመሩ። ጊዲ ኬሎ «ጌታዬ እኔ ዳኝነት ያያሉ ብዬ ነበር አክብሬዎት የመጣሁት፤ አሁን ግን ዳኝነት ሳይሆን ስድብ ብቻ ነው የተረፈኝ። ስለዚህ የእርስዎን ዳኝነት አልፈልግም» ብሎ ችሎቱን ረግጦ ሄደ።

ይህን ጊዜ አንዱ ወደ ሲጋባ ጣሰው ጠጋ ብሎ «ጌታዬ የጃገማ ኬሎ ወንድሞች ሃይለኞች ናቸው። ስለዚህ ጊዲና ጠንቋሳ ኬሎ መትረየስ አምጥተው አደጋ ሳያደርሱብዎት ቶሎ ያምልጡ» አሏቸው። ሲጋባ ጣሰው ቶሎ ብለው መኪናቸው ውስጥ ገብተው ወደ አምቦ ተመለሱ። በማግስቱ ወደ አዲስ አበባ የሚያስኬድ ቀጠሮ ስለነበረባቸው ለቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ደውለው «ጃንሆይ! እኔ ለመምጣት አልቻልኩም፤ የጃገማ ወንድሞች መንገድ ዘግተውብኛል» አሏቸው። ንጉሰ ነገስቱም ቢትወደድ መኮንን እንዳልካቸውንና ራስ መስፍን ስለሺን አዘው ጃገማን አስጠሩት።

«ጃገማ! ለአንተም ሆነ ከጅማ ለተመለሰው ሰራዊትህ መተዳደሪያ ለማድረግ እየተዘጋጀ ነው። ለምን ወንድሞችህ እንዲህ የሚጥሩትን ሲጋባ ጣሰውን መንገድ ዘግተው እንዲገድሉ ታደርጋለህ?» ብለው ንጉሰ ነገስቱ አስጠየቁት። «እኔ በፍፁም አልሰማሁም! ስለተፈጠረው ነገርም አላውቅም። እኔ ከመስከረም እስከ ግንቦት 1934 ዓ.ም ድረስ ለህክምና ከመጣሁ በኋላ ወደ

ጊንጪ አልተመለስሁም ...» ብሎ ወጥቶ ስልክ ደወለ፡፡ ወንድሙ ጊዲ የሆነውን ሁሉ በሚገባ ነገረው፡፡ ጃገማ ተመልሶ ሄዶ ለቢትወደድ መኮንንና ለራስ መስፍን ጉዳዩን አስረዳ፡፡ እነሱም ምክንያቱን ለንጉሰ ነገስቱ አቀረቡ፡፡

ከዚያ በኋላ ጃገማ ገና ሃያ ዓመቴ ስለሆነ ያስተምሩኝ እያለ ንጉሰ ነገስቱን እየደጋገመ ቢጠይቅም «ቆይ! የአንተ ወንድሞች ሃይለኞች ስለሆኑ እንዴት እንደምትማር እያሰብንበት ነው» ይሉታል፡፡

* * *

ጃገማ እንደሚያስታውሰው ጭልሞ፣ ከአምቦ እስከ ጉደር ድረስ የነበረው ሰንሰለታማ ተራራ በደን የተሸፈነ ነበር፡፡ በአፄ ምኒልክ ዘመነ መንግስት «መሬቱ የአንተ፣ ደኑ የኔ ነው» ብለዋል ምኒልክ እየተባለ አዋጅ እንኳን ሳይኖር በተለምዶ ደኑ የመንግስት መጠቀሚያ መሆኑ በዘውዲቱና በኃይለ ስላሴ ዘመንም ቀጥሎ ነበር፡፡ በተለይም በአርሲ፣ በጅማ፣ በባሌ ደኖች ሳልተከለ እየተሰጡ ከመጨፍጨፋቸውና መሬቱ ከመራቆቱ ሌላ ቅሬታው መንግስትንና ህዝቡን ሆድና ጀርባ እያደረጋቸው ነበር፡፡ መንግስት ደኑን እያከናተረ ሲሸጥ ህዝቡ ግን ዛፍ የመቁረጥ መብት እንኳን አልነበረውም፡፡

ለምሳሌ ጀምጀም ላይ የነበረው ደን ለሙሴ ባሴት ተከናትሮ ሙሴ ባሴት የእንጨት ፋብሪካ ከፍቶ ይመደምደው ነበር። ጋጅ ላይ የሙሴ ኒኮላስ፣ ጫንጮ ላይ የወስሌ አስላንጼስ፣ ጭልሞ ላይ የግርማዊት እቴጌ፤ እንዲሁም ዮብዶ፣ ግልፍጣና በጅሮ ላይ በአጭር ርቀት በደን በተሸፈነው ቦታ በአጠቃላይ ስድስት የእንጨት መሰንጠቂያ ፋብሪካ ተከፍቶ ደኑ በግሪኮችና በሌሎች የውጭ ሰዎች ሲመደመድ ለስሙ አንድ ዛፍ የቆረጠ በምትኩ ስድስት ዛፍ ይተክላል ቢባልም ያን ሃላፊነት የሚወጣና የሚያስፈጽም አልነበረም፡፡

እነዚያ የእንጨት መሰንጠቂያ ፋብሪካዎች ከባለርስቶች ይዞታ ላይ ተወስደው የተኮናተሩ ናቸው፡፡ ስለዚህ የመሬት ይዞታው ውስጥ ደን ያለው መሬቱን እንዳይነጠቅ ላዩ ላይ ያለውን ደን መንግስት እንዳይቀጣው በስውር ማጥፋት ነበረበት፤ ከተደረሰበት ግን በእንቅርት ላይ ጆሮ ደግፍ የሚለው ብሂል ዕጣ ፋንታው ይሆን ነበር፡፡

በ1935 ዓ.ም ከነፃነት ማግስት ጭልሞ የነበረው የግርማዊት እቴጌ የእንጨት መሰንጠቂያ አስተዳዳሪ በመሆን ሃይለማርያም ገዝሙ ተሾሙ፡፡ ሃይለማርያም የሰላሌ ሰው ነበሩ፡፡ አንድ ቀን ጃገማን አስጠሩት፡፡

«ጃገማ ከእቴጌ ደን ጎን ነው የአንተ የደን ይዞታ ያለው፡፡ በደንቡ መሠረት በአንተ ይዞታ ስር ያለው ደን ከእቴጌይቱ ደን ጋር መዳበል አለበት፡፡ እኔ ግን ከአንተ ተወስዶ ለእሳቸው እንዲሰጥ አልፈልግም፡፡ እንደምሰማው በእርሻ ሚኒስቴር በኩል ደንን በተመለከተ የወጣ ደንብ የለም፡፡ 'ደኑ የኔ ነው' በሚል በምኒልክ ጊዜ ተባለ በሚል የማንም መሬት እየተወሰደ ነው፡፡ እኔ ግን አንተ በአርበኝነት የከፈልከውን መስዋዕትነት እያወቅሁ ደንህን ወደ እቴጌ ደን አልጠቀልልብህም፡፡ ስለዚህ ለአገርህ ማገልገልህን ጠቅሰህ ብታመለክት አይከለክሉህምና ጠይቅ፤ ከዚያ ለእኔ ትሸጥልኛለህ» አሉት፡፡

ጃገማ በሀሳባቸው ተስማማና በወቅቱ «እርሻ ሚኒስቴር» ለሚባለው መስሪያ ቤት ማመልከቻ ጻፈ፡፡ ማመልከቻው እንዲህ የሚል ነበር፤

«ለጅባትና ሜጫ አውራጃ
በኮንሴሲዮን ውስጥ ያልተካለለ፣ ኮንሴሲዮን ለማቋቋምም አቅም የሌለው፣ በምገብርበት መሬት ላይ ያለውን ዛፍ ቆርጬ እንደ ባለኮንትራቶች አዳዲስ ዛፍ ለመትከል ግዴታ በመግባት ዛፎችን ከፍዬ እንድሸጥ ይፈቀድልኝ፡፡»

እርሻ ሚኒስቴር በራሱ መንገድ ሰው ልኮ አጣርቶ «ደኑ የኔ፣ መሬቱ ያንተ ነው» የሚለውን የ«እሱ» ደንብ ሳለመተላለፍ «አይፈቀድልህም» በሚል አቤቱታውን ዘጋው፡፡

ከዚያም ጃገማ ሲከፋው ወደሚሄድበት አመራ፡፡

«ጃንሆይ! የምገብርበት ርስቴ ነው፤ አልፎ አልፎ ለሳንቃ የሚሆን እንጨት አለው፡፡ ለኮንሴስዮንም አልተከለለም፡፡ ኮንሴስዮንም ለማቋቋም አያስችልም፡፡ ስለዚህ እዚህ ይዞታዬ ላይ ያለውን ዛፍ ባለ ኮንትራቶች ቆርጠው በሜትር ኪዩብ እንደሚከፍሉት፣ ለመትከልም ግዴታ እንደሚገቡት ገብቼ ቆርጬ እንድሸጥ ይፍቀዱልኝ» ብሎ ጃገማ አመለከተ፡፡ ንጉሰ ነገስቱም «መኮንን ባለበት ንገረኝ» አሉት፡፡ አቶ መኮንን ሃብተወልድ የወቅቱ የእርሻ ሚኒስትር ነበሩ፡፡

ጃገማ ከዚያ ቀደም ብሎ ከጣሊያኖች የማረከውን አንድ «አርዲታ ኮሎኒያሌ» መኪና ገንዘብ ሚኒስቴር «የወታደር መኪና ነው» ብሎ ስለወሰደበት ያን መኪና ለማስመለስ ለንጉሰ ነገስቱ «ጃንሆይ! በሌላው አገር አምሳ አለቆች እንኳን በመኪና ነው የሚሄዱት፤ እኛ ገና ስላልተቋቋምን ነው... እኔ የሻለቃ ማዕረግ ነው ያለኝ:: ስለዚህ እንዴት ከጠላት ማርኬ ይዤው የቆየሁት የወታደር መኪና ተብሎ ይወሰድብኛል?» ብሎ አመልክቶ ነበር::

«አቶ ይልማ ባለበት ንገረኝ» አሉ ንጉሰ ነገስቱ:: ጃገማ፤ «እሺ» አለ::

ንጉሰ ነገስቱ በመስኮት በኩል ይቆማሉ:: ልዑላን፣ ሌሎች የቤተሰብ አባላት፣ ከፍተኛ መኳንንት፣ የጦር አዛዦች ከኋላቸው ይቆማሉ:: ህዝቡ ደግሞ ድንኳን ተተክሎለት ይቆማል:: ጃገማም የሚቆመው ከህዝቡ ጋር ነው:: ችሎቱ እንደተጀመረ አቶ ይልማ ወደ ንጉሰ ነገስቱ ቀረብ ብለው በጆሮአቸው የሆነ ነገር ሹክ ብለዋቸው ተመለሱ:: ጃገማ ሊያገኛቸው በጭራሽ አልቻለም:: ከችሎት በኋላ ጃገማ «ጃንሆይ! አቶ ይልማ እኮ መጥተው ነበር» አለ::

«ሲመጣ ንገረን አላልንም?» አሉ ንጉሰ ነገስቱ::

«ጃንሆይ! እንዴት አድርጌ መጥቼ እነግርዎታለሁ፤ እኔ ያለሁት ድንኳን ውስጥ ...» አለ ጃገማ::

እሳቸውም «ፈዛዛ! ማን ከጀርባ አትቁም ብሎ ከለከለህ?... ከአሁን በኋላም በችሎት ጊዜ ከኋላ ከሚቆሙት ጋር ቁም» ብለውት ስለነበር ወጣቱ ጃገማ ንጉሰ ነገስቱ ለችሎት ሲቆሙ ከኋላቸው ከሚቆሙት ልዑላን ቤተሰቦችና ከፍተኛ መኳንንት አንዱ ሆነ:: ጉዳዩም ተፈጸመለት::

ስለዚህ ጃገማ አንድ ቀን ከንጉሰ ነገስቱ ጀርባ እንደቆመ አቶ መኮንንን አያቸው:: ወዲያው ወደ ንጉሰ ነገስቱ ጠጋ ብሎ «ጃንሆይ! አቶ መኮንን እኚያውና፤ ያን ነገር ይንገሩልኝ» አላቸው:: ንጉሰ ነገስቱ አቶ መኮንንን አስጠርተው ካነጋገሩ በኋላ ወደ ገነተ ልዑል ቤተመንግስታቸው ሲገቡ «ጃገማ! ሂድና መኮንንን አነጋግረው» አሉት:: ጃገማ አቶ መኮንን ሃብተወልድን ለማነጋገር ሄደ::

«ስማህ ልጄ!» አሉ፥ አቶ መኮንን - የጃገማ ትከሻ ላይ ቀኝ እጃቸውን ጣል አድርገው::

«ከአፄ ምኒልክ ጊዜ ጀምሮ 'ደኑ የኔ ነው፣ መሬቱ ያንተ ነው' የሚል ልማድ ስለነበር ይኸው በማንም ሰው መሬት ላይ ያለውን ደን እየነጠቅን በመሸጥ መንግስትን ስንጠቅም፣ ህዝቡን ስንጎዳኖረናል:: በዚህ መንገድ እንድንሰራ ግን በእርሻ ሚኒስቴር የወጣ ደንብ የለም!

«አሁን ማንም እየተነሳ ደንብ የለምና አሰራራችሁን ለውጡ ቢለን የተለመደውን ነገር አንቀይርም:: አንተ ግን በወጣትነትህ አርበኛ ሆነህ ለአገርህ ነፃነት ከፍተኛ ተጋድሎ የፈፀምህ፣ የንጉሰ ነገስቱም ምስጋና የተቸረህ አርበኛ ብቻ ሳትሆን የአርበኞችም መሪ ነህ:: ስለዚህ በዚህ አንፃር ብቻ ዛፎችን ቆርጠህ በመሸጥ እንድትጠቀም ፈቅደናል:: በማመልከት ግን የሚሆን አልነበረም ...» አሉት::

* * *

በ1934 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ ከጅማ ዘመቻ በድል የተመለሱት በወጣቱ ጃገማ አመራር ይተዳደሩ የነበሩት ሶስት ሺ አርበኞች በንጉሰ ነገስቱ ትዕዛዝ መተዳደሪያ እየተሰጣቸው ወደ ግብርና ሞያቸው ተመለሱ:: ከግንቦት 9 ጀምሮ አምስት መቶ አርበኞችን ይዘው በሻለቃነት ማዕረግ ሆለታ ገነት ጦር ማሰልጠኛ የገቡት ጃገማና ሌላው አርበኛ አሉላ በቀለ ከዘብ ጥበቃ በስተቀር የውትድርና ስልጠናውን ለስድስት ወራት ተከታትለው ተመረቁ::

ጃገማ ወጣት የአርበኛ መሪ ሆኖ አፍላ የጉርምስና እድሜው ሳይገድበው በጋጅ፣ አዲስ ዓለም፣ ሐሮታ ... ከጠላት ጋር ከፍተኛ ተጋድሎ አድርጓል:: ጄኔራል ጋዚራ የጊቤን ድልድይ ሰብሮ በጅማ፣ በአጋሮ ወታደሮቹን አሰባስቦ፣ ምሽጉን አጠናክሮ ለመድፈር በሚያስፈራራበት ጊዜ የኢጣሊያን ጦር ምሽግ ሰብሮ አምስት መቶ ነጮችን ማርኮ ለእንግሊዞች በደረሰኝ አስረክቧል:: ንጉሰ ነገስቱም ዕድሜውን ሳይሆን ስራውን በማየት ወታደራዊ ስልጣንና ስልጠና እንዲያገኝ አድርገውታል::

ይሁን እንጂ ጃገማ ከባህር እንደወጣ አሳ ከአርበኝነት ዘመኑ በኋላ በራስ መተማመኑና የህሊና እርካታው የንጉሰ ነገስቱ ባለሟሎች በሚያሳዩት መጠራጠር ቀስ በቀስ ይቀንስ ጀመር:: በዘርና በትምህርታቸው የሚመኩትም ከንጉሰ ነገስቱ እንዲርቅ የተንኮል መንጠቋቸውን ጥለው ሊያጠምዱት ሞከሩ:: ጃገማ ሆለታ የሚሰጠውን ስልጠና እንዳጠናቀቀ መጀመሪያ አምቦ ተመደበ:: አምቦ ተመድቦ በማገልገል ላይ እንዳለ የአውራጃ ገዥው ሊጋባ

ጣሰው አስጠሩትና «ተከሰሃልና ዋስ ጥራ» አሉት። አጠገባቸው ከነበሩት ውስጥ «እንዋሳለን» ሲሉ «እኔ ሳልጠይቅ» በማለት ገስፆ የሚያስከስስ ነገር እንዳልሰራና ዋስም መጥራት እንደማይፈልግ ገለፀ - ሻለቃ ጃገማ።

ሊጋባ ጣሰው በኢጣሊያ ወረራ ወቅት ሌባን በአውጫጭኝ የሚያስወጡ የኢጣሊያ «ኮማንዳቶሪም» ሆነው አምቦ ተሹመው ነበር። ያን ጊዜ የጊንጪ ባላባት ፊት ነሷቸው። እንዲያውም አባ ዶዮ በሊጋባ ጣሰው ላይ ሲያፌጡ ጃገማ ኬሎ የሚባል ሽፍታ ዘመድ አላቸው ስለተባሉ ሊጋባ ጣሰው የሚከተለውን በመፍራት ወዲያው ሸሽተው ወደ አምቦ ሄዱ።

በንጉሰ ነገስቱ ዘመን ደግሞ ሊጋባ ጣሰው እንደገና የአምቦ እንደራሴ ሆኑ። በሊጋባው የሁለት መንግስታት ተሳትፎ ደስተኛ ያልነበረው አርበኛው ሻለቃ ጃገማ የአገሩን ወራሪ በዱር በገደል እየተንከራተተ ነፃ ያወጣው ቁጭ ብሎ፥ የጠላት የሌባ አውጫጭኝ የነበሩት ሊጋባ ጣሰው ባቀረቡለት የዋስ ጥራ ጥያቄ ባለመደሰቱ «ዋስ አልጠራም፤ እስኪ የሚያመጡትን አያለሁ» አለ።

እምቢ ባይነቱ ደግሞ ሊጋባ ጣሰውን ስጋት ላይ ስለጣላቸው «... ጃገማ በአስተዳደሬ ውስጥ እያለ ስራዬን በሚገባ መፈፀም አልችልም» ብለው አቤቱታ አቀረቡ። በዚያ አቤቱታ መሰረትም እሳቸው ያገለገሉት የኢጣሊያ ወራሪ ጦር ሲያሳድደው የነበረው ሻለቃ ጃገማ ወደ ቢሾፍቱ ተዛወረ። ቢሾፍቱም ብዙ መቆየት አልቻለም። በወቅቱ እጅግ አስፈሪ የነበረውን የትግራይ አመፅ ለማክሸፍ ሄዶ እንዲፋለምና እንደ አበባ የፈካው ጀግና በዚያው ረግፎ እንዲቀር ወደሚንቀለቀለው የጦርነት እሳት ላንቃ ላኩና አጋፈጡት።

* * *

ጀኔራል ጃገማ ጦረኛ እንጂ ነውጠኛ አልነበረም። በህይወቱ ከሰው ጋር የተጣላው አንድ ጊዜ ብቻ ነው። ጃገማ ከአርበኝነት እንደመጣ አገር ፍቅር አካባቢ ከተሰጠው ቤቱ ተነስቶ ብስክሌት እየጋለበ ራስ መኮንን ድልድይ ሲደርስ ወደ ቤተመንግስት ለመሄድ ሲዞር ከሚውል በሰባ ደረጃ ብስክሌቱን እየገፋ መውጣትን መረጠ። አንድ ወታደር ሲቪል ለብሶ፣ ሽጉጥ ታጥቆ ከላይ ወደ ታች ይወርዳል። ጃገማ ደግሞ ከታች ወደ ላይ ሲወጣ ሰውየው ዘሎ አነቀው። ጃገማም ብስክሌቱን ጥሎ አነቀው ... ሰውየው የጃገማን ሽጉጥ ሲይዝ ጃገማም የሰውየውን ሽጉጥ ያዘበት። ሰውየው ጥንካሬውን ለመቋቋም ስለተቸገረ የወታደር ፊሽካ ከደረት ኪሱ አውጥቶ

ነፋ፤ ወታደሮች እየሮጡ መጡ። «አንተ የጣቢያ አዛዥ ናቸው እኮ ...» አሉት ወታደሮቹ።

«ታዲያ ቢሆንስ! 'ፈቃድ አለህ ወይ' አላለኝ፤ ዘሎ ብቻ አነቀኝ። ፈቃድ ቢጠይቀኝ አሳየው ነበር» አላቸው። እንደተካረሩ ሲያውቁ ጽሕፈት ሚኒስቴር ጎን ወደ ነበረው ጣቢያ ይዘዋቸው ሄዱ። ውስጥ ሲገቡ የጦር ሚኒስቴር ዋና ጸሐፊ የነበሩት ነጋ ሃይለስላሴ ቁጭ ብለዋል። ጃገማን ሲያዩት «ምንድን ነው? ይህ እኮ ሻለቃ አዛዥ ነው እናንተ፤ አታውቁትም?» አሏቸው።

«ዝም ብሎ ሽጉጤን ያዘብኝ ...» አላቸው፥ የጣቢያ አዛገፉ - ለነጋ ኃይለስላሴ።

«እኔ ከታች ወደ ላይ እወጣለሁ፤ እሱ ከላይ ወደታች ይመጣል። ሳያናግረኝ፣ 'ፈቃድ አለህ?' ብሎ ሳይጠይቀኝ፥ ብቻ ዘሎ አነቀኝ፤ እኔም አነቅሁት ...» አላቸው፥ ጃጋማ።

«እናንተ! ልጅ ስለሆነ ነው እኮ በብስክሌት ሲሄድ ያገኛችሁት ... የታወቀ የአርበኛ መሪ የሻለቃ ማዕረግ ያለውና በአጀብ መሄድ የሚገባው ሰው ነው ... አሁን በሉ ተስማሙ!» አሉ ...

በሌላ ቀን ከ«ተክሉ ደስታ ወርቅ ቤት» አለፍ ብሎ ካለ ቡና ቤት ጃገማና ጓደኞቹ ሲገቡ የጣቢያ አዛገፉ ተነስቶ ወደ ውስጥ ሲገባ ጃገማ አየው። ጃገማ ዝም አለ፤ ቁጭቱን ዋጥ አድርጎ ቆየ። ሲያየው ብግን ብሏል፤ ምንም ምልክት ግን አላሳየም። በመጨረሻ ጓደኞቹ ሁሉ ሲሄዱ እሱ ብቻውን ቀረ። ከዚያ እጁን ሽጉጡ ላይ አድርጎ ጓዳ ሲገባ ሰውየው በመስኮት ዘሎ ሄዶ ኖሮ የለም። ባለመኖሩ ደስ አለው፤ ቢኖር ኖሮ ገድሎት የእድሜ ልክ ፀፀት ውስጥ ይገባ እንደነበረ ሲያስብ አዘነ። ከዚያ ቀን በኋላ በመዝናኛ ቦታ ምንም እንኳን ፈቃድ ቢኖረውም ሽጉጥ ይዞ መሄድ አቆመ። ጃገማ የደስታም ሆነ የፈተና ምንጭ፥ ፈጣሪ ነው ብሎ ያምናል። የሚሳሳትን ሰው መቻል ... ቢቻል ደግሞ ይቅር ማለት አስፈላጊ መሆኑን ያውቃል። ይቅር ባይነት ደግሞ የጠቢብ ጣፋጭ ብቀላ ነው። ካለበለዚያ ለራሱ ለሚጠነቀቅና ለሚታበይ ሰው፥ እንኳን ሰው ፈጣሪም አያስብለትም፤ ለምን ቢሉ ትምህክቱ፣ ሽጉጡ፣ ስልጣኑ ... አሉለታ!

* * *

በትግራይ የተፈጠረው የህዝብ አመፅ በእነ ብላታ ኃይለማርያም ረዳ እና በሌሎቹም አስተባባሪነት የተቀሰቀሰ ህዝባዊ ነውጥ ነው። የአመፁ ዋልታና ማገር ደግሞ ጭቆና ያንገፈገፈው ህዝብ ነው።

በእንደርታ የተጀመረው የወያኔ እንቅስቃሴ ዓላማ በኸሃና እንዳየሱስ የነበረውን የመንግስት ጦር ደምስሶ መቀሌን በቁጥጥር ስር ማድረግ ነበር። ለዚያ ንቅናቄ መጀመር መነሻ ናቸው ተብለው ከሚነሱት ዋና ዋና ምክንያቶች መካከል ባለስልጣኖች ትክክለኛ ፍትህ መስጠት አለመቻላቸው፤ የህዝቡ ኑሮ በሰበብ አስባቡ መመሰቃቀሉ፤ ማይጨው ላይ በተደረገው የ1928 ዓ.ም ውጊያ የትግራይ ህዝብ ከፍተኛ መስዋዕትነት እንዳልከፈለ፣ የኢጣሊያ ፋሽስቶች ይዘውት በመጡት ዘመናዊ መሳሪያና የመርዝ ጋዝ ጢስም እንዳልተጨፈጨፈ፣ ህዝቡ በዱር በገደል የፈፀመው የአርበኝነት ተጋድሎ ተዘንግቶ ለጠላት እንዳደረ መቆጠሩ፣ ህይወትና ንብረቱን ለአገሩና ለነፃነቱ እንዳልከፈለ በሃሜትና ሽሙጥ፣ በበቀልና ቅጣት መሰቃየቱ ጥቂቶቹ ናቸው።

ይህም የህዝብ ቁጣ በአመፁ አስተባባሪዎች እየተመራ «ለንጉሰ ነገስቱ አንገዛም» አሰኝቶ የፊት ለፊት ውጊያ አስነሳ። ሰኔ 26 ቀን 1935 ዓ.ም ሻለቃ ጃገማ ከእነ ሻለቃ አሉላ በቀለ፣ ደጃዝማች ተሰማ ቡርጂ ጋር የሻለቃ አዛዥ ሆኖ ማይጨው ተላከ። ማይጨው ከደረሱ በኋላ ከሆለታ ገነት ጦር ማሰልጠኛ ሰልጥነው የወጡት ጃገማ፣ ጠንቋሳና አለሙ ቂጤሳ እያንዳንዳቸው ሃያ ወታደሮችን መረጡና ለሃያ ቀን የጓዶች አመራር፣ የሰልፍ፣ የወታደራዊ ሥነምግባር ትምህርት... በማስተማር አሰለጠኗቸው። የሰለጠኑት ስልሳ ወታደሮች ደግሞ እያንዳንዳቸው ሃያ ሃያ ሰው አሰለጠኑ። በዚህ መንገድ የሰለጠኑት ደግሞ እያንዳንዳቸው ሃያ ወታደሮች እያሰለጠኑ በሁለት ወራት ውስጥ ሻለቃ ጦሩን በሙሉ አሰለጠኑት። ከአርበኝነት የመጣው ሻለቃ ጦር በስልጠናው ዘመናዊ ጦር ሆነ።

ከዚያ ስልጠና ባሻገርም ሻለቃ ጃገማ በእንግሊዞች ከሰለጠነውና 8ኛ ሻለቃ ተብሎ ይጠራ ከነበረው መደበኛ ጦር ጋር የኢላማ ተኩስ እንዲወዳደሩ በማድረግ ከሰኔ እስከ መስከረም በነበረው ጊዜ ሻለቃ ጦሩን ለውጊያ ብቁ የሆነ ጦር አደረገው።

በመቀጠል ደግሞ ጃገማ ወንዝ አስገድቦ መዋኛ በማዘጋጀት በሻለቃው ውስጥ የሚገኙ ወታደሮችን በውሃ ዋና፣ በኢላማ ተኩስ፣ በሩጫ... እያወዳደረና እሱም አብሮ እየተወዳደረ የወታደሮቹን ሞራል እያፍታታ አነቃቃው። በሶስት ወራት ውስጥ በሻለቃ ጃገማ የሚመራው ሻለቃ ጦር

ወታደራዊ ቅልጥፍና ያለው፣ በሞራል የተጠናከረ፣ በአዛዡና ወታደሩ መካከል ጥሩ ግንኙነት የነበረውና ለውጊያ የተዘጋጀ የሻለቃ ጦር ሆነ። ያ ደግሞ ወታደርነት ለጃገማ የዕለት እንጀራ ማግኛው ብቻ ሳይሆን የተፈጥሮ ዝንባሌውና ውጤት የሚያስመዘግብበት ተሰጥኦ እንደሆነ አመላካች ሆነ።

እነ ሻለቃ ጃገማ ማይጨው እያሉ የወሎ፣ የትግራይና የጎንደር እንደራሴ የነበሩት ልዑል አልጋ ወራሽ ከጎንደር ሲመለሱ እግረ መንገዳቸውን ማይጨው አድረው አብሯቸው ጎንደር ዘምቶ የነበረውን ሁለት ሻለቃ ጦር ማይጨው ትተውት ሄዱ። አልጋ ወራሹ ደሴ እንደደረሱ የሆለታ ገነት ጦር ማሰልጠኛ አዛዥ የነበረው እንግሊዛዊ በማይጨው፣ አምባላጌ ... አልፎ አስመራ ሄደና አዲስ አበባ ተመለሰ። እሱ ካለፈ በኋላ ግን በትግራይ አማፅያን መንገዱ ሁሉ ተዘጋ፤ ጦርነትም ታወጀ ...

ሜጀር ጄኔራል አበበ ዳምጠው የትግራይ ጦር አዛዥ ሆነው ተሾሙና ከኮረም ወደ ማይጨው ተንቀሳቀሱ። ማይጨው ከመድረሳቸው በፊት የጁን እንዳለፉ ወረባዬ ላይ ሲደርሱ ውጊያ ተከፈተባቸው። ያንን ውጊያ እየተከላከሉ ማይጨው ወረባዬ ገቡ። የኢትዮጵያ ጦር ሠራዊት ዋና አዛዥ የነበረው እንግሊዛዊው ብርጋዴር ጄኔራል ኮቶምም በትዕዛዝ ማይጨው ገባ።

ሜጀር ጄኔራል አበበ ዳምጠውና ጄኔራል ኮቶም ማይጨው አድረው በነጋታው ልዑል አልጋ ወራሹ ትተውት የሄዱትን ሁለት ሻለቃ (የሻለቃ አሉላንና የደጃዝማች ተሰማ ቡርጂን) ጦር ይዘው ወደ አምባላጌ ጉዞ ጀመሩ። አምባላጌን አልፈው «ምቅማጥወር» ሲደርሱ ግን በትግራይ አማፅያን ጦር ተከበቡ። የነበረውን ከበባ ጥሶ ወደፊት መጓዝ ጭራሽ የማይቻል ስለነበር ወደኋላ በመመለስ አምባላጌ አፋፍ ላይ ሰፍረው አጋዥ ኃይል እንዲላክላቸው የጦር ሚኒስትር የነበሩትን ራስ አበበ አረጋይን ጠየቁ።

ኮረም የነበሩት የጦር ሚኒስትር፥ ደጃዝማች (በኋላ ቢትወደድ) ታፈረን ስድስት መቶ ወታደሮች ይዘው ወደ ማይጨው እንዲጓዙ አዘዙ። ደጃዝማች ታፈረ ማይጨው ገብተው ወታደሮቹ ከተሳፈሩበት መኪና እንደወረዱ ሻለቃ ጃገማ የእሱንና የደጃዝማች ከፈለውን ሻለቃ ጦሮች አሳፈረና ለጦር ሚኒስትሩ ስልክ ለመደወል ገባ። ሻለቃ ጃገማ የእሱ ብርጌድ አዛዥ የነበሩት ደጃዝማች በቀለ ወያ የሐረር አውራጃ እንደራሴ ሆነው ስለተዛወሩ ማይጨው ሲገባ የብርጌድ አዛዥ አልነበረውም። ማይጨው እንደደረሰ ግን የሶስተኛው ብርጌድ አዛዥ ደጃዝማች ደስታ ሽዋርካብህ አዛዡ ሆኑ። በዚያ አጋጣሚ ግን ሻለቃ ጃገማ ከብርጌድ አዛዡ ጋር ሳይሆን ከጦር

ሚኒስትሩ ጋር ቀጥታ ግኑኝነት ለማድረግ ስልኩን ደውሎ መልስ ተጠባበቀ:: ራስ አበበ ቀረቡ::

«ጌታዬ! እኔ ከሰኔ ወር ጀምሮ እዚህ ነበርሁኝ:: ጓደኞቼ አምባላጌ ሄደው ጦርነት ላይ ናቸው:: እኔ ግን እዚህ በመቅረቴ በጣም አዝኛለሁ:: ስለዚህ እባክዎ ከደጃዝማች ታፈረ መኪና ወስጄ እንድዘምት ይፍቀዱልኝ» አላቸው::

«ማይጨው እኮ ትልቅ ኃላፊነት የሚፈልግ ስለሆነ ነው አንተ እንድትጠብቅ የተደረገው» አሉ ራስ አበበ::

«ጌታዬ! እርስዎ እኔን ጥሩ ልሁን መጥፎ የት ያውቁኛል? እኔ ከእርስዎ ጋር በአርበኝነት ዘመን አብሬ አልነበርሁ:: ከእርስዎ ጋር የነበሩት ደጃዝማች ደስታ ሽዋርካብህ ናቸው:: እሳቸው ማይጨውን ይጠብቁ፤ እኔ ግን ወደ አምባላጌ ልዝመት:: ካልፈቀዱልኝ ግን ጠፍቼ እሄዳለሁ:: ከዚያ ያለ ትዕዛዝ ጦርነት ሄደ ተብዬ ፍርድ እገባለሁ» አለ፥ ወጣቱ የጦር መኮንን ሻለቃ ጃገማ::

«ደግ ነው! መኪናውን ከደጃዝማች ደስታ ሽዋርካብህ ወስደህ ወታደሮችን አሳፍር» አሉና ፈቀዱለት፥ ራስ አበበ - ምሬቱንና ልጅነቱን እያሰቡ::

ሻለቃ ጃገማ ደጃዝማች ደስታ ሽዋርካብህን በመልእክተኛ አስጠሩቸው:: ደጃዝማች ደስታ ሽዋርካብህ የተሳፈሩትን ወታደሮች ሲያዩ ተቆጥተው ማንም እንዳይንቀሳቀስ ዘብ አቁመው ለጦር ሚኒስትሩ ሊደውሉ ገቡ::

«ጌታዬ ነህ! ደሞ ብለህ ብለህ ውስጥ እየገባህ ታዝ ጀመር?» አሉ ደጃዝማች ደስታ ሽዋርካብህ::

«እዎ! 'ጓደኞቼ ሄደው እኔ በመቅረቴ አዝኛለሁ' ስላለ ፈቅጀለታለሁ» አሉ፥ ራስ አበበ::

ከዚህ በኋላ ሰኞ መስከረም 2 ቀን 1936 ዓ.ም. ሻለቃ ጃገማ የደጃዝማች ከፈለውን ጦር ጨምሮ ወደ አምባላጌ ሄዶ ለሜጀር ጄኔራል አበበ ሪፖርት አደረገ:: ከቁርስ በኋላ ወጣቱ መኮንን ሻለቃ ጃገማ በጃናሞራ

አቀጣጫ ተመደበ:: ውጊያው ጠንካራና አስቸጋሪ ነበር:: በዚያ በየአቅጣጫው በተከፈተው ጠንካራ ውጊያ ምክንያት ጄኔራል ኢሳያስም ተማርከዋል::

አምባላጌ ላይ ደግሞ እነ ሻለቃ ጃገማ ለአስራ ዘጠኝ ቀናት ተከበቡ:: በለመደው ተራራና ሸንተረር ውጊያውን ያፋፍም የነበረው የወያኔ ጦር የመንግስትን ጦር ሃይል ባስጨነቀበት በዚያ ወቅት የገበሬን የውጊያ ስልት ከልምድ የሚያውቀው ሻለቃ ጃገማ የሚመራውን ጦር ይዞ የአምባላጌን ተራራ እየጧጠጠ ወጥቶ፣ የከበባውን መስመር ከጎን ቆርጦ፣ በገበሬዎቹ መንደር አቅጣጫ ከኋላ ውጊያውን ሲያጠናክር የመንግስት ጦር ከኋላው እንደመጣበት ያየው የወያኔ ጦር መበተን ጀመረ:: በሃያ ቀናቸው ከአማፅያኑ መሪዎች አንዱ ብላታ ሃይለማርያም የራስ ጉግሳን ልጅ ይዘው ከመንግስት ጦር ጋር አምባላጌ ላይ ተዋግተው ተሸነፉ:: እነሱ ድል ከሆኑ በኋላ የአምባላጌው ጦርነትና ከበባም አበቃ::

ሻለቃ ጃገማ፣ ደጃዝማች ከፈለው፣ ሻለቃ አሉላ በጄኔራል አበበ ዳምጠው ትዕዛዝ አምባላጌን ለቀው አካባቢውን በጥንቃቄ እያሰሱ ጉዞ ጀመሩ:: በጉዞው ወቅት ግን ጭካኔ በተሞላበት ሁኔታ የገበሬው ቤት ሲቃጠልና ሲዘረፍ ሻለቃ ጃገማ፣ ደጃዝማች ከፈለው ... ተቆጡ፤ አዘኑ::

ጃገማ ገጠር ተወልዶ፣ ገጠር ያደገ ነው:: ለስድስት ወር በዘመናዊ ውትድርና ሰልጥኖ «ግዳጅህን ተወጣ» የሚለውን ወታደራዊ ግዳጅ ተግባራዊ ያድርግ እንጂ የገበሬዎች አመፅ መነሻው ምን እንደሆነ፣ ከመንግስትስ ጋር ለምን እንደሚዋጉ አያውቅም:: እሱ አርበኛ ሳለ ጣሊያኖች «ሽፍታ» እንደሚሉት መንግስትም የትግራይ አማፅያንን ሽፍታ ነው የሚላቸው:: የትግራይ አማፅያን ጦር ከሸሸ በኋላ ግን ቤታቸው መቃጠሉ፣ ንብረታቸው መዘረፉ የሚሰጠው ፋይዳ በጭራሽ ሊገባው አልቻለም:: ያ ቅሬታና ተቃውሞ የሻለቃ ጃገማ ብቻ ሳይሆን የሌሎች ሻለቃ አዛገችም ስለነበር ስብሰባ አድርገው አምባላጌ ለሚገኙት የጦር ሚኒስትሩ «የአገሬው ህዝብ ከብት እየተዘረፈ፣ ቤቱም እየተቃጠለ ነው:: ይህ ደግሞ ህዝቡን እንደገና በርሃ እንዲገባ ከማድረግ ውጭ ሌላ ፋይዳ የሌለው ነውና ድርጊቱ እንዲቆም ለጄኔራል አበበ ጥብቅ ትዕዛዝ ይስጡልን» የሚል ደብዳቤ ለራስ አበበ አረጋይ ጽፈው በሙቶ አለቃ ማሩ ጋተው እጅ ላኩት::

ራስ አበበ የእነ ሻለቃ ጃገማ መልዕክት በሙቶ አለቃ ማሩ ጋተው እጅ ሲደርሳቸው «የገበሬው ንብረት እንዳይዘረፍ፤ ከብቱ እንዳይነዳ፤ ቤት ቃጠሎውም በአስቸኳይ እንዲቆም፤ እስከአሁን የተዘረፈው ንብረትና የተነዳው

ከብትም ለህዝቡ እንዲመለስ አዝዣለሁ» በማለት መልዕክታቸውን ረዳታቸው በነበሩት ፊታውራሪ ሳህሉ እጅ ላኩ።

ጄኔራል አበበም የጦር ሚኒስትሩ ትዕዛዝ ጠንካራና ምንም የማያወላዳ መሆኑን ከደብዳቤው ተጨማሪ በረዳታቸው መምጣት በማረጋገጣቸው ትዕዛዙ ተፈፃሚ ሆኖ የተወሰደው ንብረት፣ የተነዳው ከብትም ተመለሰ። ተጨማሪ ዝርፊያም ቆመ። ግፍና ጭቆና የማይወደው ጃገማና ሌሎች የሻለቃ አዛዦች ባደረጉት ተቃውሞ የተፈፀመው ስህተት ተስተካከለ። ከዚያ በኋላ የመንግስት ጦር ምንም ውጊያ ሳያጋጥመው መቀሌ ገባ።

መቀሌ እንደደረሱ «ከወሎ የመጡትን ነጭ ለባሾችና አንድ ብርጌድ ጦር ይዘው ወደ ራያና አዘቦ በመሄድ እንዲያቀኑ» የሚል አዲስና አስቸኳይ ትዕዛዝ የጦር አዛዥ ለነበሩት ለሜጀር ጄኔራል አበበ ዳምጠው ደረሳቸው። ሜጀር ጄኔራል አበበ በአምባላጌው ጦርነት ማን ጠንክሮ እንደተዋጋ፣ ማን ከጉድ አውጥቶ ለድል እንዳበቃቸው፣ ማን በረቂቅ ወታደራዊ ስልት የወያኔን ጦር መስመር እንደሰበረና ማን ደግሞ በዚያች በጭንቅ ወቅት የሚይዘው የሚጨብጠው እንደጠፋው፣ የእነ ማን ሻለቃ ሸሽት እንደጀመረና የትኛው አዛዥ ተስፋ ቆርጦ ለሽሽት ሲነሳ እንደነበር ስለሚያውቁ አንድ ጥያቄ ለጦር ሚኒስትሩ አቀረቡ።

«ወደ ራያና አዘቦ ሄጄ እንዳቀና ከፈለጋችሁ ሻለቃ ጃገማ አብሮኝ እንዲሄድ ፍቀዱልኝ» አሉ፥ ጄኔራል አበበ።

«የታዘዝኸው የነጭ ለባሽ ጦርና አንድ ብርጌድ ጦር ይዘህ እንድትሄድ ነው። የብርጌድ አዛዦች ደግሞ ጄኔራል ኢሳያስ፣ ጄኔራል ተድላና ደጃዝማች ደስታ ናቸው። ሻለቃ ጃገማ የሻለቃ አዛዥ እንጂ የብርጌድ አዛዥ አይደለም። ስለዚህ በታዘዝከው መሰረት ከእነሱ ውስጥ ይዘህ ወደ ግዳጅህ ተሰማራ» አሉ፥ የጦር ሚኒስትሩ ራስ አበበ።

«ግዳጄን የምፈጽመው ተልዕኮዬን በድል ለመወጣት አይደለም? ሁሉንም በአምባላጌ ጦርነት አይቻቸዋለሁ። ለእኔ ግዳጅ ታዛዥ የሚሆነኝና ውጤታማ የሚያደርገኝ አንድ ሰው ነው - ሻለቃ ጃገማ። እሱን ይዤ ግዳጄን እንድፈጽም ይፈቀድልኝ» አሉ፥ ጄኔራል አበበ በድጋሚ።

«ሻለቃ ጃገማ የሻለቃ አዛዥ እንጂ የብርጌድ አዛዥ እኮ አይደለም፥ ጄነራል አበበ!» አሉ፥ ራስ አበበ።

«ይሹሙታ!» አሉ፥ ጄኔራል አበበ።

ትግራይንና ጎንደርን የሚያስተዳድሩትና የጦር ሚኒስትር የነበሩት ራስ አበበ አረጋይ ትንሽ አሰቡና «እንደምታውቀው የብርጌድ አዛዥ የሚሾሙት ግርማዊነታቸው ናቸው። ለስራው አስፈላጊ ከሆነ ግን ጥብቅ የብርጌድ አዛዥነት እንሹመዋ» አሉ፥ ራስ አበበ - ምክርም መጠየቅም በሚመስል አባባል።

«ይሹሙት!» አሉ፥ ጄኔራሉ።

ሻለቃ ጃገማ በደጃዝማች ገረሱ ዱኪ «ጂማ ያለውን የኢጣሊያ ጦር ለመደምሰስ ጃገማ ይሰጠኝ» ተብሎ እንደተመረጠው ሁሉ መቀሌ ላይ በጄኔራል አበበ ዳምጠው ተደግሞ ተመረጠና የሁለተኛ ብርጌድ ጥብቅ አዛዥ ተብሎ በመሾም በነበረው አንድ የሻለቃ ጦር ላይ ሁለት ሻለቃ ጦር ተጨምሮለት ወደ ራያና አዘቦ ግዳጁን ለመወጣት ከጄኔራል አበበ ጋር ዘመተ።

የራያና አዘቦ ችግር በሶስት ወር ውስጥ ወደነበረበት ተመልሶ ፀጥታው ተከበረ። እውቁ ሳይንቲስት አንስታይን «ትልቁ ቁም ነገር እውቀት ሳይሆን ምናብና ተሰጥኦ ነው» እንዳለው እውቀቱን ብቻ ሳይሆን ምናብና ተሰጥኦውን የሚጠቀመው ጃገማ ወደ ጦር ሳንቃ ተወርውሮ «አለቀለት» ሲባል የተሰማራበትን ግዳጅ በድል እየፈፀመ፣ እንደ አናንያና አዛሪያ ወደ እሳቱ ሲወረወር እሳቱ ሳይነካው ለፈጣን ሹመትና ለተጨማሪ ሃላፊነት በቃ።

የመንግስት ጦር አዛዡ ሜጀር ጄኔራል አበበ ማይጨው ላይ ለነጭ ለባሽ ጦር አለቆች፣ ለብርጌድ አዛዡና ለረዳቶቹ የምሳ ግብዣ አድርገው ነበር። በዚያ ጊዜ ለወሎ ነጭ ለባሽ አለቃ ለእነ ደጃዝማች መንገሻ አቦዬ «... እኔ» አሉ፥ ጄኔራል አበበ፣ «እኔ ለሰማንያ ሁለት ጊዜ በኦጋዴን ጦር ግንባርና በሌሎችም ጦር ሜዳዎች ተዋግቻለሁ፤ ከሌሎች አዋጊዎችም ጎን ተሰልፌ አይቻለሁ። ነገር ግን እንደ ሻለቃ ጃገማ በተሰለፈበት የጦር ቀጠና የማሸነፍ ዕድል ያለው አዋጊ አጋጥሞኝ አያውቅም»። በራያና አዘቦ ዘመቻ ወቅት በነበረው ሰላማዊ ጥረትና ስነ-ስርዓት የተደሰቱት ወላጆች ለፍቅርና አክብሮታቸው ማስታወሻ ይሆን ዘንድ ለወለዷቸው ሰባና ሰማንያ የሚደርሱ ህፃናት ጃገማና አበበ እያሉ ስም አወጡላቸው።

በራያና አዘቦ ዘመቻ አክብሮትን ያገኘውና በአለቃው የተወደሰው ጀግናው ጃገማ የራያና አዘቦው ግዳጅ ካበቃ በኋላ ግን ተከሰሰ። ከራስ አበበ አረጋይ ጋር በአርበኝነት የቆዩትና በጦር ሃይሉም ስልጣን የነበራቸው ደጃዝማች ተሰማ ቡርጂ «ካለሀ አገልግሎት አንፃር የብርጌድ አዛዥነት አይገባህም። የብርጌድ አዛዥነት ሹመት መስጠት ያለባቸውም ንጉሰ ነገስቱ ናቸው፤ ስለዚህ መልስህን አቅርብ» ብለው የጦር ሚኒስትሩ ራስ አበበ ፊት አቀረቡት።

«ጥብቅ የብርጌድ አዛዥ አድርገው የሾሙኝ ጦር ሜዳ ውስጥ ራሳቸው የጦር ሚኒስትሩ ራስ አበበ ናቸው፤ ይጠቅማል፣ ይሰራል ብለው። ስለዚህ ለመሾሜ መልስ መስጠት ያለበት የሾመኝ እንጂ እኔ ተሿሚው አይደለሁም» አሉ፥ ሻለቃ ጃገማ - በተከሰሰበት ጉዳይ አዝኖ። ደጃዝማች ተሰማ ቡርጂ በጃገማ መልስ ተናደው የራስ አበበን ዐይን ተመለከቱ። ራስ አበበም «እህ! እውነቱን እኮ ነው፤ የሾመው ሌላ፤ ለምን ይጠየቃል? መጠየቅ አልነበረበትም። ከተከሰሰም፣ ከተወቀሰም ተከሣሹና ተወቃሹ ሹመት የሰጠሁት እኔ ነኝ። ስለዚህ ሻለቃ ጃገማ መከሰሱም፣ 'መልስ አቅርብ' መባሉም ስህተት ነው» አሉ፥ በጀግንነት፣ ትክክለኛ ፍትህ በመስጠት የሚወደዱትና በሚሰጡትም ውሳኔ እጅግ የሚፈሩት ራስ አበበ።

ከኢጣሊያ ወረራ በፊት አበበ አረጋይ አራዳን በሻለቅነት የሚያስተዳድሩ ፖሊስ ነበሩ። ኢጣሊያ ኢትዮጵያን ስትወር ከቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ጋር ማይጨው ዘመቱ። መስፍን ስለሺ፣ መርዕድ መንገሻና አቢይ አበበ በኢጣሊያ ወረራ ወቅት ሁለት ዓመት በአርበኝነት ከተዋጉ በኋላ ስደት ሊሄዱ ሲሉ ራስ አበበንም አብረዋቸው እንዲሰደዱ ጠየቋቸው። ራስ አበበ ግን «አገሬንና ህዝቤን ትቼ የትም አልሄድም ...» ብለው ቀሩ።

ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴን የእንግሊዝ ጦር ደብረ ማርቆስ ባገተበት ወቅት «ጃንሆይ! ሃይላችንን ለማጠንከር ወደ አርበኝነት ከገባው ጋር ሁሉ ተባብሬ ስዋጋ የልጅ ኢያሱ ልጅ የራስነት ማዕረግ ሰጥቶኛል፤ እርስዎም እንግሊዝ አገር እያሉ ራስነቴን ተቀብለው ጽፈውልኛል። ይህን ማዕረግ መቀበሌ ግርማዊነትዎን ከመቃወም ሊቆጠርብኝ አይገባም። ስለዚህ ይህን ሹመቴን በጽሑፍ ያፀኑልኝ ዘንድ በደጃዝማች ደበበ በኩል መልዕክቴን ልኬያለሁ ...» የሚል ደብዳቤ ፃፉ። ለራስ አበበ ንጉሰ ነገስቱ ስልጣናቸውን አፀደቁላቸው። በኋላም ኢትዮጵያ ባቋቋመችው ህዝባዊ ጦር የሚኒስትርነት ማዕረግ ተሰጣቸው። ለሃገራቸውና ለመንግስታቸው ታላቅ ተግባር ፈፅመው በሃምሳ ሶስቱ የመንግስት ግልበጣ ወቅት ተረሸኑ።

* * *

በ1935 ዓ.ም መጨረሻ ላይ ተጀምሮ በ1936 ዓ.ም ለከሸፈው የትግራይ አመፅ መፍትሄው ህዝቡን መውጋት ሆነ። መሪ የነበሩትን ከማሰርና ከማፈናቀል፣ ወታደራዊ አገዛዝ እንዲሰፍን ከማድረግ ውጭ የችግሩን መነሻ ነቅሶ አውጥቶ መፍትሄ መስጠት ስላልተቻለ እሳቱ ከመጥፋት ይልቅ ተዳፍኖ ሲሰፋፋ ኖረ ...

ሻለቃ ጃገማ የትግራይ ችግር ጋብ ሲል በፈቃድ ወደ አዲስ አበባ መጣ። የሁለተኛ ብርጌድ አዛዥ የነበሩት ደጃዝማች በቀለ ወያ የድሬዳዋ አውራጃ ገዥ ሆነው ተሹመው ሄዱ። በምትካቸው የሁለተኛ ብርጌድ ጥብቅ አዛዡ ሻለቃ ጃገማ መሆን ሲገባው ቦታው ለሻለቃ ወርቁ አየለ ተሰጠ። ሻለቃ ጃገማ «እኔ በጦር ሜዳ ጥብቅ የብርጌድ አዛዥ ሆኜ ግዳጄን ተወጥቻለሁ። የሁለተኛ ብርጌድ አዛዥ መሆን ይገባኝ የነበረው ጥብቅ የብርጌድ አዛዡ እኔ ነኝ። አሁን ግን የሁለተኛ ብርጌድ አዛዥ ሆኖ የተሾመው ሌላ ሰው ነው፤ ለምን እንዲህ ተደረገ?» ብሎ ጄኔራል አቢይን ጠየቀ።

ጄኔራል አቢይም «አንተ የያዝከው የብርጌድ ጥብቅ አዛዥነት ከጦር ሚኒስትሩ እንጂ ከንጉሰ ነገስቱ የተሰጠህ ሹመት አይደለምና ደንቡ አይደግፍህም። ስለዚህ ስልጣንህን ለቀህ በሻለቃ ወርቁ ስር ሆነህ መታዘዝ አለብህ» አሉት። ሻለቃ ጃገማ በጦር እሳት ተፈትኖ ያገኘውን እድገት ሲነጠቅ አዝኖ «ጄኔራል አቢይ! እኔ ሶስት ሺህ ጦሬን በትኜ በወታደርነት የተቀጠርሁት ተገድጄ ነው። ምስጢራችሁ ይህ ከሆነና ብይናችሁ የማያሰራኝ ከሆነ ግን አሰናብተኝ» አለ። ጄኔራል አቢይ «ከሰራዊት አላባርርህም፤ ጃንሆይ ፊትም አላቀርብህም። ነገር ግን ራስ አበበ እስኪመጡ ተጠባባቂ ሆነህ ተቀመጥ» አሉት። ወጥቶ ሄዶ መኖሪያ ቤቱ ገብቶ ተቀመጠ።

በዚህ መጥፎ ሁኔታ ውስጥ እያለ ግን ያልታሰበ ሲሳይ «ከሰማይ» ወረደለት። ወደ ማይጨው ከመሄዱ በፊት ለመሸጥ ያስፈቀደው ደን በወኪሉ አማካይነት ስለተሸጠ አስራ አምስት ሺህ ብር አምጥተው ሰጡት። የተቆረጠው ደንም በመደበለት ጠባቂ እንክብካቤ ስላገኘ ተመልሶ እያቆጠቆጠ መሆኑን አረጋገጠ። ሌሎች ትከሉ የተባሉትን ሳይተክሉ ቀርተው ግዴታቸውን ሳይፈጽሙ እሱ ግን ጥቅም ብቻ ሳይሆን ግዴታውንም በመወጣቱ ይበልጥ ደስ አለው። ጃገማ «ሳይደግስ አይጣላ» ብሎ ብስጭቱን ረስቶ ራስ አበበ አረጋይ መጥተው የመጨረሻ ውሳኔ እስኪሰጡት ድረስ እንደ እሱ በተለያየ ሰበብ ከስራ ከታገዱት የሰራዊቱ አባሎች ጋር በአራዳ ላይ መሸለል ጀመረ።

ሻለቃ ጃገማ በየቀኑ ከቤቱ ሲወጣ አምስት መቶ ብር ይዞ እየወጣ አራዳ ከሚገኙት የሃኪም ወርቅነህና ዘውዴ ኪዳነ ወልድ ኮከብ የምሽት ክበብ፣ ከሲኒማ ኢትዮጵያ ጎን ከነበረው ተራራ ሆቴልና ምሽት ክበብ ... ውስጥ በፈረቃ መዝናናትና መደነስ ጀመረ። ጠርሙስ ውስኪ ከቀረጥ ነፃ አምስት ብር፣ ቀረጥ የተከፈለበት አስራ ሁለት ብር እያወረደ፣ በአራዳ ልጅ ዜማ እየተንሳፈፈ በረረ ...

«ወይ አዲስ አበባ ... እኸ! .. ወይ አራዳ ሆይ ... እኸ ... አገርም እንደሰው... እኸ... ይናፍቃል ወይ!» እያሉ ጃገማ፣ አማን፣ ምህረተአብ ... ዜማ እየተቀበሉ፣ ዜማ እያንቆረቆሩ ... ተዝናኑ።

አራዳ ጀግኖቿን ስታገኝ እንደ አንቡጥ ፅጌረዳ ሙልሙል ብላ ፈካች። ፀሐይ፥ ብርሃን ለመጨመር ዝቅ ብላ ተንጠለጠለች። ጨረቃ እንደ ማንጎ ዛፍ የምትነካ ውብ ፍሬ መሰለች ...

«ወይ ውቤ በርሃ ... እኸ ... ወይ አራዳ ሆይ!» እየተባለ ምድር ቀውጢ ሆነች። የአራዳ ፍቅረኛ እየተንቀረቀበ እየተጣራ ተመራጩ ወደ ውስጥ ሲገባ እራዳነት የጎደለው ደግሞ ወደ ዳር እየተገፋ ተመልካች ሆነ። በአራዳ ልጆች ፍቅር ቆነጃጅት ቀልባቸው እየተሰረቀ ማለሉ። የአራዳ ቅኝት፣ የውቤ በርሃ ዜማ በጀግኖች እየተቀነባበረ ጣፈጠ። ጨዋታው ደራ። ፍቅር በጋለው የአራዳ ልጆች ልብ ላይ እንደ ነጭ እጣን እየተንቸሰቸሰ ጤሰ። የአራዳና የውቤ በርሃ መዓዛ የሚሰነፍጥ ሆነ። የውቤ በረሃ ጠጅ ቤቶችና መሸታ ቤቶች እስከ ምሽቱ ሁለት ሰዓት፣ ቡና ቤቶችና ሲኒማ ቤቶች እስከ ምሽቱ አራት ሰዓት እንዲዘጉ በአዋጅ ቢደነገግም በአራዳዎች ዘዴ፣ በአራዳዎች መላ በር እየተዘጋ፣ ልብ እየተከፈተ ዳንሱ ቀለጠ።

ከሰባት ወር «አቧራው ጤሰ» ጭፈራ በኋላ ራስ አበበ አረጋይ ከትግራይ ወደ አዲስ አበባ ተመለሱ። ጀኔራል አቢይ ጃገማ የብርጌድ አዛዥ ሊሆን አለመቻሉን፣ ሰባት ወራት ተጠባባቂ ሆኖ ደመወዙ እየተከፈለው መቆየቱን አብራርተው ለጦር ሚኒስትሩ አስረዱ። ራስ አበበ የጃገማን የአርበኝነት ተጋድሎ፣ እምባላጌ እና ራያና አዘቦ የፈፀመውን የጀግንነት ተግባር፣ በፊት በደጃዝማች ገረሱ፣ በኋላ ደግሞ በሜጀር ጀኔራል አበበ ዳምጠው መመረጡንና መወደሱን ያውቃሉ። «ጥብቅ አዛዥነቱ አይገባውም» ተብሎም እሳቸው ፊት ጉዳዩ ደርሶ በውሳኔ የዘጉት ራሳቸው የጦር ሚኒስትሩ ነበሩ።

በሌላ በኩል ደግሞ ልዑል አልጋ ወራሹ በወቅቱ የወሎ ጠቅላይ ግዛት ገዥ ስለነበሩ «ሻለቃ ጃገማ ጀግና መሆኑን ሰምቻለሁና የ6ኛ ብርጌድ አዛዥ አድርገው ይሹሙልኝ» ብለው ለራስ አበበ ወደ አዲስ አበባ ሲመጡ ነግረዋቸው ስለነበር ራስ አበበ ለንጉሰ ነገስቱ ጉዳዩን አቅርበው ጀኔራል ከበደ ገብሬ ሻለቃ ጃገማን የ6ኛ ብርጌድ አዛዥ አድርገው እንዲሾሙት አዘዙ። ጀኔራል ከበደ ገብሬ ግን «ይህማ ሊሆን አይችልም፤ ክቡር ሚኒስትር ... ጃገማ የስድስተኛ ብርጌድ አዛዥ መሆን አይችልም፤ እሱ ሻለቃ ነው። ከእሱ በላይ የኮሎኔልነት ማዕረግ ያለው ኮሎኔል ግብሩ የሚባል ስደተኛ መኮንን አለ፤ እሱ ነው የብርጌድ አዛዥ ሊሆን የሚገባው» ብለው ተከራከሩ።

ራስ አበበ ጀኔራሉን ሃሳባቸውን እስኪጨርሱ ጠበቋቸውና «ጨረስህ ጀኔራል?» አሉ። «አዎ ጌታዬ!» አሉ ጀኔራል ከበደ። «ከበደ! አሁን አዛዥነቱ የኔ ነው። እኛ በስራ የምናውቀው ያልከውን ኮሎኔል ሳይሆን ሻለቃ ጃገማን ነው፤ የ6ኛ ብርጌድ አዛዥነቱ የሚገባው እንደ ወርቅ በእሳት ለተፈተነው ለእሱ ነው» ብለው ወስነው ተነሱ። ሻለቃ ጃገማ የ6ኛ ብርጌድ አዛዥ ሆኖ ደሴ ሲሄድ ሻለቃ ከበደ በውሳኔው ተበሳጩ።

በዓመቱ ህዝባዊ ጦር፣ የኢትዮጵያ ጦር እና መደበኛ ጦር ሲቀላቀሉ ሻለቃ ከበደ ገብሬ ሻለቃ ጃገማን የብርጌድ አዛዥ ሳይሆን የሻለቃ አዛዥ አድርገው ስላስተላለፉት ሻለቃ ጃገማ በእንግሊዞች እንደገና የሻለቃ አዛዥ ሆኖ ተደለደለ። «ክብሬንና መብቴን ማስጠበቅ ያለብኝ እኔ እንጂ ሌላ አይደለም» የሚለው ጃገማ ፈቃድ ወስዶ አዲስ አበባ ተመለሰ።

«ጀኔራል ከበደ! እኔ የብርጌድ አዛዥ እንደሆንሁ ታውቃለህ። ለእንግሊዞች ስታስተላልፍ ግን በብርጌድ አዛዥነቴ ሳይሆን በሻለቃ አዛዥነቴ ነው። ስለዚህ እንግሊዞች የሻለቃ አዛዥ አደረጉኝ። ለምን ይሆን ብርጌድ አዛዥነቴን ያላስተላለፍከው?» ብሎ ጠየቀ፥ ሻለቃ ጃገማ።

«እኔ የሚገባኝን ሰርቼ ጉዳዩን አስተላልፌያለሁ። አሁን ጊዜዬን አታባክንብኝ፤ ጉዳይህ ለጀኔራል ኮቶም ተላልፏል። ስለዚህ እዚያ ሂድና ኮቶም ጋር ተነጋግረህ ጨርስ። እኔም ስራዬን ልስራ» አሉ፥ ጀኔራል ከበደ። የያዘውን የማይለቀው ጃገማ «ተስፋ የምቆርጥ መስሎሃል» ብሎ በቀጥታ ሄዶ የጀኔራል ኮቶምን ቢሮ አንኳኳ።

«እምባላጌ ላይ መላ በጠፋበት፣ ጀግና በሚፈለግበት ጊዜ ግዳጄን ከፈፀምኩ በኋላ ደግሞ ወደ ራያና አዘቦ እንድዘምት በጀኔራል አበበ ተመርጬ ጥብቅ የብርጌድ አዛዥ ሆኜ ተሹሚያለሁ። ከመሸምም አልፌ በቦታው ላይ

ሰርቻለሁ። ቅልቅሉ ሲፈፀምም እኔ የብርጌድ ጥብቅ አዛዥ ነበርሁ ...» አለና ሻለቃ ጃገማ ትንሽ አሰበ። ከጄኔራል ከበደ ገብሬ ጋር ያደረገውን የቃል ልውውጥ ካነሳ ጄኔራል ኮቶም ከጄኔራል ከበደ ጋር እመካከራለሁ ይለዋል፤ ከጄኔራል ከበደ ጋር ከተነጋገረ ደግሞ ችግሩ ስር ይሰዳል። ስለዚህ ጃገማ የጄኔራል ከበደን አለመደሰት ሳያነሳ «... እናንተ እንግሊዞች ግን ብርጌድ አዛዥ የሆንሁትን ሻለቃ አዛዥ አድርጋችሁ መደባችሁኝ። አንተ ራስህ እንደምታስታውሰው ሌላው ቀርቶ ያገኘሁትን ሁለት ሳጥን ቦንብ አንዱን ለአንተ አንዱን ለጄኔራል አበበ ዳምጠው ሰጥቻለሁ» አለው፥ ሻለቃ ጃገማ።

ጄኔራል ኮቶም የሻለቃ ጃገማን ሃሳብ አዳመጠ። ጃገማም በተናገረው የተሰማውን አስተዋለ። ሁለቱም አንዱ የአንዱን ስሜት ለማንበብ ሲፎካከሩ ቆዩና «ጥሩ፤ ለኞ ተመልሰህ ና» አለ ጄኔራል ኮቶም።

ባጋጣሚ ሻለቃ ጃገማ ለሦስት ወራት ያህል አብሮት በሻለቃ አዛዥነት የሰራ የእንግሊዝ ከፍተኛ መኮንን «የብርጌድ አዛዥ ሊሆን ይገባል» ብሎ ደብዳቤ ጽፎ ኖሯል። ያ ደብዳቤ ቅዳሜ ደረሰ። ጄኔራል ኮቶም ደብዳቤውን አይቶ ጃገማን ሲጠብቅ መጣ። ደብዳቤው መምጣቱን ሳይገልጽ «ሻለቃ ጃገማ በል የብርጌድ አዛዥነቱን ሰጥቼሃለሁ። ከእንግሊዞች ጋር እየተስማማህ ስራ» አለው። በዚህ ውሳኔ ሻለቃ ጃገማ በደስታ ሲቦርቅ ጄኔራል ከበደ ገብሬ እንደገና ተቆጡና አለመግባባታቸው እስከ መንግስቱ ንዋይ የመንግስት ግልበጣ ሙከራ ድረስ ዘለቀ።

* * *

ከ1937 ዓ.ም ጀምሮ እስከ 1940 ዓ.ም ድረስ ሻለቃ ጃገማ ደሴ የሚገኘው የስድስተኛው ብርጌድ አዛዥ ሆኖ ቆየ። በኋላ ደግሞ የኢትዮጵያ ጦር፣ ህዝባዊ ጦርና መደበኛ ጦር በጦር ሚኒስቴር ስር አንድ ሆነው ሲቀላቀሉ ጃገማ የብርጌድ አዛዥነቱን ለማግኘት ውጣ ውረዱን ካለፈ በኋላ የአምስተኛ ብርጌድ አዛዥ ሆኖ ተሾመ።

የኢትዮጵያ ምድር ጦር በአራት ክፍለ ጦር ከተመደበ በኋላ የሁለተኛ ክፍለ ጦር ምድብ ደሴ ሆነ። በዚያ ወቅት ሻለቃ ጃገማ የአምስተኛ ብርጌድ አዛዥ ሆኖ ደሴ ስለነበረ ለብርጌዱና ለክፍለ ጦሩ በወር የሚያስፈልገውን ደመወዝ ከወሎ ጠቅላይ ግዛት ግምጃ ቤት ጠይቆ በማውጣት ደመወዝ እየከፈለ ግልባጩን ለጦር ሰራዊት ጠቅላይ መምሪያ እንዲያሳውቅ ታዘዘ። ሻለቃ ጃገማ ትዕዛዙን ተግባራዊ በማድረግ ገንዘቡን ጠይቆ እያወጣ ለሰራተኞች ጉዳይ ኃላፊው በመስጠት እንዲከፈል ያደርጋል። ከአምስት መቶ ብር በላይ

በሰራተኞች ጉዳይ ኃላፊው እጅ ስለማይቀመጥ ቀሪውን እየተቆጣጠረ ባንክ የማስገባት ግዴታ ነበረበት። ቀሪው ገንዘብም እየተጠራቀመ አስር ሺህ ብር ደረሰ። ሻለቃ ጃገማ ለሁለተኛ ክፍለ ጦር አባሎችና እሱ ለሚመራው ብርጌድ ከወሎ ጠቅላይ ግዛት ገንዘብ ቤት በየወሩ የሚያወጣው ሰላሳ ስድስት ሺህ ብር ነው።

ሻለቃ ጃገማ ተቀማጩ ገንዘብ አስር ሺህ ብር መድረሱን ሲረዳ ከገንዘብ ቤቱ ማውጣት የሚገባውን ሰላሳ ስድስት ሺህ ብር ሳያወጣ በየዋህነት ሃያ ስድስት ሺ ብር አውጥቶ በባንክ የተጠራቀመውን አስር ሺህ ብር ከባንክ አውጥቶ በመሙላት በሰራተኛ ጉዳይ ኃላፊው አማካይነት የደመወዝ ክፍያ እንዲፈጸም አደረገ። ይህን ክፍያ ሲፈጽም ግን እንደተለመደው ለጦር ሰራዊት ጠቅላይ መምሪያ የጦር ሰራዊት ገንዘብና መዝገብ ቤት ግልባጩን ልኳል።

ከዚያም በኋላ እንደተለመደው ሰላሳ ስድስት ሺህ ብር እየጠየቀ በማውጣት ሲከፍል ቆየ። ጠቅላይ መምሪያው ከገንዘብ ሚኒስቴር የሚጠይቀው የሶስት ወር ደመወዝ ስለሆነ አንድ ጊዜ ሰላሳ ስድስት ሺህ ብር ማውጣት ሲገባው ሃያ ስድስት ሺህ ብር ማውጣቱን የተረዳው የገንዘብ ሚኒስቴር የወሩን ደመወዝ ለዘለቄታው በሃያ ስድስት ሺህ ብር ይዞ የሶስት ወር ደመወዝ ለጠቅላይ መምሪያው ሰጥቶ ኖሯል። በሶስተኛው ወር ሰላሳ ሺህ ብር ጎደለ። ለካ ከየወሩ የወር ደመወዝ ክፍያ አስር አስር ሺህ ብር ለሶስት ወር ተነስቷል። ለጎደለው ገንዘብ ደግሞ ቀጥታ ተጠያቂው ሻለቃ ጃገማ ሆነ፤ ሃሜት መራገብ ጀመረ።

ከዚያ የገንዘብ ሚኒስቴር ኦዲተር መጣ፤ ከጦር ሰራዊት ጠቅላይ መምሪያም ኮሎኔል ተክሌ ሄዱ። ሻለቃ ጃገማ ያስተላለፋቸው ቴሌግራሞች፣ ግልባጭ የተደረገው የደመወዝ መክፈያ ሰነድ ተመረመረ። በመጨረሻ ሻለቃ ጃገማ ነፃ ሆኖ ተገኘ።

* * *

ጃገማ ደሴ በነበረበት ጊዜ ከሮቢት ጀምሮ እስከ ኮምቦልቻ ድረስ ግራና ቀኙ ጥቅጥቅ ያለ ደን ነበር። ስለዚህ ከአዲስ አበባ ወደ ደሴ የሚጓዝ ሁሉ ድኩላ፣ አሳማ፣ ቡሆር፣ ሚዳቋ፣ ጅግራ ... ሲሯሯጥ እያየ ነው። ጃገማ ሁሌም መንገድ ሲጓዝ ሁለት ጠመንጃና ሽጉጥ አይለየውም። አንድ ቀን ከአዲስ አበባ ወደ ደሴ ሲሄድ አንዲት ጥንቸል ከቀኝ ወደ ግራ አቋረጠችው።

ጃገማ መኪናውን አቁሞ በመውዜር ጠመንጃው አነጣጥሮ ሲተኩስ ወደ ላይ ጉና ወደቀች፡፡

በሌላ ጊዜ በሌሊት በዚሁ መንገድ ጅፕ መኪናውን ሲነዳ የልጁ ሞግዚት ብቻ ከኋላው ተቀምጣለች፡፡ አንድ ድኩላ ከጫካው ተወርውሮ ወጥቶ እፊት እፊቱ መሮጥ ጀመረ፡፡ በቀኝ በኩል ጋራ ስለሆነና መንገዱ ዳር ያለው አለት ስለተጠረበ መውጣት አለመቻሉን ጃገማ ሲያስተውል ድኩላውን ወደ ግራው እንዳይታጠፍ እየዘጋ ወደ መንገዱ አስገባው፡፡ ጃገማ መውዜሩን አንስቶ የጅፑን በር ከፍቶ፣ በግራ እጁ መሪውን ይዞ፣ ነዳጅ መስጫውን ጫን አድርጎ ፊት ለፊት አልሞ ተኮሰ፡፡ ድኩላው ሁለት ጆሮው መካከል ማጅራቱ ላይ ተመቶ ወደቀ፡፡ «ጃጌ ጃገማ!» አለ÷ ጃገማ አባ ዳማ፡፡ ቆዳውና ስጋው ሳይበላሽ ድኩላውን ይዞ ደሴ ገባ፡፡

አንድ ቀን ደግሞ በዚያው መንገድ ሲጓዝ ጅግራዎች መንገዱን አቋርጠው ወደ ቀኝ ታጥፈው ገቡ፡፡ ጃገማ መኪናውን ሲያቆም ጅግራዎች ጫካው ውስጥ ቆመዋል፡፡ ጃገማ አንዷ ጅግራ ላይ አልሞ ተኮሰና ሄዶ ሲያይ ሶስት ጅግራዎች አንገት አንገታቸውን ተመተው ወድቀው አገኛቸው፡፡

* * *

በ1938 ዓ.ም. ጄኔራል ከበደ ገብሬ አንድ ደብዳቤ ፃፉ፤ «በአዲሱ ድልድል ምንም ችግር ቢፈጠር ለእኔ ፃፉልኝ፤ በተረፈ ግን ከእንግሊዞች ጋር ተግባብታችሁ ስሩ» ይላል የደብዳቤው መንፈስ፡፡ ከድልድሉ በኋላ እንግሊዞች በየክፍለ ጦሩ፣ በየብርጌዱ እየሄዱ ኃላፊነታቸውን ተረከቡ፡፡

በዚያ ወቅት ልዑል አልጋ ወራሽ የጎንደር፣ የወሎና የትግራይ ገዥ ነበሩ፡፡ የኢጣሊያ ጦር ደግሞ ጎንደር ተሰባስቦ ቆይቶ ስለነበር በአልጋ ወራሹ አስተባባሪነት አዲስ የውጊያ ዘመቻ ተከፍቶ የተሳከው ጦር አራት መቶ ሺህ የሚደርስ ጥይት ማረከና ጥይቱ ደሴ ተወሰደ፡፡

«ያን ጥይት እንግሊዞች ከተረከቡ አንድ ወታደር በአመት ቢያንስ ሶስት መቶ ስልሳ አንድ ጥይት መተኮስ አለበት በሚለው ደንባቸው መሰረት በአጭር ጊዜ ተኩሰው ይጨርሱታል፡፡ ኢትዮጵያ ግን እንደዚያ የሚያወላዳ አቅም የሚፈጥር የጥይት ፋብሪካ ስለሌላት ቆጥባ መጠቀም አለባት፡፡ ስለዚህ ይህን ችግር 'ችግር ካለባችሁ ፃፉልን' ላሉት ጄኔራል ከበደ ብናስታውቅ ምን ይመስልሃል?» አለ፥ የሻለቃ ጃገማ ኤታማዦር ሹም ሻምበል ፅጌ በሻህ፡፡ «ጥሩ

ሃሳብ ነው፤ ይፃፍ» አለ፥ የአምስተኛ ብርጌድ አዛዥ ሻለቃ ጃገማ፡፡ ሻምበል ፅጌ በሻህ ማሳሰቢያውን ለማርቀቅና ለመፃፍ ወጣ፡፡

በወቅቱ በነበረው የጦር ሚኒስቴር አሰራር ወታደራዊ ስልጠና ወስደው የጨረሱ አርበኞች የመቶ፣ የሻምበል፣ የሻለቃ፣ የብርጌድ አዛዥ ሆነው በኃላፊነት ሲሾሙ ከኢጣሊያ ወረራ በፊት የሆለታ ገነት ጦር ማሰልጠኛ ምሩቅ የሆኑት ደግሞ ኤታማዦር ሹም ይሆናሉ፡፡ የአዛዦቹ ድርሻ ጦሩን መምራት፣ አስተዳደራዊ ፍትህ መስጠት፣ የሰራዊታቸውን አባላት የስራ ችሎታ ሪፖርት ማድረግ ነው፡፡ ኤታማዦሮች ደግሞ ንብረትን መጠበቅ፣ መሳሪያን ማደል፣ ገንዘብ ነክ የሆኑ ጉዳዮችን መፈፀም ተግባራቸው ነው፡፡

ሻምበል ፅጌ ደብዳቤውን አዘጋጅቶ እንደጨረሰ ሻለቃ ጃገማን እንዲፈርም ጠየቀው፡፡ ሻለቃ ጃገማም «ስለ ገንዘብ፣ ንብረትና መሳሪያ ኃላፊነቱ የአንተ ስለሆነ ደንቡ እንደሚፈቅደውና ሁሌም እንደምታደርገው መፈረም ያለብህ አንተ እንጂ እኔ አይደለሁም» አለ፡፡ ሻምበል ፅጌም አስተያየቱ ስላሳመነው ወረቀቱ ላይ ፈርሞ ለጄኔራል ከበደ ገብሬ አሸጎ ላከው፡፡

ጄኔራል ከበደ ደግሞ ከሻምበል ፅጌ የደረሳቸውን ደብዳቤ «ይሄ ደብዳቤ ደርሶኛልና የምታደርገውን አድርግ» ብለው ለጄኔራል ኮቶም ሰጡት፡፡ ኮቶም ደብዳቤውን እንዳነበበ እልህ ውስጥ ስለገባ ጊዜ ሳያባክን አውሮፕላኑን እያበረረ ደሴ ሄደና «ፅጌ በሻህን ጥሩልኝ?» አለ፡፡ ሻምበል ፅጌ ተጠራ፡፡ «እቃህን በሙሉ ያዝ» አለው፥ ጄኔራል ኮቶም፡፡ ከዚያ ይዞት በሄደው አውሮፕላን አዲስ አበባ ይዞት ተመለሰና ካለምንም ውጣ ውረድ እንደግል አገልጋዩ ከሰራዊቱ አባረረው፡፡

በዚህ ዓለም ላይ የሚኖር ሰው ሁሉ ሀሴትን የሚያገኘው ፍትህ ሲያገኝ ነውና ሻምበል ፅጌ «ሰው እንደ ዕፅዋት ጥቃትን በዝምታ ማለፍ የለበትም» በሚል እምነት ለንጉሰ ነገስቱ ችሎት ይግባኙን አቀረበ፡፡ ሻለቃ ጃገማ ሻምበል ፅጌን የፈረንሳይኛ ቋንቋ ተናጋሪ፣ ልምድ ያለውና ጥንቁቅ ሆኖ ስላገኘው «ሻምበል ፅጌ በሻህ ታማኝ፣ ታታሪና ስራውን አክባሪ ነው...» ብሎ ቀደም ብሎ ጽፎለት ነበር፡፡ በአጋጣሚ ሻለቃ ጃገማ እረፍት ወስዶ አዲስ አበባ ነበር፡፡ ከዚያ እንደተለመደው ንጉሰ ነገስቱን እጅ ነስቶ ንጉሰ ነገስቱ ለችሎት ከቆሙበት በስተጀርባ ከልዑላንና ከመኳንንቱ ጋር ቆሟል፡፡ ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ በስደት በነበሩበት ጊዜ «ለአገራችን ምድር ከተመለስን ለህዝባችን ፍትህ ለመስጠት በቀን ለአንድ ሰዓት ችሎት እንቆማለን» ብለው ተስለው

ስለነበር ከበዓላትና እረፍት ቀናት ውጭ ችሎት መቆማቸውን እያስተጓጉሉም።

ሻለቃ ጃገማ ከንጉሰ ነገስቱ ኋላ ቆሞ ችሎቱን ሲያዳምጥ የሻምበል ፅጌ ጉዳይ ቀረበ። ንጉሰ ነገስቱ «ጉዳዩ ምንድን ነው?» ብለው ጠየቁ። «... ደሴ የሚገኘውን አራት መቶ ሺህ ጥይት ... ለእንግሊዞች ብናስረክብ በደንባቸው መሰረት ተኩሰው ስለሚጨርሱት ... እኛ ደግሞ የጥይት ፋብሪካ ስለሌለን ምን እናድርግ?» የሚል ደብዳቤ ወደ ጄኔራል ከበደ ስለመፃፉ፤ ጄኔራል ከበደም ለጄኔራል ኮቶም ጉዳዩን በመምራታቸው ኮቶም ከሰራዊቱ ያባረረው ስለመሆኑ፣ ያን ውሳኔ ይግባኝ ብሎ ሻምበል ፅጌ በሻህ በይግባኝ ጉዳይ እዚህ የቀረበ ስለመሆኑ ተነገራቸው።

አንድ ጉዳይ ወደ ንጉሰ ነገስቱ ዙፋን ችሎት የሚቀርበው አመልካቹ ፍርዱ ሳይስማማው ሲቀር፣ አልተስማማኝም ሲል ደግሞ በቂ ምክንያትና መረጃ ማቅረብ የሚችልና የተፈረደበት ፍርድ ግልባጭ በእጁ ሲገኝ ስለሆነ የሻምበል ፅጌ በሻህ ጉዳይ በይግባኝ ለዙፋን ችሎቱ መቅረቡ ትክክል ነበር።

«ይህን ባለ ለምን ይባረራል? ለሀገር ማሰቡ ነውር ነው?» ጠየቁ፥ ንጉሰ ነገስቱ። ሻምበል ፅጌ የንጉሰ ነገስቱን ድጋፍ ሲያገኝ «ጃንሆይ! ግፍ ነው የተፈፀመብኝ» አለና ሌላ ወረቀት አወጣ።

«ይህንንም ይመልከቱልኝ፥ ጃንሆይ!» አለ።

«ጥሩ፤ እስኪ ይነበብ» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ። ሻምበል ፅጌ «ከብርጌዱ አዛዥ የተፃፈልኝ ነው» አለ። ማስረጃው ተነበበ፤ «ሻምበል ፅጌ በሻህ ታታሪ፣ ታማኝ፣ ስራ ወዳድ ... ነው። ፊርማ - ሻለቃ ጃገማ ኬሎ፤ ብርጌድ አዛዥ» ይላል፤ ንጉሰ ነገስቱ በፈጣን የማስታወስ ችሎታቸው ተጠቅመው ዘወር ብለው ጃገማን አዩት።

«ለንብረቱ ተቆርቁሮ ነው ሻምበሉ ያን ደብዳቤ የፃፈው። በስራው ደግሞ ታታሪ፣ ስራ ወዳድ ... መሆኑን አለቃው መስክሮለታል። ጄኔራል ኮቶም ምን አልባት በንብረት ምን አገባውና ስልጣኑን አልፎ ደብዳቤ ፃፈ ብሎ ይሆናል የቀጣው። እኛ ደግሞ መቆርቆሩን ነው የምናየው። ስለዚህ ከሰራዊት የሚያባርር ጥፋት አላገኘንበትምና ወደ ስራው ይመለስ» በማለት አዘዙ። ሻምበል ፅጌም ወደ ስራው ተመልሶ በመከላከያ ሚኒስቴር ውስጥ ገብቶ እንዲሰራ ተደረገ።

* * *

አንድ ጊዜ ሻለቃ ጃገማ የመሬት ጥያቄ ጉዳይ ነበረውና ለንጉሰ ነገስቱ እንዲያቀርቡለት ከክብር ዘበኛ ተዛውረው የጦር ሰራዊት ኤታማዦር ሹም ለነበሩት ለጄኔራል ሙሉጌታ ቡሊ ሰጠ። ጄኔራል ሙሉጌታ፥ ያቀረበውን ማመልከቻ ከሌሎች ጉዳዮች ጋር ጨምረው ለንጉሰ ነገስቱ ሲያቀርቡ ሌላው ጉዳይ ይፈፀምና የሻለቃ ጃገማ ብቻ ይመለሳል። ጄኔራል ሙሉጌታ ሶስት ጊዜ አቅርበው ሶስቴም ጉዳዩ ስላልተፈፀመ «ሻለቃ ጃገማ! ሶስት ጊዜ ጉዳይህን አቅርቤ ማስፈፀም አልቻልሁምና ራስህ ገብተህ አስፈጽም» አሉት። ሻለቃ ጃገማ ለሌላው ባይፈቀድም ወደ ቤተ-መንግስት ገብቶ ጉዳዩን ለንጉሰ ነገስቱ አቀረበ። ንጉሰ ነገስቱም ወዲያው ጉዳዩን ፈፀሙለት። በዚያም ንጉሰ ነገስቱ በሚቀርቡት ሰው ጉዳይ ሌላ ሰው እንዲገባ እንደማይፈልጉ ተረዳ።

በ1947 ዓ.ም ሻለቃ ጃገማ የብርጌድ አዛዥ በነበረበት ጊዜ እሱ ሳይሾም የእሱ የበታቾች የሌፍተናንት ኮሎኔል ማዕረግ እየተሰጣቸው ተሾሙ። ሻለቃ ጃገማ ሌላ ፈተና ተጋረጠበት። ብዙ አወጣ፤ አወረደ። በአገልግሎቱ የሚገባውን ማዕረግ ያላገኘበትን ምስጢር ግን ማወቅ ተሳነው። «ለምን የሚገባኝን ይከለክሉኛል?» ብሎ ጃገማ እንደ ቀበሮ ራሱን ከፍ አድርጎ ፈጣሪውን ጠየቀ። መብቱን ለማስከበር እንደገና መጣር አለበት ...

ስለዚህ ፈቃድ ተቀብሎ አዲስ አበባ መጣና በቀጥታ ንጉሰ ነገስቱ ፊት ቀረበ። ጃገማን ከባህሩ ያወጡት ንጉሰ ነገስቱ ናቸው። አሁን ግን ጀግናው ጃገማ እውነት በተቀበረችበት ዓለም ገብቶ ሞልቶ የተንቸረፈፈው በራስ መተማመኑ እንደ በረዶ እየሟሟበት ተቸገረ ... ይህን መሰል ችግር ሲፈጠር ወደ አዕምሮ ድቅን ከሚሉ ትውስታዎች ውስጥ አንዱ ታላቁ ደራሲ ሊዮ ቶልስቶይ የፃፈው አስደሳች ተረት መሰል ቁም ነገር ነው።

«በአንድ ደሴት ውስጥ ከሰው ተገልለውና ሃይማኖት አልባ ሆነው የሚኖሩ ሶስት ባህታውያን ነበሩ። ይጠቀሙበት የነበረው ፀሎት ተራና እዚህ ግባ የማይባል ነበር። «እኛ ሶስት ነን፤ ጥበብም ሶስት ናት፤ ምህረትህን በእኛ ላይ አስፍን» የሚል ብቻ ነበር፥ ለፈጣሪያቸው የሚያቀርቡት ፀሎት። በዚህ ተራ ፀሎት ግን ብዙ ፀጋ ያገኙበት ነበር።

«ከደሴቷ ብዙም ሳይርቅ ደግሞ እጅግ የተከበሩ ጳጳስ ይኖራሉ። እኒህ ጳጳስ ሶስቱ ሰዎች ከሰው ተነጥለው ስለመኖራቸው፣ ተገቢ ስላልሆነውና ምንም ሃይማኖታዊ መሰረት ስለሌለው ተራ ፀሎታቸው ሰሙና ሊያይዋቸውና እግረመንገዳቸውንም ትክክለኛውን ፀሎት ሊያስተምሯቸው ሄዱ ...

«ጳጳሱ ደሴቱን ለቀው ወደመጡበት ለመመለስ ጀልባቸው ላይ ወጡ፤ በጉዞ ላይ እያሉ ወደ እሳቸው ጀልባ ከኋላ እየተጠጋ የነበረ የብርሃን ሰረገላ ተመለከቱ። የብርሃን ሰረገላው ሲጠጋ ጳጳሱ ዝቅ ብለው ሲመለከቱ በብርሃን ሰረገላው ውስጥ የነበሩት ሶስት ሰዎች ከነበሩበት ወጥተው በውሃው ላይ እየተራመዱ ወደ እሳቸው ተጠጉና፤

«'ብፁዕ አባታችን ያስተማሩንን ፀሎት እረሳነው' አሉ - በትህትና ወደ ጳጳሱ እየተመለከቱ፤ 'ስለዚህ ይቅር ይበሉንና እባክዎ ያስተማሩንን ፀሎት ደግመው ይንገሩን' አሏቸው። ጳጳሱ ራሳቸውን ግራና ቀኝ እየወዘወዙ 'እናንተ ተወዳጅ ሰዎች!' አሉ - በፍፁም አክብሮት፤ 'ያሳችሁ ይበልጣልና በአሮጌው ፀሎታችሁ ኑሩ' አሏቸው» ይለናል ቶልስቶይ።

ጃገማም ገና በአስራ አምስት አመቱ መሳሪያ ማርኮ፤ የሶስት ሺህ አምስት መቶ አርበኞች መሪ ሆኖ፤ የተራራ ንጉስ ከነበረበት ሰላማዊ ኑሮ ወጥቶ ቢሮክራሲ በበዛበት፤ ፍትህ በተጓደለበት ህይወት እንዳይገባ የመከረው ባለመኖሩ አሮጌውን ሰላማዊ ህይወት አጥቶ በአዲሱ ህይወቱ እንደ ባቄላ በየምድጃው እየተጣደ መቀቀሉ ቀጠለ።

«ጃንሆይ! ከሰራዊቱ ያሰናብቱኝ!» አለ፥ ጓደኞቹ ሲሾሙ የተገለለው ሻለቃ ጃገማ፥ ከንጉሰ ነገስቱ ፊት እንደቀረበ።

«ጃገማ! ለምን?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - ግራ ገብቷቸው። ልቡ የተሰበረው ጀግና በህይወቱ እንኳን ተናግሮት አስቦት የማያውቅ ሀሳብ ከአንደበቱ ገንፍሎ፤

«ጃንሆይ! እኔ ዘመድ የለኝም ... ጦር ሰራዊቱ ውስጥ የሚያስብልኝ ዘመድ የለኝም» አለ - በማያውቅበት የለቅሶ ቃና።

«ጃገማ! ዘመድ ቢኖርህ ምን እንድትሆን፤ ዘመድ ባይኖርህ ምን እንዳትሆን?» አሉ ንጉሰ ነገስቱ።

«... ከዚህ የበለጠ ምን እሆናለሁ ጃንሆይ? እኔ የብርጌድ አዛዥ ሆኜ በአገልግሎት እየበለጥኳቸው እነሱ ተሾሙ፤ እኔ ግን ...» አላቸው። ንጉሰ ነገስቱ ለብስጭቱ በቂ ምክንያት እንዳለው ተረዱና ነገሩን ላለማካረር ብለው «... ይህን ጉዳይ ለአበበ ነግረኸዋል?» አሉት።

«ምኔ ናቸውና ለእሳቸው እነግራቸዋለሁ?» አለ፥ ጃገማ - ተስፋው ሙጥጥ ብሎ። ንጉሰ ነገስቱ ነገር አዋቂና በሳል ስለሆኑ አባባሉን «ያለኸኝ አንተ ነህ ...» እንደማለት ነው ብለው በቀና ተርጉመው «በል ጠብቀኝ!» አሉ። በደንቡ መሰረት ግን የጃገማ ጉዳይ ማለፍ የነበረበት በጦር ሚኒስትሩ በራስ አበበ በኩል መሆኑ ለራሱ ለጃገማም ግልጽ ነበር።

ሻለቃ ጃገማ ከኢጣሊያውያን ማርኮ የሚጠቀምባቸውን መኪኖች «አስረክብ» ተብሎ በነበረበት ጊዜ እንደ ልቡ ንጉሰ ነገስቱን ማግኘት ባለመቻሉ ... «ፈዛዛ! ማን ከጀርባችን አትቁም አለህ?» ብለው ንጉሰ ነገስቱ ክልዑላን ቤተሰባቸው፤ ከከፍተኛ መኳንንት ጋር ለአንድ ሰዓት ችሎት ሲቆሙ ከኋላቸው እንዲቆም ከፈቀዱለት ቆይቷል። ስለዚህ ያሰናብቱኝ ብሎ ካመለከተ በኋላ በነጋታው የችሎት ሰዓት ሲደርስ ጠብቆ ሄደ። በሰዓቱ ንጉሰ ነገስቱ ችሎት ወደሚቆሙበት ሲደርሱ ራስ አበበን ጨምሮ መገኘት ያለባቸው ሁሉ ቆመዋል። ችሎቱ ሲፈፀም ንጉሰ ነገስቱ ራስ አበበን ጠሯቸው።

«ጃገማ ሹመት ባለማግኘቱ አዝና ነግሮናል ... ባስቸኳይ የሚገባው ሹመት ይሰጠው» አሉ ኮስተር ብለው።

ራስ አበበም ሆኑ ሌሎች ከፍተኛ መኳንንት የንጉሰ ነገስቱን የመጨረሻ ብስጭታቸውን ገደብ ያውቁታል። ከዚያ ካለፈ ግን ትልቅ አደጋ ነው። ለምሳሌ ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ አልጋ ወራሽ በነበሩበት ጊዜ አልጋ ወራሽ እንዲሆኑ ከተዋደቁላቸው አንዱ ሊጋባ በየነ ወንድማገኘሁ ነበሩ። በኋላ ግን ሊጋባ በየነ «ራስ ተፈሪ አልጋ ወራሽ በመሆናቸው ተራቸውን ይጠብቃሉ እንጂ በመንግስቱ አስተዳደር ውስጥ ገብተው መስራት አይገባቸውም» ብለው ተፈሪ መኮንንን ተቃወሙ። ተፈሪ ያን አባባል እንደሰሙ ቂማቸው ከገደቡ አለፈ። ብዙም ሳይቆይ «ሽብር ለማስነሳት ተዘጋጅተሃል» በሚል ሊጋባ በየነ ተወንጅለው ወህኒ ውስጥ ገቡ። መክሰሳቸውን ያወቁት በየነ «ምነው እኛ ው ራሳችን ከመሬት አንስተን አልጋ ላይ ብናወጣው እኛኑን ነከሰን» ብለው በመውቀሳቸው የተጣለው መረብ ውስጥ ያለጥንቃቄ ወደቁ።

ንጉሰ ነገስቱ ራስ አበበን አነጋግረው ከግቢ ሊወጡ ሲሉ፤ «ጃገማ!» ብለው ተጣሩ። ጃገማ ወታደራዊ ሰላምታ ሰጥቶ ቀረብ አለ።

«ትናንት የነገርኸንን ለአበበ ንገረው» አሉ። ጃገማና ራስ አበበ ተነጋገሩ። «አይሳነው» የፈቀደውን ማንም ሊሽር አይችልምና ራስ አበበ

ለጄኔራል ኮቶም ማስታወሻ ጽፈው ሰጡት፡፡ በዚህም የሌፍተናንት ኮሎኔልነቱን ማዕረግ ጃገማ ማግኘት ቻለ፡፡

* * *

አንድ ጊዜ የዩጎዝላቪያ ጀግኖች ማህበር የኢትዮጵያ ጀግኖች ማህበር ዩጎዝላቪያን እንዲጎበኝ ግብዣ አደረገለት፡፡ ከኢትዮጵያ ጀግኖች ማህበር ደጃዝማች አበበ ሽንቁጤ የልዑካኑ መሪ በመሆን፣ ከጦር ሰራዊት ወልደ ዮሐንስ ተክሉና ጃገማ ኬሎ፣ ከክብር ዘበኛ ነጋ ተገኝ ተመርጠው ወደ ዩጎዝላቪያ ተላኩ ...

የዩጎዝላቪያ የአርበኝነት ተጋድሎ ከኢትዮጵያው ጋር ተመሳሳይ ስልት፣ ውስብስብ ፈተናና ስቃይ ነበረው፡፡ ማርሻል ቲቶ ከእነ ኮሎኔል ጃገማ ጋር ተገናኝተው የዩጎዝላቪያን የአርበኝነት የጀግና ኒሻን ከሸለሟቸው በኋላ የኢትዮጵያ አርበኞች ልዑካን ከንጉሰ ነገስታቸው የተላከውን የብር ሞሰብ ስጦታ አበርክተው ስለአለፈው የአርበኝነት ትዝታና መስዋዕትነት አወጉ፡፡ ለክብራቸውም በቤተመንግስት ግብዣ ተደረገላቸው፡፡

ማርሻል ቲቶ «የአርበኞች የመስዋዕትነት መታሰቢያ እንዳይጠፋ ጠንክራችሁ ስሩ» ብለው ቀድመዋቸው አርበኝነትን የጀመሩትን የኢትዮጵያ አርበኞች መከሯቸው፡፡

በዚያ የጉብኝት ወቅት በኢትዮጵያ ውስጥ ከአቡነ ጴጥሮስ በስተቀር ሃውልት የቆመለት አርበኛ አልነበረም፡፡ በዩጎዝላቪያ ግን ለሶስት ሺህ አምስት መቶ አርበኞች የመታሰቢያ ሃውልት ቆሞላቸዋል፡፡ ሃውልት ባልቆመበት ቦታ ደግሞ ዝርዝር የተፃፈበት የተጠረበ ድንጋይና በየሱቆች የሚሸጥ የአርበኞችን ገድል የያዘ መጽሔት አለ፡፡

አንዱ ዩጎዝላቪያዊ «እናንተ አገር ለአርበኞች ሃውልት ይቆምላችኋል?» አለው - ኮሎኔል ጃገማን፡፡ «አዎ! ለጀግኖች ሃውልት ይቆማል፡፡ ሃውልቱ ግን አበባ ነው፤ ከአመት አንዴ የሚበቅል፤ አደይ አበባ ይባላል» አለው ሳቅ - ብሎ፡፡ ሰውየውም የአበባ ሃውልት ሰምቶ ባያውቅም ከጃገማ ጋር አብሮ ሳቀ፡፡ ከመሳቅ የበለጠ ምን ጥበብ አለ? ከአበባ የበለጠስ ምን ሃውልት አለ? ለሁሉም ተፈጥሮ የእጇን ትሰጠዋለች...

ጄኔራል ጃገማ በሀገራቸው ላይ ነውር ያልሰሩ ኢትዮጵያውያን ሁሉ የኢትዮጵያ ጀግኖች ማህበር አባል ሆነው ማህበሩ እንደ ዩጎዝላቪያ ጀግኖች ማህበር እንዲጠናከር ታላቅ ምኞት አለው፡፡ ማህበሩ ከተጠናከረ የአገርን

ታሪክ፣ የጀግኖችን ገድል ለሚቀጥለው ትውልድ እያስተላለፉ በታሪኩና በጀግኖች አባቶቹ የሚኮራ ትውልድ ማፍራት ይቻላል፡፡

የአገራችን ችግር የተፈጥሮ ሀብት አለመኖር ብቻ ሳይሆን የአለውን በአግባቡ ያለመጠቀም ችግርም ነው፡፡ ምንም ይሁን ምን ዛሬ ከትናንት ጋር የተቆራኘ ነው፡፡ ያን ቁርኝት ማላላትና መፍታት ምንጩን ደፍኖ ወንዙን እንደመጠበቅ ነው፡፡ ከሁሉም በላይ ደግሞ ጃገማ እንደሚያስበው የአርበኞች ማህበር ለአርበኞች ሃውልት እንዲቆም፣ በስማቸው መንገድ፣ ትምህርት ቤት... እንዲሰየም ማድረግ ካልቻለ ተልዕኮውን በአግባቡ እየተወጣ ነው ተብሎ አይታመንም፡፡

* * *

በንጉሰ ነገስቱ ዘመን ጃገማ የክ/ጦር አዛዥ ሆኖ ከፍተኛ የክብር ዘብ ሰልፍ ሲኖር በፈረስ ጀርባ ላይ ተቀምጠው ሰልፉን የሚያስውቡት ጄኔራል ተድላና ኮሎኔል ጃገማ ነበሩ፡፡ ለምሳሌ የግሪኩ ርዕሰ ብሔር ኢትዮጵያን በይፋ በጎበኙበት ወቅት ፍልውሃ ፊት ለፊት ባለው ሜዳ ታላቅ የክብር ሰልፍ ተዘጋጀ፡፡ ሰልፈኛውን ከሚመሩት አንዱ ካኪውን በአሚዶ ተኩሶ፣ ቀበቶውን ወልውሎ እንደ ቅዱስ ጊዮርጊስ በነጭ ፈረስ በግርማ ሞገስ የሚመጣው እንኮዩ የኬሎና የደላንዱ ልጅ ጃገማ ነበር፡፡ የዩጎዝላቪያው ፕሬዚደንት ጄኔራል ቲቶም አገራችንን ሲጎበኙ ልጥልጥ ኑግ በመሰለ ጥቁር ፈረስ ላይ ተቀምጦ ሰልፉን የመራው ጃገማ ነው፡፡

ሁሌም እንደሚደረገው ጄኔራል ተድላና ጃገማ ሰልፉን እየመሩ ሄደው ንጉሰ ነገስቱ ፊት ለፊት ሲደርሱ ሰላምታ ሰጥተው ያልፉና የሰልፉ መሪ ሰልፈኛውን ይዞ ሲሄድ ም/አዛዡ ኮሎኔል ጃገማ ከሰልፍ መሃል ወጥቶ ከንጉሰ ነገስቱ ፊት ለፊት በመቆም ሰልፈኛው ሄዶ እስኪያልቅ ድረስ ከጠበቀ በኋላ ወጣ በማለት የሰልፈኛው የሰልፍ ትርዒት ማለቁን ለንጉሰ ነገስቱ በሰላምታ አብስሮ ሰልፈኛውን ተከትሎ ይሄዳል፡፡ ያኔ ንጉሰ ነገስቱን ጨምሮ ህዝቡ ባጠቃላይ ጭብጨባውን ያቀልጠዋል፡፡

የቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ወንድ ልጅ ልዑል መኮንን በሞቱ ጊዜ በተመረጡ ኮሎኔሎች መካከል የሻሙላ ውድድር ተደርጎ ነበር፡፡ የሻሙላ ውድድሩ በጥንቃቄ የተደረገና አመራረጡም ጠንካራ ነበር፡፡ በውድድሩም ኮሎኔል ጃገማ አሸነፈ፡፡ በቀብር ሥነስርዓቱ ንጉሰ ነገስቱ የልጃቸውን አስከሬን ስመው ለመሰናበት እንደተጠጉ ሻሙላውን መዞ ጠባቂ መልአክ መስሎ የቆመው ኮሎኔል ጃገማ ነበር፡፡

፲፫

ዘመናዊ ጦር ግንባታ

ኢትዮጵያ በፋሽስት ኢጣሊያ ከመወረሯ ሶስት ዓመታት በፊት በቤልጅጋዊው በሻለቃ ፓሌት የሰለጠነና ሰበን ጠመንጃ የታጠቀ ስድስት መቶ ሰው ያቀፈ አንድ ሻለቃ ጦር ብቻ ነበራት። የፋሽስት ኢጣሊያ ወራሪ ጦር በጀግኖች አርበኞች የአምስት ዓመት ትግል ከተሸነፈና በእንግሊዝ ጦር እርዳታም ከአዲስ አበባ ተባርሮ ንጉሱ ቤተመንግስታቸው ከገቡ በኋላ የእንግሊዝ ወታደራዊ ተራድኦ የኢትዮጵያን ሰራዊት አደራጅ፣ አሰልጣኝና ተቆጣጣሪ ሆነ። የዘር ልዩነቱ እንዲጠናከር፣ አንዱ ብሔር ከሌላው ጋር እንዲጋጭ ሁኔታዎች ተመቻቹ። በስደተኞች፣ በባንዳዎችና በአርበኞች መካከልም አለመግባባቱ እንዲጋጋልና በኤርትራ፣ በኦጋዴንና በደቡብና ደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ እየተካሄደ ያለው ተንኮል ከህዝቡ ዕይታ እንዲርቅ ተደረገ። የእንግሊዝ ጦር አዛዦች የቼዝ ጨዋታቸውን እያጠነከሩ ወታደሮቻቸውን በመግፋት፣ ፈረሰኞቻቸውን ማዘለል፣ ጳጳሳቸውን በሰያፍ ማስኬድ፣ የካብ ማማቻቸውን ወደ ንግስታቸው ማስጠጋት ቀጥለው የኢትዮጵያውን ንጉሰ ነገስት «እጅ ወደላይ» ማለት ጀመሩ።

ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ጨዋታው ስር ሰዶ ሊያጠናቅቃቸው ጥጋቸው መድረሱን ሲያውቁ በኢጣሊያ ወራሪ ሃይል የተጀመረው ጨዋታ በእንግሊዞች መደገሙና ልፋቱ ሁሉ ከዝንጀሮ ቆንጆ መምረጥ እየሆነ መምጣቱ ሲታያቸው ወደ ወዳጃቸው ኮሎኔል ዊንጌት ሄዱ።

«ምን እየተሰራ ነው?»
«በማን?»
«በእናንተ በእንግሊዞች ... የሚሰራውን ፈጣሪ ይወደዋል?»

ኮሎኔል ዊንጌት ፈጣሪን ሲያነሱበት ፊቱ ቲማቲም መሰለ። ለአገሩ ታማኝ ወታደር ነው። በታማኝነትም ግዳጁን እየተወጣ ነው። የግዳጅ ጉዞው ላይ ግን የእንግሊዙ ጠቅላይ ሚኒስትር ዊንስተን ቸርችል እንኳን የማያውቁት አዲስ ጨዋታ ተጀምሯል። እሱ ያን አይደግፍም፤ ግን ደግሞ ዝም ማለት ነበረበት - ለራሱ ሰላም ሲል።

«ኮሎኔል ዊንጌት! ጠየቅሁህ እኮ! እየሆነ ያለውን ፈጣሪ ይወደዋል?»

«አይወደውም!» የዊንጌት እጆች ተወራጩ፤ ከተቀመጠበት ተነስቶ ተንጎራደደ።

«አንተ በእቅዱ አለህ?» አሉት - ትክ ብለው እያዩት። አየሩ ላይ የተተከሉ ዓይኖቹን ሳይነቅል ብዙ ቆየ። ንጉሰ ነገስቱ ከሄደበት እስኪመለስ ጠበቁት።

«የለሁበትም፥ ግርማዊነትዎ!» አለና ትክ ብሎ በተራው አያቸው። ሁለቱም አንዱ በሌላው ዐይን ውስጥ እውነትን ፍለጋ ተሰማሩ።

«ያምኑኛል?»

«አምንሃለሁ ... ማመኔ ምርጫ የለውም» አሉ ካባቸውን አመቻችተው እየለበሱ።

«እርስዎ የእንግሊዝ ወታደራዊ ተልእኮ (ቢ.ኤም.ኤም) በሚል የታወቀውን ስምምነት ከእንግሊዝ መንግስት ጋር እንደተፈራረሙ በእንግሊዝ ጦር አዛዥ በብርጋዲዬር ላሽ አስተባባሪነት የሚመራ 'ብሮክልኸርስት (Brocklehurst) ተልእኮ (ቢ.ኤም)' በሚል ምህፃረ-ቃል አዲስ እንቅስቃሴ ተጀመረ። እንቅስቃሴው የኢትዮጵያን ብሔር ብሔረሰቦች በመከፋፈል ለእርስዎ መንግስት እውቅና ባለመስጠት አገርዎን የጠላት ይዞታ አስተዳደር ብሎ በቅኝ ግዛት ይዞ የመቆየት ተልእኮ ያለው ነው» አላቸው።

«እንደዚያ ነው?!» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - አንገታቸውን በሃዘን ከፍ ዝቅ እያደረጉ። ንጉሰ ነገስቱ በሐሳብ ወደኋላ ተጉዘው ሱዳንና ደብረማርቆስ ላይ መታገታቸው፤ በጄኔራል ካኒንግሃም ከሚመራው የእንግሊዝ ጦር ጋር አብረው አዲስ አበባ እንዲገቡ ሲጠይቁ እንዲቆዩ መደረጋቸው ለበጎ እንዳልነበረና የተንኮል መጠኑ ከጠበቁት በላይ እጅግ ጥልቅ እንደሆነ ገባቸው።

«በል ይህን ምስጢር ስለገለጽህልን ከልብ እናመሰግንሃለን ... ይህ ምስጢር የኔና የአንተ ነው! እምትችለውን ሁሉ እርዳን፤ እኛም እግዚአብሔር በሚሰጠን ሃይል የምንችለውን እንፈጽማለን» አሉት።

* * *

ለኢትዮጵያ የሚያዋጣት የራሷን ሃይል እያጠናከረች ከእንግሊዞች ወታደራዊ ተፅዕኖ በአፋጣኝ መላቀቅ መሆኑን የተገነዘቡት የኢትዮጵያ መሪ 'ክብር ዘበኛ' በሚል ስም አምስት ሺህ የሰለጠኑ ወታደሮች ያሉት ኃይል ለማደራጀት በፈረንሳዮች እገዛ በስዊድን መኮንኖች እንዲሰለጥን አደረጉ:: ከአርበኞች ተውጣጥቶ የሰለጠነ የህዝባዊ ጦር ሰራዊት በየጠቅላይ ግዛቱ ተደራጀ::

ዘግየት ብሎ ደግሞ ኢትዮጵያና አሜሪካ ኢኮኖሚያዊና ወታደራዊ ስምምነት ተዋዋሉ:: አሜሪካም መካከለኛው ምስራቅን፣ ኮሚኒስት አገሮችን... መከታተል የሚያስችላትን የወታደራዊ ስለላ እምብርት «ቃኘው ጦር ሰፈር» ብላ አቋቋመች:: በ1937 ዓ.ም የአሜሪካና የኢትዮጵያ ግንኙነት ከፍታውን ጨምሮ በመመንደግ የወቅቱ የአሜሪካ ፕሬዚዳንት አይዘን ሃወር ሌላ ቃል ኪዳን ገቡ:: እያንዳንዳቸው ስምንት ሺህ የሰው ሃይል ያቀፉ ሶስት ክፍለ ጦሮች ለማሰልጠንና ለማስታጠቅ አገራቸው እንደወሰነች አስታወቁ:: ስልጠናው ተጀመረ:: መቶ አምስት ሚሊ ሜትር መድፍ፣ ስልሳ ሚሊ ሜትር አዳፍኔ፣ ቢ.ኤ.አር መትረየስ፣ ኤም ዋን ጠመንጃ፣ ፀረ ታንክና ተሽከርካሪዎች ወደ ኢትዮጵያ ገቡ::

በአሜሪካ ልባዊ ድጋፍ የኢትዮጵያ ምድር ጦር ቀድሞ ከሰለጠነው ጋር ተዳምሮ በአራት ክፍለ ጦሮች ተደራጀ:: አንደኛው ክፍለ ጦር 'የክብር ዘበኛ ጦር' በሚል ስም መቀመጫውን አዲስ አበባ አደረገ:: ሁለተኛው ክፍለ ጦር መቀመጫው መጀመሪያ ደሴ፣ ቀጥሎ ኤርትራ ሆነ:: ሶስተኛው ክፍለ ጦር በምስራቅ በሯ ሐረር ተመደበ:: አራተኛው ክፍለ ጦር ጠቅላይ ሰፈሩን አዲስ አበባ አድርጎ የተወሰነ ሃይሉን በነገሌ ቦረና አስቀመጠ::

አራቱ ክፍለ ጦሮች በሶስት በሶስት ብርጌድ ተከፈሉ:: ብርጌዶች ደግሞ በሶስት በሶስት እግረኛ ሻለቆች ተደለደሉ:: ሻለቆችም በሶስት ሶስት እግረኛ ሻምበሎች ተመደቡ ... እንዲህ እንዲህ እያለ እስከ እግረኛ ጓድ ተደራጀ:: ለእያንዳንዱ ክፍለ ጦር፣ ብርጌድ፣ ሻለቃ ... የሰው ሃይል ዝርዝሩ ወጣ፤ አመራሩና የአመራሩም ቁጥር በግልጽ ታወቀ:: ኢትዮጵያ በታሪኳ ለመጀመሪያ ጊዜ ዘመናዊ የጦር ሃይል አደራጀች::

የኢትዮጵያ ጦር ሃይሎች በአንድ ጦር ሚኒስቴር ስር እንዲተዳደሩ ተደርጎ የጦር ሚኒስትሩ ስመ-ጥሩው አርበኛ ራስ አበበ አረጋይ፤ ኤታማዦር ሹሙ ደግሞ ጀኔራል ሙሉጌታ ቡሊ ሆኑ::

«ማግ» በሚል ምህፃረ-ቃል የሚንቀሳቀሱት የአሜሪካ ጦር መኮንኖች ዋና ፅዛቸውን አዲስ አበባ በማድረግ የኢትዮጵያ ጦር ባለባቸው ክፍለ ጦሮች በአማካሪነት ተመደቡ:: ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴም የወታደሮችን ስልጠና እግር በእግር ከመከታተል፣ በያሉበትም እየሄዱ ከመጎብኘት አልፈው እሳቸውም ወታደራዊ ዩኒፎርም መልበሱን አዘወተሩ:: በፖለቲካውም የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር አማካሪ እንዲሆኑ አሜሪካዊው ጆን ስፔንሰር ተቀጠሩ::

በ1942 ዓ.ም የኢትዮጵያ አየር ሃይል በስዊድኖች ተጀምሮ በአሜሪካውያን እየተደገፈ መደራጀቱን ቀጠለ:: ለመጀመሪያ ጊዜም ኢትዮጵያውያን በአፍሪካ ሰማይ ላይ እንደ ንስር በረሩ:: ከዚያ በኖርዌይ የባህር ሃይል መኮንኖች አሰልጣኝነት የኢትዮጵያ የባህር ሃይል ተቋቋሞ በአሜሪካውያን ወታደራዊ ተራድኦ እየተደገፈ አሁንም ጥቁር አልማዞች እንደ ዶልፊን በቀይ ባህር ላይ ብቅ ጥልቅ እያሉ ተንሳፈፉ::

ከዚያም በኢትዮጵያ ትምህርት መስፋፋት ጀመረ:: አየር መንገድ ተቋቋመ:: የኢትዮጵያ ንግድ መርከብ ስራውን ጀመረ:: ተጨማሪ ሆስፒታሎች ተከፈቱ:: የመሬት ይዞታ አለመሻሻል፣ ያልተማከለ አስተዳደር አለመኖር፣ የመልካም አስተዳደር እጦት፣ ስልጣን መውደድና ከጊዜው ጋር የሚራመድ የለውጥ ፍላጎት አለመኖር የመሳሰሉት መሰረታዊ የሀገር ችግሮች ከጦር ሃይሉ አዲስ አደረጃጀትና ከልማቱ እንቅስቃሴ ጎን ለጎን መንሰራፋት ቀጠሉ:: ይህ ሁሉ የሆነው ደግሞ እንድም ጣሊያኖች ህዝብ በግፍ ጨፍጭፈው፣ ዝሙትን አስፋፍተው፣ የህዝቡን ምግባርና ሥነልቦና አቃውሰው፣ በህብረተሰቡም መሀል ጥርጣሬና መናናቅ እንዲፈጠር አድርገው በመሄዳቸው ነው:: ኢትዮጵያ ለዚህ ሁሉ ውድመት ከድል በኋላ ከኢጣሊያ መንግስት የጠየቀችው ካሳ መቶ ሰባ አምስት ሚሊዮን ፓውንድ ብቻ ሲሆን ለኢትዮጵያ የተሰጣት ካሳ ግን ከጠየቀችው አንድ ሰባተኛውን ብቻ ነው::

ያ ሁሉ አልፎ ኢትዮጵያ የመንግስታቱ ህብረት የጠየቃትን ግዴታ ለመወጣት ወታደሮቿን ወደ ኮሪያና ኮንጎ አዘመተች:: በእንግሊዝ፣ ኬንያ፣ ሊቢያ፣ ሶማሊያ የተከሰተውን ርሃብ ለመታደግ የገንዘብ እርዳታ የምትሰጥ አገር ሆነች:: የደቡብ አፍሪካና የናሚቢያ ህዝቦች ለሚያደርጉት የነፃነት ትግል ድጋፍ በመስጠትና አማፅያኑንም በወታደራዊ እውቀት በማሰልጠን የአፍሪካውያኑን የነፃነት ጉዞ አገዘች:: በቢያፍራና በናይጀሪያ መንግስት፣ በሰሜንና ደቡብ ሱዳን፣ በአልጀሪያና ሞሮኮ መካከል የነበረው ግጭትና ጦርነት በስምምነት እንዲያልቅ የኢትዮጵያው ንጉሰ ነገስት ሸመገሉት::

ኢትዮጵያ የነፃነት ምሳሌ ... ንጉስ ነገስቱ ደግሞ የአፍሪካ አባት ተብለው ዝናቸው በዓለም ናኝቶ ለሰላም የኖቤል ሽልማት እስከ መታጨት ደረሱ።

በአጠቃላይ ኢትዮጵያ በአየር ሃይሏ፣ በጦር አካዳሚዋ፣ በዩኒቨርሲቲና በአየር መንገዷ አደገች፤ ለአፍሪካውያን እህትና ወንድሞች ነፃ የትምህርት ዕድል የምትሰጥም አገር ሆነች። በዚያ የጨለማ ዘመን ብርሃን ይፈነጥቃል በሚል የአፍሪካ አንድነት ድርጅት ሲቋቋም መስራች አባላቱ ከሆኑት ጥቂት አገራት አንዷ ሆነች። ለአፍሪካውያን ነፃነት፣ ለአፍሪካውያን ወንድማማችነት መጠንከር ግንባር ቀደም ሚና የተጫወተችው ኢትዮጵያ የአፍሪካ አንድነት ድርጅት ዋና ጽ/ቤት አዲስ አበባ ላይ እንዲከፈት መተባበር ብቻ ሳይሆን ህንፃ ገንብታ ሰጠች። «አፍሪካ፣ አፍሪካ፣ አፍሪካ አገራችን ...» ብላ ቅኔ ጽፋ፣ ቅኔዋን በዜማ አቀነባብራ፣ በልጆቿ ሰረቅራቃ ድምጽ አዜመች። "አፍሪካ ... አፍሪካ አገራችን" ከምስራቅ እስከ ምዕራብ፣ ከሰሜን እስከ ደቡብ መዝሙሩ በመላው አፍሪካ እያስገመገመ ተሰራጨ።

* * *

በሶቭየት ህብረት እርዳታ የሚደራጀውን ትልቁን የሱማሌ ጦር ለመቋቋም የጦር መሳሪያ እርዳታ ለመጠየቅ ጄኔራል መርዕድ መንገሻ በንጉሰ ነገስቱ ፈቃድ አሜሪካ አገር ሲሄዱ፤ የአየር ሃይል አዛዡ ጄኔራል አሰፋ አየነ የአየር ሃይሉን ወክለው እንዲያማክሩ የላኩት ከጄኔራል መርዕድ ጋር ትውውቅ የሌላቸውን ሻለቃ ሥምረት መድኃኔን ነው። ሻለቃ ሥምረት የኢትዮጵያ አየር ሃይል የቴክኒክ እና የሎጂስቲክ ኃላፊ ሆነው በአብራሪነትም ያገለግሉ ነበር። ጄኔራል ጃገማ ደግሞ ከገሮ ጎዳና በሚመዘዝ የዘር ሃረግ ከሻለቃ ሥምረት ጋር ዘመድ ናቸው። ከዚህ በተጨማሪም ጄኔራል ጃገማን ትምህርት ባስጀመሯቸው የሻለቃ ሥምረት እናት በኩል አጎት ናቸው።

ጄኔራል መርዕድ ጦር ለማጠናከር፣ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር አቶ ከተማ ይፍሩ ደግሞ ለተባበሩት መንግስታት ድርጅት ስብሰባ ሄደው አሜሪካ ተገናኙ። ሻለቃ ሥምረትና አቶ ከተማ ኮተቤ 2ኛ ደረጃ ት/ቤት አብረው ተምረዋል፤ በደንብም ይተዋወቃሉ። ጄኔራል መርዕድ አቶ ከተማን «ከማክናማራ ጋር ለሚደረገው ንግግር አስተርጓሚ መድብልኝ» ሲሏቸው ስለ ሻለቃ ሥምረት ቋንቋ ችሎታ አስረዷቸው።

... ከዚያ ጄኔራል መርዕድና ሻለቃ ሥምረት ተግባቡ።

«ጄኔራል መርዕድ! ማክናማራ ኢኮኖሚስት ነው፤ የሚጠይቅዎትም ስለ አገራችን ኢኮኖሚ ነው ብዬ እገምታለሁ፤ ስለዚህ የኢኮኖሚ ጥያቄዎቹን ለመመለስ መዘጋጀት አለብዎት ...» አሏቸው፥ ሻለቃ ሥምረት። ጄኔራል መርዕድ ማክናማራን ለማነጋገር የቻሉት አሜሪካ «የኪዩባ ክራይሲስ» በተባለው ችግር ከሶቪየት ህብረት ጋር በተፋጠጠችበት ወቅት ነው። ወቅቱ የሶቪየቶች የኑክሌየር አረር የተሸከሙ ሰርጓጅ መርከቦች ኪዩባ ጥግ ተጠግተው የኑክሌየር ጦርነት ሊጀምሩ ቋፍ የደረሱበት አስፈሪ ወቅት ነበር። ማክናማራ ጄኔራል መርዕድን ያናገራቸው ግን በተረጋጋ መንፈስ ነው።

«ጄኔራል! የአገራችሁ ትላልቆቹ የገቢ ምንጮች ምንድን ናቸው?» አለ፥ ማክናማራ። ጄኔራል መርዕድ ለቅጽበት የሻለቃ ሥምረትን ዐይን አየት አደረጉት። ሻለቃ ሥምረት እንዳሉት የመጀመሪያው ጥያቄ የኢኮኖሚ ጉዳይን የሚመለከት ሆነ።

«... የአገራችን ዋናዎቹ ሃብቶች የእርሻ፣ የማዕድንና የሌሎችም ውጤቶች እንዲሁም የምንሰጣቸው ልዩ ልዩ አገልግሎቶች ናቸው፤ ጥንካሬያችንም ህዝባችን ነው» አሉ፥ ጄኔራል መርዕድ። ንግግራቸው ለአንድ ሰአት ያህል ቀጠለ። በመጨረሻ «እንደ እርስዎ ያሉ መሪዎች ያሏት አገር ተስፋ እንዳላት ሙሉ በሙሉ እርግጠኛ ነኝ» ብሎ ማክናማራ ደስታውን ገለፀና «የሚፈልጉትን ነገር ረዳቴና የፀጥታ አማካሪዬ ሚስተር በንዲ ይፈፅምልዎታል» ብሎ ሄደ።

ከቀናት በኋላ ንግግሩ ሲያበቃ ለኢትዮጵያ አየር ኃይል F5 የምትባለው ተዋጊና ተከላካይ የሆነችው ሱፐር ሶኒክ ጄት አውሮፕላን በእርዳታ ተገኘች። ከጊዜ በኋላ ከሱማልያ ጋር በተደረገው ጦርነት ላይ በፍጥነትና በክብደት የሚበልጧትን እና በብዛትም ከአምስት ጊዜ በላይ የሚያጥፏትን የሱማልያ አየር ኃይል የጦር አውሮፕላኖችን ድምጥማጣቸውን አጠፋቻቸው።

10

የሞሳዝጊ ልጆች

በ1940 ዓ.ም. ክጦር ሚኒስቴር የተላኩ ከፍተኛ መኮንኖች ክፍለ ጦሮችንና ብርጌዶችን ሲጎበኙ በሰባተኛ ብርጌድ ከፍተኛ ችግርና መከፋፈል መኖሩን ለመገንዘብ ቻሉ። ስለዚህ የብርጌድ አዛዥ የነበሩትን አንስተው ኮሎኔል ጃገማን የሰባተኛ ብርጌድ አዛዥ አድርገው አዲግራት ላኩት።

ጃገማ ሰባተኛ ብርጌድ እንደሄደ የስፖርት መጫወቻዎችን አሰርቶ ሰራዊቱ በተለያዩ ስፖርቶች እንዲካፈልና ትኩረቱ ስፖርታዊ ውድድር እንዲሆን የመረብ ኳስ፣ የኢላማ ተኩስ ... ዝግጅቶችን አድርጎ ሁለት ወር በማይሞላ ጊዜ በዘርና በጎሳ የተከፋፈሉትን የሰባተኛ ብርጌድ አባላትን እንዲግባቡ አደረጋቸው። ውድድሩን በማስፋት መቀሌ አጠገብ በሚገኝ ቦታ ከእነ ደጃዝማች ዘውዴና ደጃዝማች የማነ ጋር የኢላማ ተኩስ ውድድር እየገጠመ የሰራዊቱን ልብ የሚሰቅሉ አጋጣሚዎችን ፈጠረ። ጃገማ ራሱ በዲሞትፈር ጠመንጃ ኢላማ ተኩስ እየተወዳደረ የሚያሸንፈው ስለጠፋና ለውድድሩ የሚቀርበውን ውስኪ እየወሰደ ስላስቸገረ «ጃገማ በዲሞትፈር መተኮስ ስለለመደ ነው የማይስተው» ተብሎ የኢላማ ተኩስ መወዳደሪያው መሳሪያ ተቀየረ። ጃገማ ግን መሳሪያው ቢቀየርም እያሸነፈ ውስኪውን ሰብስቦ መውሰዱን ቀጠለ። ብዙም ሳይንደረደር አንድ ሜትር ከዘጠና ይዘል የነበረውና በሽጉጥ ኢላማ ተኩስ፣ በጠረጴዛ ቴኒስ ውድድር ተካፍሎ አሸናፊ በመሆኑ ከንጉሰ ነገስቱ እጅ ሽልማት ያገኘው ኮሎኔል ጃገማ ፈረስ ግልቢያ፣ ውሃ ዋናና የኢላማ ተኩስ መውደዱ የሚመራውን ሰራዊትም ወደ ስፖርት እንዲሳብ፣ የውድድር ስሜት እንዲፈጠርና «ስፖርትን ለወዳጅነት» የሚለውን አባባልም በተግባር እንዲጠቀምበት አደረገው።

ኮሎኔል ጃገማ ከ1940 ዓ.ም እስከ 1943 ዓ.ም ድረስ የሰባተኛ ብርጌድ አዛዥ ሆኖ ቆይቷል። እሱ አዲግራት በነበረበት ጊዜ ከ1933 ዓ.ም ጀምሮ ኤርትራን ከኢጣሊያ ነጥቀው የያዙት እንግሊዞች ኤርትራን ያስተዳድሩ ነበር። ያ ወቅት ደግሞ «ኤርትራን ከእናት አገሯ ኢትዮጵያ» ጋር ለማቀላቀል ዲፕሎማሲያዊና ውስጣዊ እንቅስቃሴው የተጠናከረበት ወቅት ነበር።

«የሞሳዝጊ ልጆች» የሚባሉት የኤርትራን ወደ እናት አገሯ ኢትዮጵያ መቀላቀል እውን ለማድረግ የሚንቀሳቀሱ አርበኞች ነበሩ። ሆኖም እንቅስቃሴያቸውንና የእንቀላቀል ጥያቄያቸውን እንግሊዞች አይቀበሉትም። ስለዚህ የሞሳዝጊ ልጆች ወደ ኢትዮጵያ ድንበር እየገቡ መውጣታቸውን እንዳወቁ እንግሊዞች ያን ለማቆም እርምጃ መውሰድ ፈለጉ።

በወቅቱ የትግራይ ጠቅላይ ግዛት ዳይሬክተር ደጃዝማች የማነ፤ የአክሱም ገዥ ንቡረዕድ ገብረመስቀል፣ የአዲግራት ገዥ ደጃዝማች ሃይለማርያም፣ የአዲግራት ከንቲባ ግራዝማች ወልደአረጋይ ነበሩ። ሁሉም የኤርትራን ከኢትዮጵያ መቀላቀል የሚደግፉ፣ ለስኬታማነቱ የሚንቀሳቀሱና ከኮሎኔል ጃገማ ጋር በትብብር የሚሰሩ ነበሩ።

አንድ ቀን ከቀኑ ስድስት ሰዓት ከሩብ ላይ ኮሎኔል ጃገማ ከስራ ለምሳ ወጥቶ እግረ መንገዱን ወዳጁ የነበረውን የጉምሩክ ኃላፊ ሰላም ብሎ ለማለፍ የቆመች ጅፕ መኪና አጠገብ ቆሞ የነበረውን አንድ እንግሊዛዊ አልፎ ገባ። ግራዝማች ወልደአረጋይ ጃገማን በዐይናቸው ይቆጣጠሩት ኖሮ እንግሊዙ እንዳያያቸው እየተጠነቀቁ ተከታትለውት ወደ ጉምሩክ ገቡ።

«ኮሎኔል ጃገማ! አገረ ገዥውና እኔ የሰናፌ አውራጃ ፖሊስ አዛዥ ከሆነው እንግሊዛዊ ተደብቀናል። እመጣጡ የኤርትራ አርበኞች የኢትዮጵያን ድንበር አልፈው ከገቡ ይዛችሁ አስረክቡን ለማለት ይመስለናል። ወንድሞቻችንን መቼም አትግቡ ብለን አንከለክልም። በሌላ በኩል ደግሞ አገራችን ከእንግሊዝ ጋር የመረዳዳት ስምምነት ፈርማለችና ስምምነቱን ረግጠን እምቢተኛ ልንሆን አንችልም። ለዚህ አጣብቂኝ ጥሩ መፍትሄ ሆኖ ያገኘነው መደበቅን ነው። ስለዚህ አንተ ይህን እንግሊዛዊ ወስደህ ጋብዘው፤ ወጭውን በሙሉ እኔ እሸፍናለሁ» አሉት።

... ጃገማ ወደ እንግሊዛዊው አመራና ሰላምታ አቀረበለት። ከዚያ «ምን ፈልገህ ነው?» አለው።

«አውራጃ ገዥውን ወይም ከንቲባውን ፈልጌ ነበር። ሁለቱም ለጊዜው የሉም አሉኝ፤ ስለዚህ እዚህ ድረስ መጥቼ ሳላገኛቸው መሄድ ስላልፈለግሁ እስከ ዘጠኝ ሰዓት ቆይቼ ማግኘቱ አማራጭ እንደሌለው እያሰብሁ ነው» አለው። «እንደዚያ ከሆነ እስከዚያው ከእኔ ጋር ቆይ። ኮሎኔል ጃገማ እባላለሁ፤ የሰባተኛ ብርጌድ አዛዥ ነኝ» አለው ጃገማ። እንግሊዞች የኢትዮጵያን ጦር ስለሚያስለጥኑ፣ ወታደራዊ ግንኙነትም ስለነበር እንግሊዛዊው የአውራጃ ፖሊስ አዛዥ ግብዣውን በደስታ ተቀበለ።

የሞሳዝጊ ልጆች ከሚባሉት አንዱ የኢጣሊያ ሴጀራ መትረየስ አፈታት፣ አገጣጠምና አተኳኮሱን ለመለማመድ ከኤርትራ መጥቶ የተቀመጠው ኮሎኔል ጃገማ ቤት ነው። ጃገማ የሞሳዝጊ ልጅ አንዱ ክፍል እንዲገባና እንዲቀመጥ አድርጎ እንግሊዛዊውን ቤቱ ይዞት ሄደ። ሁለቱ አይጥና ድመት ጎን ለጎን መሆናቸውን እንግሊዛዊው አላወቀም። ምሳ ቀረበ፤ መጠጥ ተከተለ። ጃገማና እንግሊዛዊው እያወጉ መጠጣት ቀጠሉ፤ በሁለቱ አመራር ስር ያሉት ወታደሮች እግር ኳስ እንዲጋጠሙ፣ ሜዳ ቴኒስ አብረው እንዲጫወቱ፣ የፈረስ ግልቢያና የውሃ ዋና ጨዋታም አብረው እንዲያከሂዱ ተስማሙ።

በጨዋታ ጊዜ ለመውሰድም ጃገማ በአፄ ምኒልክ ዘመነ መንግስት አንድ ኢጣሊያዊና አጎቱ ያደረጉትን ፍልሚያም ለእንግሊዛዊው አጫወተው። «ከኢጣሊያ ወረራ ቀደም ብሎ አንድ ኢጣሊያዊ አፄ ምኒልክ ዘንድ ቀርቦ 'አንድ ጎበዝ የሆነ ኢትዮጵያዊ ፈረሰኛ የጦር ውርወራ እንዲገጥመኝ እፈልጋለሁ፤ እሱ ካሸነፈኝ እኔ አልጠይቀውም፤ እኔ አሸንፌ ከገደልሁትም እሱ (እናንተ) አይጠይቀኝም' ብሎ ውጥር አድርጎ ያዛቸው።

«ከኢትዮጵያ ወገንም ለጊዜው የሚደፍር ጠፋ። በዚያ ጊዜ የሆለታ ባላባት የሆነው ወርዶፋ ጨንገሬ (የሲጋባ በቀለ አባት) እኔ እገጥመዋለሁ ብሎ ቀረበ። በዓል ተዘጋጀ፤ ህዝቡ ተሰበሰበ። ንጉሰ ነገስቱም የሁለቱን ውድድር ለማየት ተገኙ። ሁለት ፈረሶች ቀረቡ፤ ለሁለቱም ጋሻና ጦር ተሰጣቸው። 'ማን ተባራሪ ይሁን?' ሲባል የእኔ ዘመድ ፈቃደኛ ሆነ። ጣሊያኑ አባራሪ ሆነና አነጣጥሮ ጦሩን ወረወረ። ወርዶፋ በጋሻው መክቶ ጦሩን እቅጣጫ አስቀይሮ ጣለው። ቀጥሎ 'አዙር' ብሎ ጣሊያኑን አባሮ፣ አባሮ ... ከመቀመጫው ብድግ ብሎ ጦሩን ወረወረ። የጦሩ ጫፍ እንደ መኪና ጎማ እየተሽከረከረ ሄዶ ኢጣሊያዊው ላይ ተሰካ» አለው።

እንግሊዛዊው ጃገማን ተነስቶ አቀፈውና «የኢጣሊያን መሸነፍ ቀደም ብሎ የተነበየ ድንቅ ውድድር ነው» አለው። እንዲህ ሲጨዋወቱ የዘጠኝ ሰዓቱ ቀጠሮ ተረሳ፤ ሳቅና ሁካታው ቀጠለ። እንግሊዛዊው በጠጣው መጠጥ ሞቅታው ጨመረ። በመጨረሻም ኮሎኔል ጃገማ፤ «ኤርትራውያን ወደ ኢትዮጵያ ከገቡ ይዘን ለእናንተ እንድናስረክባችሁ ለእኛም መመሪያ ተላልፎልናል። ስለዚህ ይህን ለማድረግና ከእንግሊዞች ጋር ተባብረን ለመስራት ዝግጁ ነን። አውራጃ ገዥውንና ከንቲባውንም በሌላ ጊዜ ማግኘት

ከፈለግህ ደግሞ ቀጠሮ አስይዤ እጠብቅሃለሁ» አለው - ፊቱ ቲማቲም የመሰለውን እንግሊዛዊ።

ከዚያ ኮሎኔል ጃገማ፥ እንግሊዛዊዉ በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ ሆኖ አደጋ ካጋጠመው ችግር ስለሚፈጥር ዛላምበሳን አሳልፎት ተመለሰ። እንግሊዛዊው ወደ ሰናፌ እንደተመለሰ ኬላ የሚጠብቁትን ወታደሮች ኢትዮጵያዊው የሰባተኛ ብርጌድ አዛዥ ኮሎኔል ጃገማ ኬሎ በሚመጣበት ጊዜ ካለ ምንም ጥያቄ ኬላው እንዲከፈትለት አዘዘ።

* * *

ከኤርትራ የመጣው የሞሳዝጊ ልጅ ለአንድ ወር የሴጀራ መትረየሱን አፈታትና አተኳኮስ ተምሮ ተመለሰ። ኮሎኔል ጃገማ በዚያ ብቻ አላቆመም፤ ስልሳ ኤርትራውያን አርበኞችን አስረኛ ሻለቃ ውስጥ ፀጉራቸውን አስላጭቶ፣ ዩኒፎርም በማልበስ በወታደራዊ ሳይንስ አሰለጠናቸው። ከዚያ ሰላሳዎቹ ወደ ኤርትራ ተመልሰው ገቡ፤ ቀሪዎቹ ሰላሳ ኤርትራውያን ደግሞ ወደ መሃል አገር አዲስ አበባ ገቡ። ከእነሱ ውስጥ አንዱ ብሔራዊ ትያትር ፊት ለፊት ያለው «ሳዬን ክለብ» ባለቤት ሲሆን ቀሪዎቹ ደግሞ ንጉሰ ነገስቱ መሬት ሰጥተዋቸው ወደ ሻሸመኔ ሄዱ።

ኮሎኔል ጃገማ እነዚህን ኤርትራውያን ሲያሰለጥን ኤርትራውያኑ አብርሃ ወልደ ጊዮርጊስ እና ገብረየሱስ የተባሉት የአካለጉዛይ ተወላጆች አንድነቱን ለማምጣት አብረውት ብዙ ይደክሙ ነበር። ጄኔራል ነጋ ሃይለስላሴ የሚባሉ በኤርትራ የኢትዮጵያ ቆንሲል ሆነው ከእንግሊዞች ጋር ሲሰሩ ከከተማ እንዳይወጡ እንግሊዞች ይከለክሉዋቸው ነበር። ስለዚህ አንድ ጊዜ ጄኔራል ነጋ አዲስ አበባ ተመልሰው ከእነ ደጃዝማች የማነ ጋር ተገናኝተው ኤርትራን ከኢትዮጵያ የማቀላቀሉን እቅድ እንዴት ማፋጠን እንደሚገባ ተመካከሩ። ከዚያ ጄኔራል ነጋ አስመራ፣ ደጃዝማች የማነ ደግሞ ሰናፌ ከአሉት አርበኞች ጋር ለመገናኘት አዲግራት ሄዱ። አዲግራት ደርሰው ሊለያዩ ሲሉ «ችግር የለም፤ እኔ ፈቃድ አለኝ። ጄኔራል ነጋንም እንሸኝ። ደጃዝማች የማነም እግረ-መንገዳቸውን ሰናፌ ሄደው ከሚፈልጓቸው ጋር ይገናኛሉ» ብሎ ሃሳብ አቀረበ፥ ኮሎኔል ጃገማ።

ኮሎኔል ነጋና ደጃዝማች የማነ ደስ አላቸው። ሰባት መኪና ይዘው ኤርትራ ድንበር ደረሱ። ድንበሩ ላይ ያሉት የእንግሊዝ ኬላ ጠባቂዎች ኮሎኔል ጃገማ መኖሩን ሲያዩ ካለ ምንም ጥያቄና ፍተሻ ኬላውን ከፈቱት። በዚህም ኮሎኔል ነጋና ደጃዝማች የማነ የሚፈልጉትን ፈጽመው ተለያዩ።

፲፫

የጃገማ የትዳር ሕይወት

ጃገማ ደሴ በነበረበትና ወደ አዲስ አበባ በሚመላለስበትም ወቅት በህይወቱ ለመጀመሪያ ጊዜ ለፍቅር ተንበርክኮ፣ በፍቅሩ አንበርክኳል። ሁለቱ ፍቅረኞች እጅ ለእጅ እየተያያዙ ሲናፈሱ የፍቅር ዜማን ከአዕዋፋት ጋር ሲያዜሙ ከከረሙ በኋላ ለመጋባት ወሰኑ። ጃገማ ፍቅረኛውን ለማግባት ሽማግሌ ሊልክ ሲያስብ «እምቢ ካሉ እጠልፍሻለሁ» አላት። «የለም! አባቴ እንዲረግመኝ አልፈልግም። አባቴ እምቢ አይሉምና ሽማግሌ ላክባቸው» አለችው፥ እሷም።

ስለዚህ በወቅቱ ሊቀ ሊቃውንት ቀፀላ የተባሉትንና ደጃዝማች ከፈለውን ሽማግሌዎች አድርጎ ላከ።

«ቀድሞ ቢጠይቀኝ ኖሮ ልጄን በሰጠሁት ነበር፤ አሁን ለሌላ ሰው ቃል ገብቻለሁ፤ ተቀድሟል» አሉ፥ የልጅቷ አባት። ሽማግሌዎች ከዚያ በፊት አባቷ ለሌላ ሰው ሲድሯት ድግስ ከተደገሰ በኋላ ፈቃደኛ ባለመሆኗ ጋብቻው አለመፈፀሙን ያውቁ ነበርና፤

«እሷስ ፈቅዳለች?» አሉ ሊቀ ሊቃውንት።

«አልጠየቅናትም፤ የእሷ ፈቃድ ካልሆነ እንድራትም ... ልጃችን የምትፈቅደውን ነው የምንቀበለው» አሉ፥ አባት - ክፍተት ፈጥረው።

«እንግዲያው የእሷን ምርጫ እንስማ» አሉ፥ ሊቀ ሊቃውንት። ከዚያ ቀጠሮ ቆርጠው ተለያዩ። ልጅቷ ያን የምርጫ ዕድል ስታገኝ ፈጣሪዋን ተንበርክካ አመሰገነች፤ በሀሳቧም ወጣቱ የጦር መኮንን የእሷ እንደሚሆን ተማመነች። መልሷን ሳትሰጥ ግን አባቷ በስራ ምክንያት ውጭ አገር ሄዱ። ሻለቃ ጃገማም ተመልሶ ደሴ ሄደ።

አባቷ ከጉዟቸው ተመለሱ። የጃገማ ፍቅረኛ እንክይዋን የማጣት ስጋት ቀንና ሌሊት እንቅልፍ ሲነሳት በወላጆቿ በኩል ለሌላ ባል ልትዳር

መሆኑን ሰማች። ወዲያው ወደ ደሴ ደወለች። «ጃግዬ! ቶሎ ድረስ፤ ሊሰያዩን ነው፤ አንተን ከማጣ መረገምን እመርጣለሁ። ስለዚህ ለመጥለፍ ተዘጋጅተህ ና፤ የኔ ጌታ ቶሎ ና ... የአባቴን ባህሪ ታውቀዋለህ፤ ካለው ዝንፍ የሚል አይደለም። እኔ ደግሞ አንተን ማጣት የለብኝም» እያለች በማንባት ነገረችው።

ጃገማ ሰማይ ምድሩ ዞረበት። ቀኑ ደንገዝገዝ እያለ ጨለመበት። ተንቆራጠጠ፤ ተጨነቀ፤ የጀግናው ዐይኖች በእንባ ረጠቡ ... ጃገማ ተርበተበተ። ነገር ግን የገባበት ሃላፊነት ሊያስኬደው አልቻለም። ልጅቱም በእንባ እየታጠበች፣ የደሴን መንገድ እያየች በአዲስ ዓለም፣ በሐሮታ ... ታምር የሰራውን ፍቅረኛዋን በሰቀቀን እስከመጨረሻው ጠበቀችው።

ጀግናው ተሸነፈ፤ እንደ በጋ መብረቅ ከየት መጣ ሳይሉት ነጎድጓድ እያሰማ የሚወርደው ጀግና ለፍቅረኛው ሳይሆን ቀረ። ከቀናት በኋላ አዲስ አበባ ሲመለስ ፍቅረኛው አግብታለች። ጨዋታው አልቆ አዲስ አበባ ጨዋታ እንደሌለበት ስታዲዬም አፏን ከፍታ እረጭ ብላለች። ጀግናው ተንበርክኮ ሀቅ ብሎ አለቀሰ! ያች ፍቅረኛው አሁንም አለች፤ ጃገማ በሰማንያ ሰባት ዓመቱም ፍቅረኛውን ያያታል። ከሁለቱ በስተቀር ግን ይህን የተዳፈነ ምስጢር ማንም አያውቅም። አሁን ቅርብ ቤተሰቦች ናቸው!

* * *

ጃገማ አንድ ወንድ ልጅና አራት ሴት ልጆች አሉት። የመጀመሪያ ልጁን በ1939 ዓ.ም የወለደው በእናቷ ከትግራይ ተወላጇ ከወ/ሮ ሸዋነሽ አብርሃ፤ በአባቷ ደግሞ ከስሙ-ጥሩው አርበኛና የዋግ ሹም ተወላጁ ከሌ/ጄኔራል ሃይሉ ከበደ ከተወለደችው ከወ/ሮ ዘውዲቱ ሃይሉ ነው። ወ/ሮ ዘውዲቱና ጃገማ እሷ በፀበል፣ ጃገማ በስራ አምቦ ሄደው ነው የተዋወቁት። እንደተገናኙ ልባቸው ተከጃጀለ። ጃገማ ቤተሰቦቿን እየጠየቀ አወቀ። ሊያገባት ፈለገና ዋግ ሹምን አስጠየቀ። ዋግ ሹም የጋብቻ ጥያቄውን ከለከሉት። ጃገማ ለራስ መስፍን ስለሺ «እኔና እሷ ተስማምተን ነበር፤ ዋግሹም ግን ከለከሉኝ» ብሎ ነገራቸው። ራስ መስፍንም ዋግሹም ዘንድ ሄደው «አንተ የዋግ ባላባት ስትሆን ጃገማም የሜጫ ባላባት ነው፤ ለምን ጋብቻ ከለከልከው?» ብለው ተቆጡ። ዋግሹምና ራስ መስፍን ተጋጩ። በኋላ ራስ መስፍን እንዳልተሳካ ለጃገማ ነገሩት።

«ጃንሆይን ፈርቼ እንጂ እቤት ገብቼ ልወስዳት እችል ነበር» አላቸው፥ ጃገማ የዋግሹምና የጄኔራል ሙሉጌታ ቡሊን ወዳጅነት እያሰበ። «ለጃንሆይ እኔ እነግራቸዋለሁ፤ አታስብ» አሉት ራስ መስፍን። ጃገማና ዘውዲቱ በሴቼንቶ ከከተማ እየወጡ መዝናናት ይወዱ ስለነበር ሁለት ሴቼንቶዎች አዘጋጅቶ ዘውዲቱ ዘንድ ደወለ። ተበሳጭቶ ነበር። እልመጣም ብትለው እንኳን ያለችበት ድረስ ለመሄድ ቆርጧል፤ ለምን ቢሉ ዳግመኛ በምንም ሰበብ የሚያፈቅረውን አሳልፎ ሰጥቶ እጁን አጣጥፎ መቀመጥ አልፈለገም።

«ሃሎ ... ዘውዲቱ ... ነይና ከከተማ ወጣ እንበል?» አላት።
«ምነው ድምፅህ ወፈረ?» አለችው ዘውዲቱ።
«ጉንፋን ነው» አላት - እውነቱን ደብቆ።

መጣች።

«ሆለታ ደርሰን እንምጣ» አላት - እንደ ተገናኙ። ዘውዲቱ ምንም ሳላልተጠራጠረች ተስማማች። እሱና እሷ በአንዷ፣ ሶስቱ ሚዜዎች ደግሞ በሌላ ሴቼንቶ ገብተው ተሳፈሩ። ሆለታ ሲደርሱ ሴቼንቶዋ ጉዞዋን ቀጠለች።

«የት ነው የምትወስደኝ?» አለች ዘውዲቱ ኮስተር ብላ።

«አዲስ ዓለም» አላት ሳቅ ብሎ። ሴቼንቶዋ አዲስ ዓለምን መሃል ለመሃል ሰንጥቃ ከነፈች። ዘውዲቱ እየሆነ ያለው ነገር ገባትና አኮረፈች።

ጊንጪ አባ ዶዮ ቤት ገቡ። «የወዳጄን እህት ልጅ ነዋ! ጎሽ ምርጫ እንዲህ ነው!» አሉና በየዘመዱ ልከው ድል ያለ ሰርግ ተደገሰ። ፌስታ ሆኖ ጉግስ እየተጫወቱ ለስምንት ቀን ጊንጪ ቆዩ። በኋላ ራስ መስፍን ስለሺ «ዋግ ሹምን ከፈራሁ እዚያው ቆይ፤ በጃንሆይ በኩል ያለውን ግን ስለ አስረዳኋቸው ችግር የለምና መምጣት ትችላለህ» ብለው ላኩበት። ጃገማና ዘውዲቱ ወደ አዲስ አበባ በመመለሱ ተስማሙ። በዚያ መሰረትም አዲስ አበባ ተመልሰው በማዘጋጃ ቤት ተፈራርመው ጋብቻቸውን ህጋዊ አደረጉት። ኮሎኔል ጃገማ ባለቤቱን አቶ መዳኔ ቤት አደራ አስቀምጦ ወደ ደሴ ሄደ። በአመቱ ወንድ ልጅ ከነቃጭሉ ተወለደ። ልጁ የሰላም ዘንባባ ይዞ የመጣ ይመስል ምክንያት ሆኖ ዋግ ሹምና ጃገማ እርቀሰላም ፈጠሩ። ኩርፊያው በጋለ መግባባት ተተካ። ከአራት አመታት የሞቀ ትዳር በኋላ ግን የሻለቃ ጃገማን ልብ እንደ በረዶ የሚያቀዘቅዝ ሃዘን መጣ። የወንድ ልጁን እናት

በ1941 ዓ.ም ነፍሰጡር ሳለች በበሽታ ምክንያት በሞት ተነጠቀ። ጃገማ የሱ የህፃንነት ዕጣ ፋንታ በልጁ በመድረሱ ደነገጠ። ልጁ ልክ እንደ እሱ በሞግዚት አደገ። በኋላ ወደ ውጭ አገር ሄደ። አሁን ልጁ በኖረበት በአሜሪካ በስራ ዓለም በማገልገል ላይ ይገኛል።

ወ/ሮ ዘውዲቱ ከሞቱ ከሶስት ዓመታት በኋላ በእናታቸው ሐማሴን (ኤርትራዊ) የሆኑትን ወይዘሮ አስቴር አስፋውን በ1944 ዓ.ም አገባ። አንድ ልጅ ወለዱ። በትዳርም ለሃምሳ አንድ ዓመታት አብረው ኖረው በ1995 ዓ.ም ወይዘሮ አስቴርንም ሞት አስኮብልሎ ከጃገማ ጎን ወሰዳቸው። ጃገማና ወ/ሮ አስቴር ለሃምሳ አንድ አመታት የትዳር ቆይታ ቢኖራቸውም በመካከላቸው ተፈጥሮ በነበረው አለመስማማትና ሕመም ምክንያት ተለያይተው በቆዩበት ጊዜ ሶስት ሴት ልጆችን ወልዷል። ጃገማ የልጅ ልጆችም አፍርቷል፤ ልጆቹና የልጅ ልጆቹ ኦሮሞ፣ አማራ፣ ትግሬ፣ ኤርትራዊ፣ ኢጣሊያዊ ደም አላቸው። አሁን ጃገማ እኩያ ሚስቱ ከጎኑ የሉም። ህልሙ ግን ዘላለም ይኖር ይሆናል። ያስባል ... ያቅዳል ... ይታገላል ...

፲፯

መፈንቅለ መንግስት

ሌፍተናንት ኮሎኔል ወርቅነህ ገበየሁ ወታደራዊ የደንብ ልብሱን ለብሶ የገነተልዑል ቤተመንግስትን ደረጃ ወጣና በሰፊውና ረጅሙ የውጭ በር በኩል ወደ ውስጥ ዘለቀ። የውስጡን በር አንኳኩቶ ከፈተው።

ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ የማርሻል ማዕረግ የነበረውን የደንብ ልብሳቸውን እንደለበሱ ከሰፊው መስኮታቸው አጠገብ ቆመዋል። የግል ጽ/ቤታቸው በር ተከፍቶ የሰላሳ አራት ዓመቱ የካቢኔው የመረጃ ክፍል ሃላፊ ሲገባ ዘወር አሉ። የካቢኔ የመረጃ ክፍል ኃላፊው ወታደራዊ ሰላምታውን በቀለጠፈና በሚያምር እንቅስቃሴ አቀረበ።

«መጣህ ወርቅነህ?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - ወደ መቀመጫቸው እያመሩ። ሲጠብቁት እንደቆዩ ያስታውቃል።

«አዎን ጃንሆይ!» ድምፁ እንደ ሰላምታ አሰጣጡ ቆፍጠን ያለና ደስ የሚል ቃና የነበረው ነው። ሌፍተናንት ኮሎኔል ወርቅነህ የቤተ-ክህነት ትምህርት ያለው፣ ወታደራዊ ስልጠናውን በአንደኝነት ያጠናቀቀ፤ በተባበሩት መንግስታት የፀጥታ ማስከበር ዘመቻ የሻለቃ ጦር አዝማች የነበረ፤ በዚያ ወቅት ደግሞ በፍጥነቱ፣ በብስለቱ፣ በአንደበቱ ለዛ ታጭቶ የካቢኔ መረጃ ክፍል ሃላፊ የነበረ ቁልፍ ሰው ነው። ቀደም ብሎም የክብር ዘበኛ መረጃ ክፍል ሃላፊ ነበር።

«ምነው ፈለግኸን?» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - ሁሌም እንደሚያደርጉት ሌባ ጣቶቻቸውንና አውራ ጣቶቻቸውን አነካክተው።

«ጃንሆይ! ጦር ሰራዊቱ እያለ የክብር ዘበኛ ወደ ኮርያ በመላኩ የጦር ሰራዊትዎ ቅር ተሰኝቶብዎታል። እንደሚያውቁት በጦር ሰራዊቱና በክብር ዘበኛ መካከል መቀናናት አለ፤ ጃንሆይም ወደ ክብር ዘበኛ ያደላሉ፤ ከጦር ሰራዊቱ በላይ በክብር ዘበኛ ነው እምነት ያላቸው ... በማለት የጦሩ አዛዦችም ጭምር ቅሬታቸው ከዕለት ወደ ዕለት እያደገ ነው፥ ጃንሆይ!» አለ፥ ኮሎኔል ወርቅነህ።

«ይህ ቅሬታ አዲስ መሆኑ ነው?»

«አዲስ እንኳን አይደለም፥ ግርማዊ ጃንሆይ!»
«እህስ?»
«ቅሬታው አሁን በጣም እየተባባሰ ነው ግርማዊ ጃንሆይ!»
«ስለዚህ ምን አሰብህ?»

«ጃንሆይ! ከመረጃ ክፍል ሃላፊነቴ አንፃር ቅሬታቸውን በዋዛ አልመለከተውም። ቅሬታው ሊያድግ፣ መንግስት ግልበጣም ወደማሰብ ሊያመራ ይችላል፥ ጃንሆይ!»

ንጉሰ ነገስቱ በዝምታ ጥቂት ሰኮንዶችን አሳለፉ።

«ሁኔታው በዝምታ የማይታለፍ ይመስላል» አሉ - ዐይናቸውን ብርሃን በሚያስገባው ሰፊና ረጅም መስኮት ላይ ሰንቅረው።

«አዎ ጃንሆይ!»

«ጥሩ! ኃላፊነትህንሳ ከምን ጀምረህ መወጣት ፈልገሃል?»

«ጃንሆይ! ተገቢ ባይሆንም ለደህንነት ስንል የጦር ሰራዊት መኮንኖችን ፋይል መመርመር አለብን። ከዚያ አመጽ ሊያነሳሱ የሚችሉትን ከፍተኛ መኮንኖችና የበታች መኮንኖች ወደ ተለያዩ አካባቢዎች ማዛወር ... በአዲስ አበባና አካባቢዋ ያለውን የጦር ሰራዊት ሃይል መቀነስ ...» አለ፥ ኮሎኔል ወርቅነህ። ንጉሰ ነገስቱ ከዚያ ወጣት መኮንን የቀረበውን ሃሳብ ጥልቀት ምስጥ ብለው እንደገና አሰቡት።

«ጃንሆይ! የምድር ጦርን ቅሬታ ለመቀነስም በተባበሩት መንግስታት የፀጥታ ማስከበር ተግባር የሚሰማራው ሻለቃ ጦር ከምድር ጦር ቢደረግ ጥሩ ይመስለኛል» አላቸው።

«... ወርቅነህ! የመኮንኖች ፋይል እንድትመረምር፣ ከአቶ መኮንን ሃብተወልድ ጋር እየተመካከርክ አስፈላጊ እርምጃዎችንም እንድትወስድ ፈቅደናል» አሉ። ኮሎኔል ወርቅነህ ትዕዛዙን መቀበሉን፣ ተፈፃሚም ለማድረግ መዘጋጀቱን የሚያረጋግጥ ልባዊ ወታደራዊ ሰላምታ ሰጥቶ ወጣ።

ኮሎኔል ወርቅነህና የክብር ዘበኛ ክፍለጦር አዛዡ ብርጋዴር ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ዋናው በር መግቢያ ላይ ተገናኙ:: «ወርቅነህ ትዕይንቱ ተጀመረ?» አሉ ጄኔራል መንግስቱ::

«አዎ! ንጉሰ ነገስቱ መርቀው ከፈቱት ...» አለ፥ ቅኔ አዋቂው ኮሎኔል:: «እንቅስቃሴ እንጀምራ?» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ - ፈገግ ብለው::

«እኔማ የመጀመሪያ ድርሻዬን አቅርቤ ... የምፈልገውን ድጋፍና ፍቅር አግኝቼ ወጣሁ» አለ፥ ኮሎኔል ወርቅነህ - ፈርጠም ብሎ::

«ተራው የእኔ ነዋ?» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ::

* * *

ጄኔራል መንግስቱ እንገሡ ጽ/ቤት ገብተው ወታደራዊ ሰላምታ አቀረቡ::

«ከኮሎኔል ወርቅነህ ጋር ተገናኛችሁ?»

«አላገኘሁትም ጃንሆይ!»

«አሁን እኛ ዘንድ ነበረ ... ስለ ደህንነታችን እየደከመ ነው» አሉ - ስብር ባለ መንፈስ::

«አላገኘሁትም፤ ተላልፈናል ማለት ነው::»

«በል አሁን ወደ አንተ ጉዳይ ግባ::»

«ጃንሆይ! በጦር ሰራዊቱ ላይ ጥርጣሬያችን ጨምሯል ... እነሱም እኛን በዐይነ-ቁራኛ እየጠበቁን ነው» አሉና ጄኔራል መንግስቱ ንግግራቸውን ቆም አደረጉ::

«እያዳመጥንህ ነው፤ ቀጥል::»

«ጃንሆይ! በአሸዋ ገበታው ላይ እንደሚያዩት የትኛው ሃይላችን የትኛውን ቦታ እንደሚቆጣጠር፣ የትኞቹ የኢኮኖሚ አውታሮች በቁጥጥራችን ስር እንደሚውሉ፣ አምስቱን የአዲስ አበባ በሮች በተወርዋሪ ሃይላችን እንዴት

ዘግተን እንደምንይዝ፣ መኳንንትንና ሚኒስትሮችን እንዴት እንደምናሰባስብ፣ በአጠቃላይ አመፅን በፍጥነትና በቀላሉ እንዴት በቁጥጥር ስር እንደምናውል ለማጥናት ይቻለን ዘንድ በአይነ ቁራኛ ከሚከታተሉን ጦር ሰራዊቶች ተሰውረን ሌሊት ሌሊት ለመለማመድ የቀረን የእርስዎ ፈቃድ ነው» አሉ፥ መንግስቱ::

«መንግስቱ! በአሸዋ ገበታው ላይ የነደፋችሁትን ስትራቴጅ አይተናል! ልምምዱንም እንድትጀምሩ ፈቅደናል! ስራችሁን ግን ከወርቅነህና ከመኮንን ጋር እየተመካከራችሁ ቀጥሉ:: ስራችሁ እንዲቃናም ለክብር ዘበኛ ሃምሳ ሺህ ብር፣ ለፖሊስ ሰራዊት ሃምሳ ሺህ ብር፣ ለደጃዝማች አሉላ በቀለ ሰላሳ ሺህ ብር ፈቅደናል» አሉ:: ጄኔራል መንግስቱ የክብር ሰላምታ ሰጥተው ወደ በሩ ሲያመሩ፤

«መንግስቱ?»

«አቤት ጃንሆይ!»

«እስኪ ና ... አንተ ሰራዊት ውስጥ የኮሚኒስት ዕውቀት አለን እያሉ ሰራዊቱን እየበከሉ ያሉ እንዳሉ ሰምቻለሁ:: ለምሳሌ ማነው? እንደ ሻለቃ ቃለክርስቶስ አይነቶች:: ቃለክርስቶስ የወዳጃችን ልጅ ስለሆነ፣ ትህትናና ቅልጥፍናውን አይተን አሜሪካ ብንልከው ከኮሚኒስቶች ፍልስፍና ጋር ተነካክቶ መጣ:: የአንተ ወንድምም ካኪና ቀይ ክራባት ማሰር መጀመሩን ሰምተናል:: የአንተን አንተ ምከር፤ ቃለክርስቶስን እኛ ዘንድ አምጣው» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ::

ጄኔራል መንግስቱ መልስ መስጠት ቢያስቡም ንጉሰ ነገስቱ በዝምታ በሩን ጠረቀሙባቸው::

ብርጋዴር ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ የአርባ ሶስት ዓመት የተጠራቀመ ሃይል ነበራቸው:: በገነት ጦር ትምህርት ቤት ገብተው ወታደራዊ ትምህርታቸውን ተከታትለው የጨረሱት ኢጣሊያ ኢትዮጵያን ከመውረሯ በፊት ነው:: ከዚያ አምስቱን የወረራ ዘመናት ከጓደኞቻቸው ከእነ ጄኔራል ሙሉጌታ ቡሊ ጋር በስደት ጅቡቲ፣ በርበራና ኬንያ ቆይተው ነው ከድል በኋላ የተመለሱት:: ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ በወታደራዊ ሥነስርዓታቸውና በማስተባበር ችሎታቸው በንጉሰ ነገስቱ ዘንድ ሞገስ በማግኘታቸው ንጉሰ ነገስቱን፣ አልጋቸውንና ዘውዳዊ ስርዓቱን የሚጠብቀው የክብር ዘበኛ (አንደኛ) ክፍለ ጦር አዛዥ ሆኑ:: ንጉሰ ነገስቱ ከሚያቀርቧቸው፣

መኻታ ክፍላቸው ድረስ መግባት ከተፈቀደላቸው ጥቂት ሰዎችም አንዱ ጄኔራል መንግስቱ ነበሩ።

ብርጋዴር ጄኔራል መንግስቱ ቅን፣ ርህሩህ፣ ግፍ የማይወዱ፣ «ከዚህ ጎስቋላ ህዝብ የሚመጠጥ ደም ነው የምናባክነው ንብረትና ገንዘብ» በማለት ይቆረቆሩ የነበሩ መኮንን ናቸው። በዚህ ሰብዕናቸው የንጉሰ ነገስቱን ክብርና ሞገስ፣ ከፍተኛ ሃላፊነትና አመኔታ ቢያገኙም የንጉሰ ነገስቱ ፈላጭ ቆራጭነት መብዛት፣ የፍትህ መጓደል፣ ለውሻ መግዣ ሃያ አምስት ሺህ ብር፣ ለፈረስ ሰባ አምስት ሺህ ብር እየወጣ የሚደረገው ብክነትና የተንደላቀቀ ህይወት ችግር ያነካከተውን ህዝብ ድህነት ማባባሱ ጄኔራል መንግስቱ በንጉሰ ነገስቱ ላይ ጥላቻ እንዲፈጥሩ አነሳሳቸው።

«ባርነት፣ ጭሰኝነት፣ ግፍ ... የአረጀ የአፈጀ አገዛዝ ውጤት ነው። የገማና የተበላሸው ደግሞ አናቱ ነው፤ አናቱ ሲለወጥ ሁሉም ይስተካከላል፤ ያን ጊዜ ጭቆና ይቆማል ...» እያሉ፥ መውጫ አጥቶ ስቃይ የፈጠረባቸውን ብሶታቸውን በኮሚኒስታዊ ፍልስፍና መነሻ እያዋዛ ከነመፍትሄው የሚያወጋቸው ወንድማቸው ገርማሜ፥ ሲጤስ ቆይቶ እፍ እንደተባለ ደረቅ ቅጠል ብሶታቸውን፣ ቅሬታቸውን ... እያንቦገቦገ አቀጣጠለው። ጄኔራል መንግስቱ ያን መፍትሄ፣ ያን ለውጥ ... እውን ሆኖ ለማየት ተመኙ።

* * *

ኮሎኔል ወርቅነህ የጦር ሃይል መኮንኖችንን ፋይል መርምሮ እንደጨረሰ የጦር ሃይሎች ትምህርት ሃላፊ የነበሩትን ጄኔራል አማን አንዶምን ወደ ሶስተኛ ክፍለ ጦር ሐረር፣ የአንደኛ ክፍለ ጦር አዛዥ የነበሩትን ጄኔራል ያዕቆብ ገብረልዑልን የሁለተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ አድርጎ ደሴ፣ የሆለታ ጦር ት/ቤት አዛዥን የአዲስ አበባ ጥብቅ አዛዥ ... አድርጎ መደባቸው።

አዲስ አበባ የሚገኙትን አስራ አንደኛና ሃያ ስድስተኛ የጦር ሰራዊት ሻለቃዎች በመጨፍለቅ ከእነሱ የተውጣጣ የጦር ሃይል ሻለቃ ለተባበሩት መንግስታት የፀጥታ ማስከበር ግዳጅ ወደ ኮንጎ እንዲዘምት አደረገ። በሶማሊያ አካባቢ አሳሳቢ አለመረጋጋት አለ፤ ጦሩም ሳስቷል በሚል ምክንያት ደብረ ብርሃን የነበረው ሁለት ሻለቃ ጦር ወደ ነገሌ እንዲላክ ... ለንጉሰ ነገስቱ አቀረበ። ንጉሰ ነገስቱም የቀረበላቸውን ዝውውር ሙሉ በሙሉ አፅድቀው ወደ ላቲን አሜሪካ በረሩ ...

* * *

ኮሎኔል ጃገማ አዲስ ምደባ እየጠበቀ ነው። የጦር ሰራዊቱ ሃይል መበታተኑ ግን ገርሞታል። በተለይም የአስራ አንደኛና የሃያ ስድስተኛ ጦር ሻለቆች መፍረስ አልዋጥልህ አለው። ለሚቀርባቸው አዛዦች «ለምን ሁለቱ ሻለቆች ሳይፈርሱ አንደኛው ሻለቃ ወደ ኮንጎ እንዲዘምት አልተደረገም» ብሎ ቅሬታ አሰማ።

ጄኔራል መርዕድ መንገሻ ደግሞ ንጉሰ ነገስቱ ለጉብኝት ከመሄዳቸው በፊት «የክብር ዘበኛ ሰራዊት ባለው የወታደርና የመሳሪያ የበላይነት የምሰጠውን ትዕዛዝ አሻፈረኝ በማለት ላይ በመሆኑ ሊያምፁ ይችላሉ ብዬ ተጠራጥሬያለሁና ጃንሆይ አንድ መፍትሄ ያብጁለት» በማለት በሐምሌ ወር 1952 ዓ.ም አቅርበዋል። ንጉሰ ነገስቱ ግን «ለእኛ የሚበጀው መች ጠፋን» ብለው ደብዳቤያቸውን ወደ መሳቢያቸው ወርውረውታል።

* * *

በ1953 ዓ.ም በነበሩት የመጀመሪያ ወራት ጃገማ ችሎት ለመስማት ወደ ቤተ-መንግስት ሲሄድ ሚኒስትሮች፣ የጦር አዛዦች ... ንጉሰ ነገስቱን እጅ እየነሱ የአንዷን ሰዓት ችሎት ለመስማት ሲጠባበቁ ያያል። በዚያች ሰዓት የሃይል አዛዦች አንዱ መኪና ውስጥ እየገቡ ማውራት ማዘውተራቸውን ጃገማ ልብ ብሎ ያያል። ነገር ግን ስለምን እንደሚያወሩ አያውቅም፤ ለማወቅም አይፈልግም። ይጫወቱት የነበረው ጉዳይ የገባው ቆይቶ በታህሳስ ወር 1953 ዓ.ም. ነበር።

ጃገማ ንጉሰ ነገስቱ መረጃ የመሰብሰብ ችሎታቸው «ወደር እንደሌለው» ቢገምትም በትክክል ያወቀው ግን በአንድ አጋጣሚ ነው። አንድ ቀን ንጉሰ ነገስቱ ይፈልጉሃል ተብሎ ወደ ቤተ መንግስት ሄደ።

«ጃገማ! በጠላት ጊዜ የግራዝማች ወልደ ዮሐንስ ልጆች እንዴት ነበሩ?» አሉት፥ ንጉሰ ነገስቱ።

«ጃንሆይ! በጠላት ጊዜ ተራርቀን ነበር የምንኖረው፤ አሁን ነው ያወቅኳቸው» አለ፥ ጃገማ። ንጉሰ ነገስቱ ምስጢር ሊነግራቸው እንዳልፈለገ በህሊናቸው መዝነው ተረዱ። ከዚያ ቀን በኋላ ምስጢር ጠይቀውት አያውቁም።

በመሰረቱ ግን ግራዝማች ወልደ ዮሐንስ የአፄ ምኒልክ ጭፍራ ስለነበሩ ራስ መኮንን ሐረርጌ ሲሾሙ ሞግዚት ሆነው መሄዳቸውን ያውቃል።

ግራዝማች ወልደ ዮሐንስ ጅባትና ሜጫ አውራጃን ሲያስተዳድሩ ጀልዱ ወረዳ አምስት ልጆችን እንደወለዱም ያውቃል። በአርበኝነት ዘመንም ግራዝማች ከማይጨው ዘመቻ ተመልሰው «ሴኮንዶ ማይጨው» ብለው ጣሊያኖች በሰየሙት በአዲስ አበባና ሆለታ መካከል ወልመራ ላይ ከእነ ራስ መስፍን ስለሺና ደጃዝማች ከበደ ብዙነህ ጋር መዋጋታቸውን ያውቃል። ከዚያም በተጨማሪ ጃንማና የግራዝማች ወልደ ዮሐንስ ልጆች በጋብቻ የተሳሰሩ ድንበርተኞች ናቸው። ጃንማ ደጃዝማች ገረሱ ዱኪን ለመርዳት እንዲሄድ የተላከውን የንጉሰ ነገስቱን ደብዳቤ ለጃንማ የሰጡትም ልጃቸው ደጃዝማች ዕንቁ ስላሴ ወ/ዮሐንስ ነበሩ። ወደ ጅማ ሲዘምትም ጅባትና ሜጫ አውራጃ ከነበሩትና አብረውት እንዲዘምቱ ከተደረጉት ባላባቶችና መኳንንት ውስጥ አራቱ የግራዝማች ወ/ዮሐንስ ልጆች ናቸው።

ስለዚህ ጃንማ የሚያውቀውን አላውቅም በማለቱ ምስጢር ለማቀበል ያለመፈለጉ መሆኑን ንጉሰ ነገስቱ ተረዱ። ቢሆንም ግን ንጉሰ ነገስቱ ከወጣቶች፣ ከሴት ወይዘሮዎች፣ ከመኳንንት፣ ከጦር አዛዦች ... ሁሉ ምስጢር ያገኛሉ። በተለይ ጠዋት ላይ በግቢያቸው የአበባ ቦታ ወዲያ ወዲህ እያሉ ሲንሸራሸሩ በየተራ የሚጠጉ የተለያዩ ሰዎች ምስጢርና መረጃቸውን ይነግሯቸዋል። ጃንማ ያን አይቶና ተረድቶ ነው ስለማንኛውም ሃሳብ ከሌላ ሰው ጋር ሲወያይ ሶስተኛ ሰው ባለበት የማያናግረው።

ንጉሰ ነገስቱ በከፋፍለህ ግዛ ዘዴ የጦር ሃይሎቻቸውን ካብ ለካብ የሚተያዩ ጠላቶች አድርገዋቸው ቆይተዋል። ለምሳሌ የጦር ሰራዊት አባል የሆነ ሁሉ ከአራት ኪሎ በላይ ከወጣ አለቀለት ማለት ነው። ክቡር ዘበኛም ከምኒልክ ግቢ በታች ከወረደ ይወገራል። ንጉሰ ነገስቱ መጀመሪያ ላይ የሁለቱን ሃይል አመጣጥነው እርስ በርስ እንዲናከሱ በማድረግ ዳኛው እሳቸው እየሆኑ መቆጣጠር ችለው ነበር። ይህን ዘዴ በአየር ሃይልና በአየር ወለድ፣ በግለሰቦችና በጎሳ መሪዎችም መካከል መጠቀማቸውን ጃንማ ተገንዝቧል።

በክብር ዘበኛ ጦርና በጦር ሰራዊቱ ጦር መካከል የነበረው መናናቅና ጥላቻ ሳይፈታ መቆየቱ ለንጉሱ ጠቅሟቸዋል። በዓላማ ግን ሁለቱም አንድ ነበሩ - ለውጥ ፈላጊዎች። እንዲያውም የጦር ሰራዊት ወታደሮች በዩኒፎርም እንኳን ከክብር ዘብ ሰራዊት ያንሳሉ። ለሐረር ጦር አካዳሚ ምሩቃን ከፍ ያለ ደመወዝ እየተከፈለ በውጊያ አብረው ከጎን ለሚሰለፉት የጦር ሰራዊቱ መኮንኖች ዝቅተኛ ደመወዝ መከፈሉም ያበሳጫቸው ነበር። ከዚያ ባሻገር ደግሞ የጢሰኛውን ለቅሶ፣ የገዥዎችን ፈላጭ ቆራጭነት፣ የፍትህ መጓደል... የጦር ሰራዊቱን ያበግነው ነበር። ጦር ሰራዊቱና የክብር ዘበኛው ሰራዊት

ህብረት መፍጠር ያልቻሉት በዓላማና ፍላጎት ልዩነት ሳይሆን የአለመግባባታቸው ምስጢር ታውቆ መፍትሄ ባለማግኘቱ ነበር።

በተረፈ የካርል ማርክስንና የአዳም ስሚዝን የኢኮኖሚ ፍልስፍና ልዩነት በዩኒቨርስቲ የተማሩ፣ ለወታደራዊ ስልጠና ወደ አሜሪካ አገር ሄደው በኮሚኒዝም ፍልስፍና ፀበል የተጠመቁ መኮንኖች በጦር ሰራዊቱም ሆነ በክብር ዘበኛው ሰራዊት ውስጥ ነበሩ።

የመፈንቅለ መንግስቱን ሙከራ ልፍስፍስ ያደረገው፦ አለመግባባ ቶች ያልተፈቱበት፣ ቅስቀሳ ያልተደረገበት፣ ህዝቡን ያላሳወቀና ከጎኑ ያላሰለፈ፣ ድርጅታዊ መዋቅር ያልነበረው፣ መነሻና መድረሻው ያልታወቀ፣ ለመስዋዕትነት የተጠሩት እንኳን አማፂውን ለይተው ያላወቁበት፣ በችኮላ የተደረገ ውሳኔ መሆኑ ነው። ያ ጅምር ግን የተኛ የመሰለው እሳተ ጎመራ ግለቱን እንደሚጨምር፣መተንፈሻ ፈልጎ እንደሚፈነዳና ርደቱና እንቅስቃሴው ሌላ ትልቅ ነውጥ እንደሚፈጥር የጠቆመ ምልክት ነበር።

፲፯

የመፈንቅለ መንግስቱ ድራማ

ከምሽቱ ሁለት ሰዓት ሆኗል። የመጋረጃው መደረቢያ ስለተሸበሸበ የበራው መብራት በቤት ውስጥ ያለውን እንቅስቃሴ ቁልጭ አድርጎ ያሳያል። መግቢያ በሩ ጋ ካለው የዘበኛ ቤት አንድ ወታደር ካፖርት ለብሶ መሳሪያውን ጭኑ ላይ በማድረግ ቁጭ ብሎ ሰማዩ ላይ ብልጭ ድርግም የሚሉትን ከዋክብት ያያል። የግቢው አበቦችና የጥድ ዛፎች በለሆሳሱ የንፋስ ዝማሬ ወዝወዝ ... ወዝወዝ ... ይላሉ። አቶ መኮንን ሃብተወልድ፣ ብርጋዴር ጄኔራል መንግስቱ፣ ሜጀር ጄኔራል ፅጌ ዲቡና ኮሎኔል ወርቅነህ እራት ይመገባሉ።

«በዚህ አጋጣሚ የምንወያይበት የስራ ጉዳይ አለ» አሉ መኮንን ሃብተወልድ - በዐይኖቻቸው አራቱንም በፈረቃ እየተመለከቱ።

«በአዲስ አበባ ከተማ የአልጋ ግልበጣ ዕቅድ እንዳለ ተባራሪ ጥቆማ አለ፤ ለመሆኑ እናንተስ የሰማችሁት ነገር አለ?» አሉ፥ መኮንን ሃብተወልድ - በነጭ ናፕኪን አፋቸውን እያፀዳዱ።

ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ «ምን?» ብለው የሚጠጡት ወይን ትን አላቸው።

«ወንድሜን! ... አይዞህ!» አሉ መኮንን። ወርቅነህና መንግስቱ ተያዩ ...

«ይሄ መሰረት የሌለው 'በሬ ወለደ' አይነት ወሬ ነው ጌታዬ» አለ፥ ኮሎኔል ወርቅነህ።

«ይመስላል!» አሉ፥ ፅጌና መንግስቱ - በአንድ ቃል።

«ይሆናል! ጥቆማን ግን መናቅ ምንጩን ካጣሩ በኋላ ነው፤ ያ ደግሞ አይጠፋችሁም» ብለው ሳቁ፥ የፀሐፌ ትዕዛዝ አክሊሉ ሃብተወልድ ወንድም። ሶስቱም ፈገግ አሉ ...

በነጋታው ወደኮሎኔል ወርቅነህ ቢሮ ስልክ ተደወለ። «ኮሎኔል ... መኮንን ነኝ ... አንተ የካቢኔው መረጃ ክፍል ሃላፊ ነህና በዚያ በአልጋ ግልበጣ ዕቅዱ ጭምጭምታ ያገኘኸው አዲስ መረጃ የለም?» ብለውት መሃረባቸውን አውጥተው ተናፈጡ።

«እስከ አሁን ባለኝ መረጃ መሰረት ስለጠየቁኝ ጭምጭምታ የደረስሁበት ወይም የሰማሁት ነገር የለም። ካለ ግን በፍጥነት አሳውቅዎታለሁ።»

«ጥሩ ኮሎኔል! 'ያልጠረጠረ ተመነጠረ' አይደል የሚባለው ... ዝምታ ለዓመፀኛ ጊዜ ይሰጣል ... መኖር፣ ማደግ፣ መጠናከር ካለብን በጆሮአችን ብቻ ሳይሆን በዐይናችን፣ በምላሳችን፣ በቆዳችን ማዳመጥ አለብን። ደግሞ በሬ ካራጁ መዋሉን አትርሳ ... መጠራጠር ለደህንነት ሰው የእጅ ባትሪ ነው።» አሉትና ስልኩን ዘጉት።

ኮሎኔል ወርቅነህ ስልኩ ንግግሩን የሚቀጥለው ይመስል ትክ ብሎ ሲያየው ቆየና ጫን ብሎ ተንፍሶ የስልኩን ቁጥሮች አዞረ።

«ሄሎ ... ጄኔራል መንግስቱ! አቶ መኮንን ሃብተወልድ አሁን ደወለውልኝ ነበር ... አዎ የትናንቱን ነው ደግመው የጠየቁኝ ... ይገርምዎታል፤ ዛሬስ ብለው ብለው 'በሬ ካራጁ ይውላልና ተጠንቀቅ' አሉኝ፤ በእውነት! እንደዚህ አሉኝ ... እርስዎ ተዋቸው ይላሉ፣ እሳቸው መች ለቀቁኝ... እሺ! ሰምቼዎታለሁ ... አዎ ይደውሉልኝ! ... ገርማሜ ደውሎ እየመጣሁ ነው ብሎኛል ...» አለና ኮሎኔል ወርቅነህ የስልኩን እጀታ አስቀመጠው።

ኮሎኔል ወርቅነህ የቀን መቁጠሪያ አጀንዳውን አየው ... ታህሳስ 3 ቀን 1953 ዓ.ም ላይ በቀይ እስኪርብቶ አሰመረበት።

* * *

ጄኔራል መንግስቱ ንዋይና ገርማሜ ንዋይ በረንዳ ላይ ተቀምጠዋል። የጠዋቷ ጀንበር ብርሃን ደማቅና ውብ ነው። እፅዋት በነፋሻማው አየር ጥዑም የአዕዋፍ ዝማሬን እያዳመጡ ወዲያና ወዲህ ያሸበሽባሉ።
«... አቶ መኮንን ምን አሏችሁ?» አቶ ገርማሜ ወንድሙን ጠየቀ።

«የአልጋ ግልበጣ ዕቅድ ተባራሪ ጥቆማ አለ አሉን።»

«ምን?» ገርማሜ ፊቱ ልውጥውጥ አለ::

«እኛም የለም ... አልናቸው ... ያመኑን ግን አይመስለኝም» አሉ÷ ጄኔራል መንግስቱ - እንደ መቆዘም ብለው::

«... ወንድምዬ! ያሰብነው ነገር በዚህ ዓይነት የሚሳካ አይመስለኝም» አለ÷ ገርማሜ - ወደኋላው ለጠጥ ብሎ ራሱን እየያዘ::

«ለምን?» አሉ÷ ጄኔራል መንግስቱ - አንገታቸውን ወደ እሱ አዙረው በትኩረት እየተመለከቱት::

«ለምን? ... ግልፅ እኮ ነው ... እኔን በሃያ አራት ሰዓት አዲስ አበባን ለቅቄ እንድወጣ ንጉሱ በሄዱበት ሆነው አቶ መኮንን ሃብተወልድን አዘዋል» ብሎ ከተንጋለለበት ተመልሶ ቀና አለና «ጃንሆይ ከውጭ አገር ጉብኝታቸው እንደተመለሱም አንተን ከክብር ዘበኛ፣ ጋሼ ጽጌን ደግሞ ከፖሊስ ሰራዊት እንደሚያነሷችሁ ሰምቻለሁ» ብሎ እንደገና ወደኋላው ተለጥጦ ራሱን በቀኝ እጁ አከከ:: «አንተንም ጋሽ ፅጌንም ከስልጣናችሁ ካነሱ ደግሞ ያሰብነው ሁሉ ሳይሳካ ውሃ በላው ማለት ነው» አለና እንባው በአይኑ ሲሞላ አይኑን በመጨፈን እንዳይፈስ ተቆጣጥሮ ወደ መጣበት መልሶ ደፋው::

ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ከተቀመጡበት ተነስተው ተንጎራደዱና የበረንዳውን ብረት አጥብቀው በሁለቱ እጆቻቸው እየያዙ «አንተ ወደ ምድብ ቦታህ እንደምትሄድ... እኔና ፅጌ ከስልጣናችን እንደምንነሳ ማን ነገረህ?» አሉ - ገርማሜን እያስተዋሉት::

«ጃንሆይ ቴሌግራም ልከዋል ... የቴሌግራሙን መልዕክት ምስጢር የሚተረጉመው ደግሞ ኮሎኔል ወርቅነህ ነው፤ ታውቃለህ ... ሳገኘው ደንግጧል ... ከዚያ ነገረኝ ... ማታ ራት ስትበሉ የሆነውን እንኳን እኔም አልጠየኩት፤ እሱም አላነሳልኝም» ብሎ አየሩን ማግ አድርጎ እንደ ተቆጣች ድመት ተነፋና መልሶ አምቦለቦለው::

«ያሰብነውማ ይሳካል ...» አሉ÷ ጄኔራል መንግስቱ - የበረንዳውን ብረት በመሃል እጃቸው ነርተው::

«እዬ!» አለ÷ ገርማሜ - የብሽቀት ፈገግታ እያሳየ:: መንግስቱ ወንበራቸውን ወደ ወንድማቸው ጠጋ አድርገው ፊት ለፊቱ እየተቀመጡ «ምን ማድረግ እንችላለን ገርማሜ?» አሉት::

«አንድ አማራጭ ብቻ ነው ያለው:: አለበለዚያ ተበታትነን ሁሉም ያበቃል» አለ÷ ገርማሜ - ወንድሙን ትክ ብሎ ማየቱ የሰቀጠጠው ይመስል የዐይኖቹን ኳሶች ግራና ቀኝ እያንከራተተ::

«ምንድን ነው አማራጩ?»

«ኩዴታውን ዛሬውኑ ማድረግ ... ኩዴታው ከዛሬ ማለፍ የለበትም» አለ ድምፁን ረገጥ አድርጎ::

«ቀላል ነገር መሰለህ እንዴ ኩዴታ ማድረግ ... ብዙ መስራት፣ ብዙ መድከም ... አጋዥ ተባባሪዎች ማፍራት፣ ዓላማችንን ማስረዳት አለብን:: እንዴት አድርገን ዛሬ ኩዴታ እናደርጋለን?» አሉና ጄኔራል መንግስቱ ካጠገቡ ተነስተው የበረንዳውን የብረት ምሰሶ ተደገፉ::

«ተቀደምና! ተቀደምን ... እኔ ከሄድኩ ... አንተና ጋሽ ፅጌ ስልጣናችሁን ከተቀማችሁ በኋላ ... ምንድን ነው የምንፈጥረው? በዚያ ላይ አቶ መኮንን የሸተታቸውን አናውቅም:: ጥያቄያቸው በራሱ የማስጠንቀቂያ ደወል ነው:: እስኪ ይታይህ፤ 'በሬ ካራጁ' ... ማለት ምን አንድምታ ያለው ይመስልሃል? ኮሎኔል ወርቅነህ እንዲቀየሩ ያደረጋቸው ከፍተኛ መኮንኖችና የሻለቃ ጦሮች ከምድባቸው ተነስተው መንገድ ላይ ናቸው:: እንደ እኔ እምነት ወንድማለም ኩዴታውን ማድረግ ያለብን ዛሬ ነው ... የሚቀረው በተመደበው መሰረት ክብር ዘበኛ ጦርን ቦታህን ያዝ ብሎ ትዕዛዝ መስጠት ነው ...» አለ÷ ገርማሜ - ከተቀመጠበት ተነስቶ ሄዶ ከወንድሙ ጎን በመቆም:: ጄኔራል መንግስቱ አንገታቸውን ወደ ቀኝ ዘወር አድርገው ትክ ብለው አዩት:: ፀጥታ ሰፈነ፤ ሁሉም በየራሳቸው ሃሳብ ነጎዱ ...

«... በል ተዘጋጅ!»

«ለምን?»

«ኩዴታውን ዛሬውኑ እንጀምራለን ...» አሉ÷ ጄኔራል መንግስቱ::

* * *

አሮጌው አውሮፕላን ማረፊያ ... ማክሰኞ ታህሳስ 4 ቀን 1953 ዓ.ም ጄኔራል ፅጌ ዲቡ ከሚስታቸው ወንድም ከታምራት ጋር ተሳስመው በጆሮው

«ደህና ሁን ወንድሜ» አሉት፡፡ ከዚያ የሚጋፋውን መንገደኛና ሸኝ አልፈው ወደ መኪናቸው አመሩ ...

የቢሮው ስልክ «ቅጭልጭል ...» አለ፡፡

«ሃሎ! ... ሃሎ»

«ሃሎ ... ፅጌ»

«ነኝ፥ ጄኔራል መንግስቱ፡፡»

«ምነው ድምፅህ ደከመ? ራት ልጋብዝህ ነው እኔ እንኳን መደወሌ»

«በምን ሰበብ?»

«ገርማሜ ነገ ወደ ጅጅጋ ይሄዳል፡፡ ዛሬ እራት እኛ ጋ ነህ፡፡»

«ጋባዥ ከተገኘ ምን ከፍቶኝ፡፡ ያውም ከእናንተ ጋር!»

«መጣሁ ጄኔራል!» ስልኩ ተዘጋ ...

* * *

ጂፕ መኪና ወደ ክብር ዘበኛ ጽ/ቤት አመራች፡፡ ከውስጥ ጄኔራል መንግስቱ ንዋይና ጄኔራል ፅጌ ዲቡ ተቀምጠዋል፡፡ ራት ቀረበ፡፡

«የምለምንህን ትፈጽምልኛለህ፥ ጄኔራል ፅጌ?»

«ጄኔራል መንግስቱ! ለአንተ ህይወቴንስ ብትጠይቀኝ እከለክልሃለሁ?»

«ነፍስህንማ ለምን፤ ባይሆን ሽጉጥህን ስጠኝ?» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ፤ ገርማሜ በንቃት እየተመለከታቸው ነው፡፡

ጄኔራል ፅጌ ኮልት ሽጉጣቸውን ከወገባቸው መዘው ለመንግስቱ ሰጡ፡፡ መንግስቱ አፈፍ አድርገው ተቀበሉና «ያችን እኔና አንተ የምናውቃትንስ? አምጣታ!» አሉ - ፈገግ ብለው፡፡ ጄኔራል ፅጌ ሁለተኛውን

ባሬታ ሽጉጥ ኮታቸውን ገለጥ አድርገው እንደ መጀመሪያው ሳይፈጥኑ አቀበሉ - ለውስጥ አዋቂው ጄኔራል መንግስቱ፡፡

«ጄኔራል ፅጌ አሁን ምክንያቴን ልንገርህ፡፡ በውድም በግድም ዛሬ መፈንቅለ መንግስት ማድረግ አለብን!»

«ምን ይዘን ጉዞ? በዚህ በጭራሽ አልስማማም፡፡ ንጉሰ ነገስቱ የት አሉ? እሳቸውን ሳንይዝ ምን አይነት ኩዴታ እንፈጽማለን?» አሉ፥ ጄኔራል ፅጌ - አንዴ መንግስቱን፣ አንዴ ገርማሜን እያዩ፡፡

«መቀደም የለብንም ፅጌ፡፡ ከጉብኝት ሲመለሱ የአፋቸው ማሟሻ እኔና አንተ ከቦታችን መነሳታችንን መንገር ነው፡፡ ያም ሆኖ አሁን ጊዜ የለም፤ መፍጠን አለብን፡፡ አንተ ከእነዚህ ሁለት መኮንኖች ጋር ሆነህ አስብበት፡፡ እኛ ግን ስራችንን ለመጀመር እንሂድ» ብለው ጄኔራል መንግስቱና ገርማሜ ወጥተው አንድ መኪና ውስጥ ገቡ፡፡

ስምንቱ የመስመረኛ መኮንኖች ደግሞ ተሯሩጠው ወደተዘጋጀ ላቸው መኪና ገቡና መኪኖች ከመንቀሳቀሳቸው በፊት የመኪና በር ከፍተው ጄኔራል መንግስቱ ወረዱና ወደ ሁለተኛዋ መኪና ሄዱ፡፡ መኮንኖቹ ሊወርዱ በሩን ሲይዙ «አትውረዱ፤ አሁን ወደ ግርማዊት እቴጌ ቤት እንሄዳለን ... የእናንተ ድርሻ ትዕዛዜን እየተቀበላችሁ ግዴታችሁን መፈፀም ነው፡፡ ሁሌም መሆን የሚገባውን እንደምፈፅም ልትተማመኑብኝ ይገባል፡፡ የምላችሁ ገባችሁ?» አሉ፡፡ የመስመር መኮንኖች አንገታቸውን ላይና ታች በመወዝወዝ እንደገባቸው ገለፁ፡፡

«ጥሩ! ... ከአሁን በኋላ በመጠየቅ የሚባክን ጊዜ የለም፤ ትዕዛዝ እየተቀበላችሁ መፈፀም ነው» አሉና መለስ ብለው ገርማሜ ወደያዛት መኪና ሄዱ ...

እቴጌ ግቢ ሲደርሱ ጨልሟል፡፡ ጄኔራል መንግስቱን የሚጠረጥር የለምና በር ተከፍቶላቸው ገቡ፡፡ የመስመር መኮንኖች ጨለም ወደአለው ቦታ እየሄዱ በጥንቃቄ ቆሙ፡፡ ድንገት አንድ የግርማዊት እቴጌ አሽከር ብቅ አለ፡፡ ጠቀሱት ጄኔራል ...

«አባ ሃናን ጥራቸው!» አሉት፤ አባ ሃና ተጠርተው መጡ፡፡

«አባ ሃና?» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ - ፋታ ሳይሰጡ በፍጥነት ተጠግተው፡፡

«ጄኔራል ምነው? አትገባም ነበር?»

«... ጦር ሰራዊትና ፖሊስ ለአመፅ ሳይንቀሳቀሱ አልቀሩም፤ የውጭው መንፈስ ልክ አይደለም። ይህን ልገልጽልዎ ነው እመጣጤ» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ - ፍፁም ተረጋግተው። አባ ሃና ግን ደንገጥ ብለው ሪዛቸውን በግራ እጃቸው ላግ አደረጉና «እንግዲያውማ ከሃገር ግዛት ሚኒስትሩ ከራስ እንዳርጋቸው ጋርም ተወያዩበት» አሉ።

«እዚህ አሉ የሃገር ግዛት ሚኒስትሩ?»

«አሉ ... አሉ! ወይ ጉድ!» እያሉ አባ ሃና ወደ ውስጥ ገቡ። ጄኔራል መንግስቱ ወደ ውጭ እየት አድርገው አባ ሃናን ተከትለው ገቡ። መንገድ ላይ ከአገር ግዛት ሚኒስትሩ ከራስ እንዳርጋቸው ጋር ተገናኙ።

«አባ ሃና የነገሩኝ እውነት ነው ጄኔራል?»

«አዎን ጌታዬ ... የውጭው መንፈስ ተበላሽቷል!»

«እንዲያ ከሆነማ ልዑል አልጋ ወራሹም እኮ እዚሁ አሉ፤ እሳቸውን ጨምረንብንመክር አይሻልም?»

«ይሻላል! ...» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ - በአንዴ የጣሉት መረብ ሶስት ጠብደል አሳ በመያዙ እየተደሰቱ ...

ልዑል አልጋ ወራሽ ስለተፈጠረው ሁኔታ ከክብር ዘበኛ ሰራዊት አዛዥ እንደበት እንዳዳመጡ «ይህ ከሆነማ ራስ አበበንና አቶ መኮንን ሃብተወልድን እናስጠራቸዋ!» አሉ።

«እ! ... ጥሩ ሃሳብ ነው» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ - ሌላ ሁለት ጠብደል አሳ ደግሞ ሾልኮ ወደ መረባቸው ሲገባ ሲከንፍ ...
«ሃሎ! ራስ አበበ - እቴጌ በጠና ታመዋልና ቶሎ ይምጡ ...» አሉ ልዑል አልጋ ወራሹ።

የጦር ሃይሎች ኤታማዦር ሹሙና የምድር ጦር አዛዡ በተጨማሪ እንዲጠሩ ፈለጉ፥ ጄኔራል መንግስቱ። እነዚህ ሁለቱ ከተጨመሩ የኩዴታው ዕቅድ በአንዴ ከሃምሳ ፐርሰንት በላይ ስኬታማ ሆነ ማለት ነው - ጄኔራል መንግስቱ ባደረጉት የግምት ስሌት፤ በትክክል ሲሰላ ግን ከፍ ይላል።

«... ጄኔራል መርዕድ መንገሻና ጄኔራል ከበደ ገብሬም ቢመጡ ጥሩ ነበር» አሉ፥ ጄኔራል መንግስቱ።

«ሶስት ቀኑ፥ ጄኔራል መርዕድ ታሞ እቤቱ ከተኛ» አሉ፥ ራስ እንዳርጋቸው - አልጋ ወራሹንና ጄኔራል መንግስቱን እያፈራረቁ እያዩ።

«እንግዲያውስ ጄኔራል ከበደ ገብሬን ቶይቼ እነግረዋለሁ፤ ይተውት» አሉ፥ መንግስቱ - በጄኔራል ከበደ በመተማመን።

«ራስ አበበና አቶ መኮንን እስኪመጡ አንዴ ወጣ ብዬ መጣሁ» ብለው መንግስቱ በፈጣን እርምጃ ወጥተው ለመስመር መኮንኖች ራስ አበበንና አቶ መኮንንን እንደ ደረሱ ወደተዘጋጀው የመስመር መኮንኖች መኪና ውስጥ እንዲያስገቧቸው ነገሯቸው።

«ምነው ዘገዩ? ...» አሉ፥ ራስ እንዳርጋቸው ራስ አበበና አቶ መኮንን ሲቆዩባቸው።

«ይመጣሉ! ... እስከዚያው ወጣ እያልን እንጠብቃቸው» አሉ መንግስቱ። ሶስቱም ተያይዘው ወጡ ...

ራስ እንዳርጋቸውን አንድ የመስመር መኮንን ወደ መኪናው ሲያስገባ አልጋ ወራሹ፥ ገርማሜና መንግስቱ ወደመጡባት መኪና ገቡ። ድንገት አባ ሃና እየሮጡ መጡ። መንግስቱ ለመስመር መኮንኑ «እሳቸውንም ጨምራቸው» አሉ። መኪኖቹ የግርማዊት እቴጌን ቤት ለቀው ወደ ክብር ዘበኛ ጽ/ቤት ተፈተለኩ ...

* * *

ልዕልት መድፈሪያሽወርቅ አበበ ለከፍተኛ መኮንኖች ስልክ እየደወሉ «... ክብር ዘበኞች ልዑል አልጋ ወራሽንና ራስ እንዳርጋቸውን ... ወስደው የት እንዳደረሷቸው አላውቅም። እረ እኔ እየተጨነኩ ነው!» አሏቸው።

የራስ አበበ አረጋይ ባለቤት እመቤት ሆይ ቆንጆት ደግሞ የባለቤታቸውን ኤታማዦር ጄኔራል መርዕድን ደውለው «ጄኔራል መርዕድ! - ቆንጆት ነኝ ... ተሻለህ? ክምሽቱ በአራት ሰዓት በመደወሌ ይቅርታ፤ ቢጨንቀኝ ነው» አሉ።

«ምን ሆኑ? የምንስ ጭንቀት ነው ... ኡህ! ኡህ ... ራስ አበበ ደህናም አይደሉ?» አሉ፥ ጄኔራል መርዕድ::

«ወስደዋቸዋል:: ግርማዊት እቴጌ ታመዋልና ድረስ አሉት፥ ልዑል አልጋ ወራሹ:: እየተደነባበረ ሄደ:: ግርማዊት እቴጌ ዘንድ ስደውል ግን እሳቸውም አልታመሙ፤ ራስ አበበንም አላዩም:: ልዑል አልጋ ወራሽና ራስ አንዳርጋቸውም የደረሱበት እስካሁን አልታወቀም:: ጄኔራል መንግስቱ ነው አሉ ክቤት ይዟቸው የወጣው ...» እንዳሉ አንዳች ረባሽ ጓኳታ ሰሙ፤ «ሃሎ! ሃሎ ... ጄኔራል መርዕድ» እያሉ ተጣሩ እመቤት ሆይ ቆንጅት::

ጄኔራል መርዕድ እሳቸውን ለመያዝ መኪና ወደ እሳቸው ቤት ሲከንፍ በሀሳባቸው ታያቸው:: ሮጠው መኝታ ቤታቸው ገቡ፤ ዩኒፎርማቸውን ለበሱ:: ሁለት ቦንብ ደረታቸው ላይ አንጠለጠሉ:: ሽጉጣቸውን አቀባበሉና ወደ ሳሎን ሮጡ ... አይሰሙም:: የሚረግጡትን አያውቁም:: የሚታያቸው እሳቸውን ለመያዝ የሚከንፈው ጅፕ መኪናና ላዩ ላይ የተጠመደው መትረየስ ነው:: እየተንደረደሩ በሩ ዘንድ ደረሱ፤ አንድ የማይቀር ነገር ሲያስቡ እንደገና ተመለሱና እጃቸው እየተንቀጠቀጠ በቀለበቶቹ እንደምንም ጣቶቻቸውን እየከተቱ አሽከረከሯቸው:: ስልኩ ተጣራ፤ የሚያልፉት ሴኮንዶች አመት መሰሏቸው ...

ስልኩ ተነሳ::

«ሃሎ! ጄኔራል ከበደ ነህ? ... ጉድ ፈልቷል፤ ቶሎ ውጣ ... ጠቅላይ ጦር መምሪያ እንገናኝ ...» ብለው ስልኩን ጠረቀሙት::

ሮጠው መኪናቸው ውስጥ ገቡ:: ዘበኛው ደንግጦ የበሩ መቀርቀሪያ ያለበት ጠፋው:: ተሳደቡ፤ ተራገሙ:: ላባቸው ግንባራቸው ላይ ችፍፍ አለ:: እጃቸው ውሃ ሆነ:: በሩ እንደምንም ተከፈተ:: ቁልቁል በረሩ:: አንዲት መኪና ስትመጣ መብራቷን ከርቀት አዩት:: ከመንገድ ገባ ብለው የመኪናቸውን መብራትና ሞተር አጥፍተው ቆሙ:: ሻለቃ ሃይለማርያም ሴንጮ ከጋቢና ቢቀመጥም አላያቸውም:: ሙሉ ወታደራዊ ዩኒፎርም የለበሱ ክብር ዘበኞች ጠመንጃቸውን እንደ ችቦ አቁመው በንቃት ተቀምጠዋል:: መኪናዋ አልፋ ሄደች ...

«እሁ!» ጫን አርገው ተነፈሱ ጄኔራል መርዕድ:: «ተጫውተውብኝ ነበር!» አሉና መኪናቸውን አስንርተው አስነስተው እያስነጠሩ ወደ አንደኛ ክፍለ ጦር ቁልቁል አከነፏት ...

* * *

ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ኮሎኔል ወርቅነህ ገበየሁን ሌሊት ላይ አስጠሩት:: ግርግሩን በጽሞና ተመልክቶ «ለምን ቸኮላችሁ? ... ለምንስ አልነገሩኝም ጄኔራል?» አለ ጄኔራል መንግስቱን::

መንግስቱ የኮሎኔል ወርቅነህን ቁም ነገርና ቆፍጣናነት ስለሚያውቁት «ለሆነው ሁሉ ጥፋተኛው እኔ ነኝ ወርቅነህ፤ ለአንተ ቀድሜ መንገር ነበረብኝ፤ አንድ ነገር ግን በእርግጠኝነት ልንገርህ» አሉና ጄኔራል መንግስቱ ኮሎኔል ወርቅነህን ተመለከቱት::

«የተመካከርነው አንድ ላይ ነው:: በመጨረሻው ሰዓት ለምን እንቅስቃሴው መጀመሩን አላማከራችሁኝም?»

«... ኮሎኔል አማራጭ አልነበረንም - እመነኝ!» አሉት::

«... አምንዎታለሁ!» አለ፥ ኮሎኔል ወርቅነህ - የተቋጠረ ፊቱን ዘና አድርጎ:: «በምክንያት እንደማምን ያውቃሉ ጄኔራል ... ቢዘገይም ምክንያታችሁን ተረድቻለሁ:: አሁን 'ነብርን አይዙም፤ ክያዙም አይለቁም' መሆን አለበት ጨዋታው:: ስለዚህ ምን እንዳደርግ ይፈልጋሉ ጄኔራል?» አለ ኮሎኔል ወርቅነህ ትዕዛዝ ለመቀበል ክልብ ዝግጁ ሆኖ::

«እንግዲያው ጊዜ አናባክን ... የመረጃ ሰዎችህ ስልኮችን ከማዞሪያ እንዲያጠፉ አሁኑኑ እዘዝ ... ቀሪ መኳንንቱንና የጦር ሃይል አዛዦችን ከገርማሜ ጋር ሆናችሁ ወደዚህ አሰባስቧቸው» አሉ::

... ሻለቃ ቃለክርስቶስም ተጠርቶ መጣ፤ ለእሱና ለሌሎች የክብር ዘበኛ መኮንኖች «ጦር ሰራዊቱ ዘውዱን ለመገልበጥ አምጾዋል ... የሚሰጣችሁን ትዕዛዝ በአስቸኳይ ፈፅሙ» ብለው አዘዙ፥ ጄኔራል መንግስቱ::

ሻለቃ ሃይለማርያም ደግሞ «ጄኔራል መርዕድ ታሞ ተኝቷል ... እዚህ መጥተህ ተኛ ብለህ ይዘኸው ና» ተብሎ ታዘዘ፡

* * *

ጄኔራል መርዕድና ጄኔራል ከበደ ጠቅላይ ጦር መምሪያቸው ውስጥ ሆነው ስለመፈንቅለ መንግስቱ አካሄድ እየደወሉ ለመጠየቅ፣ የሚፈልጉትን

ለመጥራት ቢሞክሩ ስልኩ ዜሮ ሆነ፡፡ ስለዚህ የጄኔራል ከበደ ሾፌር መልእክት ይዞ ወደኮሎኔል ጃገማ ተላከ፡፡

የኮሎኔል ጃገማ ግቢ በር ተንኳኳ፡፡

«ማን ነህ?» አሉ የብርጌድ አዛዡን የሚጠብቁት ዘቦች፡፡

«ኮሎኔል ጃገማን ነው ... ከጄኔራል ከበደ ተልኬ ነው!» አለ የጄኔራል ከበደ ሾፌር፡፡ ጃገማ ተቀሰቀሰ ... ጃገማ ሽጉጡን አቀባብሎ በጓሮ በር ወጣ፡፡ ጂፕ መኪና ቆሟል፡፡ ጃገማ የጄኔራል ከበደ ገብሬን ሾፌር አየው፡፡

«ምነው? ደህና ...» አለ ኮሎኔል ጃገማ፡፡

«ጄኔራል ከበደ ጠቅላይ ጦር መምሪያ በአስቸኳይ ይምጡ ብለዋል» አለ ሾፌሩ፡፡

«እሺ ... ሂድ፥ እከተልሃለሁ» አለ፥ ጃገማ - ሰዓቱን እያየ፤ ከሌሊቱ ስምንት ሰዓት ነው፡፡ ጃገማ ስለተጠራበት ጉዳይ መላልሶ አሰበ፤ «ለምን ፈለጉኝ?» መልስ ባይኖረውም ብዙ ጥርጣሬ ወደ አዕምሮው እየመጣበት ወደ ቤቱ ተመልሶ ገባ፡፡ ከባድ ችግር ስለመኖሩ ግን እርግጠኛ ነበር፡፡ ስለዚህ የጦር ሜዳ ልብሱን ለበሰ፤ ሽጉጡን አቀባብሎ ጠበቀና ከመታጠቂያው ሻጥ አደረገው፡፡ አውቶማቲክ ጠመንጃውን በእጁ ይዞ መኪናው ውስጥ ገባና ወደጠቅላይ መምሪያው ከነፈ . . .

መኪናውን ጠምዝዞ ወደ ጦር ሃይሎች መምሪያ ገባ፤ ቁም ያለው የለም፡፡ ጄኔራል መርዕድንና ጄኔራል ከበደን ሲያይ ወደ እነሱ ሄዶ ሰላምታ አቀረበ፡፡ የምድር ጦር ዘመቻ ክፍል አዛዡ ኮሎኔል ታደሰ ብሩም አብሯቸው አለ፡፡ ኮሎኔል ታደሰ በኋላ ታዋቂውን የነጻነት ታጋይ ኔልሰን ማንዴላን ወታደራዊ ሳይንስ ያስተማረ፣ በአፍሪካ ብሔራዊ ኮንግረስ ማንዴላ እንዲመለስ ሲጠራ አንድ አውቶማቲክ ሽጉጥ ከሁለት መቶ ጥይቶች ጋር በግል የሸለመ ነው፡፡

«ለምን ተጠራሁ?» አለ አዛዦቹን እያየ፡፡ «ክብር ዘበኛ መፈንቅለ መንግስት አድርጓል ...» አሉት፥ ጄኔራል መርዕድ፡፡

ቀጥለው ደግሞ «ኮሎኔል ጃገማ! በአስቸኳይ ጦርህን አሰባስብና ሃይል አዘጋጅ» አሉት፡፡ ኮሎኔል ጃገማ የሁለተኛ ብርጌድ አዛዥ ሆኖ ከተሾመ

ገና ሰባት ቀኑ ስለነበር «አልችልም ጌታዬ» አላቸው - አንዴ ጄኔራል ከበደ ገብሬን፣ አንዴ ጄኔራል መርዕድን እያየ፡፡

«ለምን አትችልም?» አሉ፥ ጄኔራል መርዕድ፡፡ «... ጦሩ በካምፕ የተሰባሰበ ባለመሆኑ ጉለሌ፣ አቃቂ፣ ኮተቤ ... ነው ያለው፡፡ የጦር ሰፈር ይሰጠኝ ብዬ አመልክቼ ነበር፤ ነገር ግን አልተሰጠኝም» አለ፥ ኮሎኔል ጃገማ- ጄኔራል ከበደን እያየ፡፡

«እውነት ነው፤ አመልክቶ ነበር» አሉ፥ ጄኔራል ከበደ ገብሬ፡፡

«ኮሎኔል ጃገማ! አሁን በአልሆነው ጉዳይ ላይ አንነጋገርም ... ነገር ግን እንደምንም ብለህ ማድረግ የምትችለው ምንድን ነው?» አሉ፥ ጄኔራል መርዕድ፡፡

«ግቢ ውስጥ አንድ መቶ ሃያ የእግረኛ ጦርና አንድ የሞርታር ሻምበል አለ፤ የብርጌድ አባላትን ግን ከጠዋቱ ሶስት ሰዓት ላይ ካልሆነ ከዚያ በፊት ማሰባሰብ አይቻልም፡፡ አምስት መቶ የሚደርሱ አዲስ ሰልጣኞችን ግን ማዘጋጀት እችላለሁ» አለ፥ ኮሎኔል ጃገማ፡፡

«በል ፍጠን፤ እያንዳንዷ ደቂቃ ህልውናና ደህንነትን የምትጠብቅ ናት» አሉት፥ ጄኔራል መርዕድ፡፡ ወታደሮቹ ከመሳሪያ ግምጃ ቤት ጠመንጃና ጥይት ወሰዱ፡፡ ለአዲስ ሰልጣኞች ባዶ ጠመንጃ ተሰጠ፡፡ ከዚያ ለአስር ሰልጣኝ ወታደር አንድ የሰለጠነ ወታደር እየተመደበ ከራስ ብሩ ቤት ጀምሮ እስከ ባቡር ጣቢያ ያለውን መንገድ በንቃት እንዲጠብቁ፣ ትዕዛዝ ካልተሰጠ በስተቀር ሌላ ሃይል ወደ ውስጥ እንዳያስገቡ ታዘው ወደ ጥበቃቸው ተሰማሩ፡፡

ቀስ በቀስ ፓትርያርኩ፣ ልዑል ደጃዝማች አስራተ ካሳና ደጃዝማች ከበደ ተሰማ፣ ሊቀ ጳጳሳቱ ... ጄኔራል ኢሳያስ ወደ ጦር መምሪያው ገቡ፡፡ ከዚያ ጄኔራል መርዕድ ሁሉም ተሰባስበው ባሉበት «የክብር ዘበኞች በንጉሰ ነገስቱ ላይ አምፀው የመንግስት ባለስልጣኖችን ልዑል አልጋ ወራሹን ሳይቀር አስገድደው በቁጥጥር ስር አውለዋል፡፡ ቁልፍ ቦታዎችንም ይዘዋል፡፡ አምስቱን በሮች ዘግተዋል፡፡ አሁን እኛ የምንጠይቀው የእናንተ አቋም ምን እንደሆነ እንድትገልጹልን ነው» አሉና ጄኔራል ከበደ ከተሰብሳቢዎቹ ተጨማሪ ሃሳብ ለማግኘት ጠየቁ ...

ለትንሽ ደቂቃ ፀጥታ ሰፈነ፡፡

«... እኛ ለንጉሰ ነገስቱ ቃለ መሐላ የገባነው ዘውዳዊ አልጋቸውን ለመጠበቅ ነው:: ስለዚህ በቃለ መሐላችን መሰረት ለንጉሰ ነገስቱ አልጋ መዋጋት ነው ያለብን ...» አሉ፥ ኮሎኔል ጃገማና ጥቂት መኮንኖች:: ጄኔራል መርዕድ የሁለቱን መኮንኖች ሃሳብ እንደሰሙ ፊታቸው ፈካ አለ:: ከዚያ «... ጥሩ! የጦር ሰራዊቱ፣ የአየር ሃይሉ ለዘመቻ እንዲዘጋጅ እናዛለን ... ፓትርያርኩ ህዝቡ በክብር ዘበኛ አማፅያን ላይ እንዲነሳሳ ጥሪ ያድርጉልን፤ የክብር ዘበኛ ጦርም አመፅ አነሳሽ ጥቂት መሪዎችን በቁጥጥር ስር እንዲያውል ጥሪ እናደርጋለን:: የንጉሰ ነገስቱን አልጋ ለመጣል የሚተባበር ሁሉ በፓትርያርኩ ይወገዝ ...» አሉ::

«ነገሩ ከመክረሩ በፊት የክብር ዘበኞችን ሃሳብና ውሳኔ እንወቅ:: ተቀራርበን ብንወያይም የሚሉትን ለማወቅ ይረዳናል» አሉ፥ ጄኔራል ከበደ ገብሬ::

«... እነሱ ያሰቡትን እየፈፀሙ እኛ ውጥናቸው እንዲሳካ ጊዜ እንዲያገኙ መፍቀድ የለብንም፤ መነጋገሩም ዋጋ የለውም» በማለት በጄኔራል ከበደ የተከለበሰውን የወኔ ማቀዝቀዣ ውሃ አቅጣጫውን አስተው ደፉት፥ ጄኔራል መርዕድ::

ኮሎኔል ሃይሌ ባይከዳኝና ኮሎኔል ታደሰ ብሩ ደብረ ብርሃን፣ ናዝሬት፣ ሆለታ ... የሚገኘው ጦር ወደ አዲስ አበባ እንዲንቀሳቀስ ብዛቱን፣ መጓጓዣውን እንዲያጣሩ ሃላፊነት ተቀበሉ:: ኮሎኔል ጃገማ የብርጌድ ሃይሉን አዘጋጅቶ ለውጊያ በተጠንቀቅ እንዲጠብቅ ታዘዘ ...

* * *

ታህሳስ 5 ቀን 1953 ዓ.ም ከረፋዱ አራት ሰዓት ላይ ስድስት ቁልፍ ሰዎች ከወደ ክፍለ ጦር ወደ ክብር ዘበኛ ጽ/ቤት ሄደው ገቡ:: ጄኔራል መንግስቱና ኮሎኔል ወርቅነህ ልባቸው በደስታ እየደለቀች አነጋገሯቸው፤ ልዑል አልጋ ወራሹንም እንዲያነጋግሩ ፈቀዱላቸው ...

ጄኔራል መንግስቱ ንዋይና በቅርባቸው ያሉት ሰዎች አየር ሃይሉ እንዲያዝ፣ አንድ ተወርዋሪ የክብር ዘበኛ ጦር ወደምድር ጦር ጠቅላይ መምሪያ ሄዶ እነ ጄኔራል መርዕድንና ጄኔራል ከበደ ገብሬን በቁጥጥር ስር እንዲያውል ጠየቁ:: ሁለቱም ተወርዋሪ ሃይሎች ቢዘጋጁም ጄኔራል መንግስቱ አቅማሙ ....

እንዲያውም ሊቀ ጳጳሱ፣ ደጃዝማች ከበደ፣ ጄኔራል ኢሳያስ ... ወደ ክብር ዘበኛ ጽ/ቤት ሲመጡ የጄኔራል መርዕድ ነገር እንደሚያበቃለት በማመን ጄኔራል መንግስቱ ሃይላቸውን ባለመበታተናቸው ደስ አላቸው:: በሌላ ጎን ደግሞ በክብር ዘበኛ በኩል ከጄኔራል መርዕድ ጋር የሚደራደሩ አራት ቁልፍ ሰዎች ተዘጋጁ::

አመፁ ዘገምተኛና ጥራት የጎደለው መሆኑ፣ ለመስዋዕትነት የተዘጋጀ አለመኖሩ፣ የተቃዋሚ ሃይሎችን ጉልበት በደራሽ ምት ማሽመድመድ አለመቻሉና የአመፁ ፍፃሜ በትክክል አለመታወቁ ... ከአመጹ መሪዎች መካከል የመፈንቅለ መንግስቱን ስኬታማነት የሚጠራጠሩ እንዲፈጠሩ አደረገ::

ጄኔራል መንግስቱ ጄኔራል መርዕድ ወደ ውይይት እንዲመጡ በአልጋ ወራሹ፣ በፓትርያርኩ ቢያባብሉ፤ «እኛ ደም እንዲፈስ አንፈልግም፤ እነሱ ናቸው» እያሉ የሚቻላቸውን ሁሉ ቢጥሩ፤ አስመራ በነበሩት ጄኔራል አቢይ በኩል ከቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ ጋር ግንኙነት የጀመሩት ጄኔራል መርዕድ የሚሰጡት መልስ አንድና አንድ ሆነ - እምቢታ:: በዚህ መሃል ከሶስተኛ ክፍለ ጦርና ከሁለተኛ ክፍለ ጦር አንድ አንድ ሻለቃ ታንከኛ፤ ከናዝሬት፣ ከደብረ ብርሃን፣ ከጅማ ... አጠናካሪ ጦር በአስቸኳይ እንዲላክና ለጄኔራል መርዕድ ሪፖርት እንዲያደርግ መታዘዙን የክብር ዘበኛ መረጃ ክፍሎች ጠለፉ:: ሌላ ስጋት ...

ያም ሆኖ ግን አማፅያኑ እስከ ቀኑ አምስት ሰዓት ድረስ አስራ ሰባት ከፍተኛ ባለስልጣናትን፣ ሁለት ደጅ ጠኚዎችን በክብር ዘበኛ ጽ/ቤት ውስጥ በቁጥጥር ስር አዋሉ:: የክብር ዘበኛ መኮንኖች ቁልፍ ቦታዎችን ከመቆጣጠር ባሻገር በተጠንቀቅ ትዕዛዝ እንዲጠባበቁ ተደረገ:: የማጥቃት ስትራቴጂም ተነድፎ አመራር ሰጭዎች ተመደቡ:: የአመፁ የበላይ አስተባባሪም ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ሆኑ ... እነ ጄኔራል መንግስቱም ሆኑ ጄኔራል መርዕድ የየበኩላቸውን ስልት ሲያወጡ ውጥረቱ እንደተካረረ ጀንበር አዘቅዝቃ ተሰወረች::

ንጋት አካባቢ ጄኔራል መንግስቱ፣ ኮሎኔል ወርቅነህ፣ አቶ ገርማሜ ከሻለቃ ቃለክርስቶስ ቢሮ ተሰብስበው «ማንን መሪ እናድርግ?» የሚል አጀንዳ ቀረበ:: እስከዚያ ወቅት ድረስ ግምት እንጂ እየሆነ ያለውን በትክክል የማያውቁት ቃለክርስቶስ «ለምን መሪ እንመርጣለን? ...» አሉ:: ከመለስተኛ አተካራ በኋላ ራሳቸው ሻለቃ ቃለክርስቶስ መሪ ሊሆኑ የሚችሉትን ሰዎች መርጠው አቀረቡ::

ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ልዑል አልጋ ወራሹ ወዳሉበት አመሩ::

«... የኢትዮጵያ ህዝብ እርስዎን መሪ፣ ልዑል ራስ እምሩን ደግሞ ጠቅላይ ሚኒስትር እንድትሆኑ መርጧችኋል ... ምርጫውን ይቀበላሉ?» አሉ ጄኔራል መንግስቱ::

«... እኔም እስከ ዛሬ ድረስ የምጠብቀው ይኸው ነበር:: የህዝቡን ምርጫ በደስታ ተቀብያለሁ፤ የኢትዮጵያ ህዝብም በወሰነልኝ ስልጣንና በሚቆርጥልኝ አበል አስተዳድራለሁ ...» አሉ፥ ልዑል አልጋ ወራሹ - ፊታቸው ፈካ ብሎ::

ጄኔራል መንግስቱን ሳቅ አፈናቸው ...

ቀጣዩ የአመፅ ሂደት ኩተሳካ አዲስ መንግስት ሲመሰረት ከክብር ዘበኛ፣ ከምድር ጦር፣ ከአየር ሃይል፣ ከፖሊስ ሰራዊት የሚወከሉ ሃያ አባላት ያሉት ጁንታ ለመመስረት ተስማሙ:: ለካቢኔ አባልነትም ከምሁራን መካከል በትምህርታቸው፣ በልምዳቸውና በችሎታቸው 21 ሰዎችን ለመምረጥ ተስማሙ:: የጥበቃ ትዕዛዝም ለአንደኛና ለሁለተኛ ብርጌድ፣ ለሶስተኛ መድፈኛ ሻለቃ ተላለፈ፤ የቃኝ፣ የትራንስፖርት፣ የመሃንዲስ ሻምበል ተመደበ:: ዋናው የትዕዛዝ መስጫ ማዕከልም የጠቅላይ ሚኒስትሩ ግቢ እንዲሆን ተወሰነ::

* * *

ረቡዕ እለት ከሌሊቱ ስድስት ሰዓት ላይ ጄኔራል ኢሳያስ እነ ጄኔራል መርዕድን «ምን ትጠብቃላችሁ? ክብር ዘበኛ ሊወጋችሁ ተዘጋጅቷል እኮ!» አሉ:: ይህ ማሳሰቢያ በሀሳብ የሚናውዙትን ጄኔራል መርዕድንና ጄኔራል ከበደን አባኖ አስነሳቸው:: አመፁን ለመሰባበር የጦር ስልቶች ተነደፉ:: ወደ ቤተመንግስት ለውጊያ የሚንቀሳቀሰው የጦር ሰራዊት በሁለተኛ ብርጌድ አዛዥ በኮሎኔል ጃገማ እንዲመራ የምድር ጦር አዛዡ አዘዙ:: ለጥቃት የሚንቀሳቀሰው ሠራዊት ትልቁ ግዳጅ፥ በተሰለፈበት ሁሉ ሽንፈት ገጥሞት ለማያውቀው ጀግና ለኮሎኔል ጃገማ ተሰጠው:: ኮሎኔል ይልማ ሺበሺ ደግሞ የእሱ ምክትል ሆነው ጦሩን እንዲመሩ ተመረጡ:: ከምድር ጦርና ከመከላከያ ሚኒስቴር ውጭ ያለው ጦር ሰራዊት ሁሉ በ2ኛ ብርጌድ አዛዥ በኮሎኔል ጃገማ ስር ናችሁ የሚል መመሪያ ተላለፈ::

በፓትርያርኩ የተፈረመው ጥሪና ውግዘት ለህዝቡ ተበተነ:: ያን ጊዜ 'ጦር ሃይሉ በንጉሰ ነገስቱ ላይ አምጿል' እየተባሉ ግራ ተጋብተው በግዳጅ መስመራቸው ተሰልፈው የነበሩት የክብር ዘበኛ ጦር አባላት «የአመፀው

የጦር ሃይሉ ሳይሆን እኛ ኑረናል» እያሉ «ለምን ሳይነገረን ቀረ?» በሚል ምሬት ግዳጃቸውን መወጣቱን እየተውት ሄዱ:: በቀሩት ላይም መከፋፈሉ ቀጠለ::

ታህሳስ 6 ቀን 1953 ዓ.ም ንጋት ላይ የተወሰኑት ውሳኔዎች ተግባራዊ ሆኑ:: የጁንታው አባላት ስም ዝርዝር ተፃፈ፤ የካቢኔ አባላት ዝርዝርም ታወቀ፤ የጥበቃ ትዕዛዙም ተግባራዊ ሆኖ ከትዕዛዝ መስጫ ማዕከሉ የምድር ጦርን መምሪያ በቁጥጥር ስር የሚያውል ተወርዋሪ ሻምበል ተላከ::

እነ ሻለቃ አዲስ ዓለም የዩኒቨርስቲ ኮሌጅ ተማሪዎች የመፈንቅለ መንግስቱን ዓላማና ግብ እና እየተደረገ ያለውን ሁሉ እንዲያውቁ፣ ተማሪዎች መፈንቅለ መንግስቱ የራሳቸው እንደሆነ በማመን የድጋፍ ሰላማዊ ሰልፍ እንዲያደርጉ፣ በምድር ጦር መምሪያ ምሽግ ተቀምጠው ለውጡን የሚቃወሙትንም እንዲያወግዙና ህዝቡን እንዲቀሰቅሱ ጥሪ አደረጉ:: ተማሪዎችም «ሆ!» ብለው መፈክራቸውን ይዘው ለውጡን በመደገፍ ወጡ፤ ሌላው ቀርቶ ወደ ምድር ጦር መምሪያም ሄዱ:: መጠጋት ግን ተሳናቸው::

የአልጋ ወራሹ ንግግር በቴፕ ተቀርፆ ለህዝቡ በሬዲዮ እየተደጋገመ እንዲሰማ ተደረገ:: ሜጀር ጄኔራል ሙሉጌታ ቡሊ ጄኔራል መርዕድን ተክተው የጦር ሃይሎች ኤታማዦር ሆነው እንደተሾሙ በሬዲዮ ተላለፈ:: በሰራዊቱ ይወደዱ የነበሩት የጄኔራል ሙሉጌታ መሾም ሰራዊቱን እንደሚያስደስተውም ተገመተ:: በመፈንቅለ መንግስት አድራጊዎች በኩል በአሸናፊነት ለመወጣት የተለያዩ እርምጃዎች እየተወሰዱ ቢሞከርም 'ካለ ንጉሰ ነገስቱ ህልውና ኢትዮጵያ መኖር አትችልም' የሚለው የህዝብ ፍርሃትና ተቃውሞ ግን ጥረቱን ሁሉ እያቀጨጨ አኮሰመነው::

ሐሙስ ታህሳስ 6 ቀን 1953 ዓ.ም ከቀኑ ሰባት ሰዓት ከአርባ አምስት ደቂቃ ላይ የክብር ዘበኛ ተወርዋሪ አጥቂ እንደ ግመል ሽንት ወደኋላ ሲሄድ ቆይቶ በአንደኛ ክፍለ ጦር መምሪያ የሞርታር ተኩስ ከፈተ፤ እነ ኮሎኔል ጃገማ ሲከላከሉ ውለው አደሩ::

* * *

የምድር ጦር አዛዥ ጄኔራል ከበደና ኤታማዦር ሹሙ ጄኔራል መርዕድ በ1952 ዓ.ም የጦር ሰራዊት ሃይል በሚገኝባቸው ቦታዎች እየተዘዋወሩ «አርጅታችኋል» በሚል 830 የጦር ሰራዊት አባላትን በጡረታ

አግልለው ነበር። እነዚህ የጦር ሰራዊት አባሎችም «ጡረታ የወጣነው ባግባቡ አይደለም፣ ፊታችን እየታየ ነው ጡረታ የተባልነው» በሚል አዲስ አበባ መጥተው ክርክር ላይ ነበሩ። ንጉስ ነገስቱም በጉዳያቸው ላይ ውሳኔ እስኪሰጥ እስከ ሰኔ ወር ደመወዝ እየተቀበሉ እንዲቆዩ አዘዙ። ሰኔ ላይ ደግሞ እስከ ታህሳስ ይቆዩ ተባለ። ታህሳስ ላይ መፈንቅለ መንግስቱ ሲደረግና ልዑል አልጋ ወራሹ ያስነገሩትን አዋጅ ሲሰሙ ወደ ምድር ጦር ዋና መምሪያ ሄዱና ሪፖርት አደረጉ። ኮሎኔል ጃገማ እነዚያ የጦር ሰራዊት አባሎች የጦር ስልት አዋቂና የካበተ ልምድ ያላቸው መሆናቸውን ስለተረዳ ለስምንት መቶው የጦር ሰራዊት አባላትና ለሰላሳ መኮንኖች መሳሪያና ጥይት ከግምጃ ቤት ወጥቶ እንዲሰጣቸው አደረገ።

ይሁን እንጂ ይህ ውሳኔው ከመቅጽበት አለቆቹ ጆሮ ደረሰ፤ «ጡረታ ለወጡትና ለተከፋት የጦር አባላት ጃገማ ጠመንጃ አድሏቸዋልና የበለጠ ችግር እየፈጠረ ነው» ብለው ለጄኔራል ከበደና ለጄኔራል መርዕድ ወነጀሉት። ኮሎኔል ጃገማ ተጠርቶ ጡረታ ለተባሉት ያከፋፈለውን መሳሪያ በአስቸኳይ እንዲቀበል ታዘዘ። ትእዛዙን ተቀብሎ ሄደ።

'ፊታችን እየታየ ነው ጡረታ የተባልነው' ያሉት የጦር ሰራዊት አባሎች ይሸልላሉ፤ ያቅራራሉ፤ «የጠቅል አሽከር፤ እኔ ክንዴን ሳልንተራስ ማነው የሚደፍርህ... » ይላሉ። ጃገማ ቆም ብሎ አስተዋላቸው ... እንደዚያ በወኔ የሰከሩትንና ለውጊያ ዝግጁ የሆኑትን የሰራዊት አባላት ከነበሩበት ለማውጣት መሳሪያ መልሱ ማለት እሳት ለማጥፋት ቤንዚን እንደመጨመር ነው። ጃገማ ጥቂት አሰበ። ከዚያ «ሰማችሁ!» ሲል ፀጥ ብለው ቆሙ ... «እንግዲህ እትችሉም የተባላችሁ እናንተ አይደላችሁም? ... ዛሬ ችሎታችሁን የማስመስከሪያ ቀን ናት ...» አላቸው። ያን ሲሰሙ እንደ ሰጋር በቅሎ እየሰገሩ ፉከራውን፣ ሽለላውን አቀለጡት።

ወደ አዛዦቹ ተመልሶም «በእነዚህ ሰዎች ለሚመጣ ችግር ሁሉ ሀላፊው እኔ ነኝ ...» አለ። አዛዦችም ሃሳቡን ተቀብለው ፈቀዱ። ኮሎኔል ጃገማ ሙሉ ሻለቃ ጦር አገኘ። ከደብረ ብርሃንና ከሆለታ በመጡት የሰራዊቱ ሃይሎችም ተጠናከረ።

እርብ ታህሳስ 7 ቀን 1953 ዓ.ም ታንከኞች መጡ። ጡረተኞች ከብርጌዱ ጦር ጋር ተቀላቅለው ተጠናከሩና በኮሎኔል ጃገማ ትዕዛዝ ማጥቃት ጀመሩ። የአየር ሃይል አዛዡ የጄኔራል መርዕድን ትዕዛዝ «እምቢ» ወይም «እሺ» ሳይሉ ወላወሉ። አሜሪካዊው ጄኔራል ሊንደል የሃይል ሚዛኑ ወደ አጋደለበት በማበር የንጉሰ ነገስቱን ደጋፊዎች በውጊያ እንዲያግዙ ጠየቃቸው። «ጥያቄዬን ካልፈፀማችሁ ግን ከጂዳ የስኳድሮ ተዋጊ አውሮፕላን

ከአሜሪካ ቤዝ ጠይቄ የአየር ጥቃቱ እንዲፈፀም አደርጋለሁ» አለ። ያን ጊዜ የአየር ሃይል አብራሪዎች ቢ.17 ተዋጊ አውሮፕላኖችን እያበረሩ የክብር ዘበኛ ጽ/ቤትን በመትረየስ መደብደብ ጀመሩ ...

የክብር ዘበኛን ጦር ውጊያ እየተቋቋመ ኮሎኔል ጃገማ ወደ ፊት ገሰገሰ። በጉዞው ላይ የሚያጋጥመውን ወደ መምሪያ እዙ ሲያስተላልፍ መስመር ላይ የሚቀርቡት ጄኔራል መርዕድ ብቻ ነበሩ። ኮሎኔል ጃገማ የምድር ጦር አዛዡን ጄኔራል ከበደንም ማነጋገር ቢፈልግም ኦታማገሩን «እርስዎን አልፈልግም፤ ጄኔራል ከበደን ያቅርቡልኝ» ማለት ባለመቻሉ ወደፊት ይገሰግስ የነበረው የደረሰበትን ለጄኔራል መርዕድ በማሳወቅ ብቻ ነበር።

የመፈንቅለ መንግስቱ አዛዦች በአየር ድብደባውና በውጊያው ጥንካሬ መካከል የማዘዣ ጣቢያቸውን ወደ ገነተ ልዑል ቤተመንግስት ለማዛወር ወሰኑና ሲጓዙ መንገድ ላይ ህዝቡ የንጉሰ ነገስቱን ስም እየጠራ አላላልፍ አላቸው። ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ በድርጊቱ አዝነው «ለራሱ የሚበጀውን የማይለይ ህዝብ ...» በማለት ምሬታቸውን ገለፁ።

ኮሎኔል ጃገማ የእመፁ መሪዎችና ያገቷቸው ሰዎች ገነተ-ልዑል ግቢ እንዳሉ ከመረጃ ምንጮቹ አረጋገጠ። ከሆለታ የመጣው ጦር በፒያሳ አድርጎ በሰባ ደረጃ በመውጣት ወደ ቤተ መንግስቱ ተጠጋ። ከጦር መምሪያ የተንቀሳቀሰው በአራት ኪሎና ቅድስት ማርያም ቤተክርስቲያን በኩል ወደ ቤተመንግስቱ ተጠጋ። የአየር ድብደባው በቤተ መንግስቱም ቀጠለ። እነ ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ይረዳናል ያሉት ፊጥኖ ደራሽ በኮሎኔል ታደሰ ብሩ ትዕዛዝ በክብር ዘበኛ ጦር ላይ አፈሙዙን አዞረ ...

ሁሉም ለእነ ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ተስፋ አስቆራጭ ሲሆን የመጨረሻ ስብሰባ አደረጉ፤ «... ህዝቡ በንጉሰ ነገስቱ ረድኤት ብቻ የሚኖር ሆኗል። ሙከራው ባይሳካም ለመጭው ትውልድ መንገድ ከፍተናል ...» እያሉ ጄኔራል መንግስቱ፣ አቶ ገርማሜ፣ ኮሎኔል ወርቅነህ በጀግንነትና በምሬት ንግግር አደረጉ። «የኢትዮጵያ ህዝብ የተለምንለትን ፊር ተከትሎ ዓላማውን ከግብ እንደሚያደርስ እናምናለን!» ብለው እንደ ነቢይ ወደፊት የሚሆነውን ተንብየው በክብር መዝገቡ ላይ ፈረሙበት ...

እስር ለሚደርሱ የጁንታው አባላት በአሜሪካው አምባሳደር በሚስተር ሪቻርድ በኩል ቀርቦ የነበረው ጥገኝነት የማግኘት ጥያቄም በጄኔራል መርዕድና በጄኔራል ከበደ ውድቅ ሆነባቸው። ውጊያውም መፋፋም ቀጠለ። ሳያስቡት ከቤተሰባቸው የተነጠሉት የመፈንቅለ መንግስት

አስተባባሪዎችም ወደ እነሱ እየከነፈ የነበረውን ሞት ለመጋፈጥ የመጨረሻ ውሳኔ አድርገው ወደ ውጊያው ገቡ። ሜጀር ጀኔራል ፅጌ ዲቡ ግራ እንደተጋቡ ግራ በሚያጋባ ሁኔታ ሞተው ተገኙ። ኮሎኔል ወርቅነህ ከቤተመንግስት ወጥቶ ሲያመልጥ ቀጨኔ አካባቢ ሲደርስ ተኩስ ተከፍቶበት ተሰዋ።

* * *

የስመ ጥሩው አርበኛ የጀግናው ሃይለማርያም ማሞ ልጅ ሻምበል ደረጀ ሃይለማርያም ሐረር ሶስተኛ ክፍለ ጦር ሆኖ የክብር ዘበኛን አመፅ ሲሰማ ከድሬዳዋ ናዝሬት በባቡር መጥቶ ናዝሬት ከሚገኘው ታንከኛ ክፍል ገብቶ አንድ «አውቶብላንድ» ታንክና የሚያሽከረክረውን አስር አለቃ ይዞ ወደ አዲስ አበባ ከነፈ። ንፋስ ስልክ ላይ ጠባቂዎች ነበሩ። እንደደረሰ!

«እናንተ እነማን ናችሁ?» አለ፥ ሻምበል ደረጀ።

«ክብር ዘበኞች ነን» አሉት።

«የማን ደጋፊ ናችሁ?» ብሎ ጠየቀ፥ ሻምበል ደረጀ።

«የንጉስ ነገስቱ» አሉት።

«እስኪ ፎክሩ?»

«የጠቅል አሽከር ...» ሲሉ ደስ ብሎት ወደ ምድር ጦር መምሪያ ተፈተለከ። የሃይለማርያም ማሞ ልጅ ጄኔራል መርዕድ ዘንድ ሄደ። «ጄኔራል! እኔ የሃይለማርያም ልጅ እነዚህን እጅ ነካሾች ከገቡበት ገብቼ እይዛቸዋለሁ፤ ለግዳጅ ተዘጋጅታችኋል?» አለ በወኔና ደም ፍላት። «ለጥቃት የሚንቀሳቀሰው ሃይል አዛዥ ኮሎኔል ጃገማ ነው፤ ሂድና እሱ ዘንድ ሪፖርት አድርግ» አሉት፥ ጄኔራል መርዕድ። የጀግናው አርበኛ ልጅ እንደ ግስላ እልህ እያዳፋው ሥነስርዓት እየጠበቀ መንተት አልፈለገም፤ መሄድ ... መፍጠን ... ሁሉንም በቁጥጥር ስር ማድረግ አለበትና ጊዜ ሳይገድል አውቶብላንዱን አዙሮ መጀመሪያ እስጢፋኖስ ቤተክርስትያን ሄዶ ተሳለመ፤ ከዚያ ወደ አመፀኞቹ ተፈተለከ ...

ታችኛው ግቢ ሄደ። አድፍጠው የነበሩት የክብር ዘበኛ አባላት መልስ አልሰጡትም። ከዚያም በቀጥታ ወደ እልጋ ወራሹ ግቢ አመራ። መንገድ ላይ ወታደሮች አገኘ። «እናንተ የማናችሁ?» አላቸው። «እኛ የአልጋ ወራሽ

ጠባቂዎች የሆን የጦር ሠራዊት አባላት ነን» አሉት። ተግባቡ። የነበሩትን የአንድ ሻምበል ጦር አባላት «ተከተሉኝ» ብሎ ወደ ገነተ ልዑል ግቢ አመራ። ወደ ግቢው በር ሲደርስ ከውስጥ ተተኮሰበት። ተኩስ ሲከፈትባቸው ተከትለውት የነበሩት የጦር ሠራዊት አባላት በያሉበት ተኙ። እነሱ እንደተኙ ሻምበል ደረጀ ሃይለማርያም የተዘጋውን በር በአውቶብላንድ ታንኩ ገንጥሎ ወደ ውስጥ ገባ። ተኩሱ ቆመ።

አውቶብላንዱ በቀጥታ ጃንሆይ ከመኪና ወርደው ወደሚሄዱበት የቤተመንግስቱ ደጃፍ ደርሶ ቆመ። ከታንኩ ሳይወጣም፤ «ሻምበል ደረጀ ሃይለማርያም ነኝ እጃችሁን ስጡኝ?» አለ። አማፅያኑ ከወታደራዊ ስልት ውጭ በሆነ ጀብደኝነቱ እየተገረሙ «... እጅ ለመስጠት አንተን ነበር የምንጠብቀው!» ብሎ ከመሃላቸው አንዱ እጅ እንደሚሰጥ ጠመንጃውን አጋድሞ ብቅ አለ። የጀግናው አርበኛ የሃይለማርያም ማሞ ልጅ ታንኩን ከፍቶ ዘሎ ወጣ። ከመቆሙ የተኩስ እሩምታ ተተኮሰበት። ሻምበል ደረጀ ምስኪኑ የስመ-ጥር አርበኛ የጦሩ ገበሬ የሃይለማርያም ማሞ ልጅ አንርቶ ወደቀ።

ታንኩ ዞረና አስር አለቃው ሬሳውን እንደምንም ብሎ ጎትቶ አውቶብላንዱ ላይ ጭኖ በማርቆስ በር ወጥቶ ሲሄድ ኮሎኔል ጃገማ ከሚመራው ጦር ጋር ቅድስት ማርያም ቤተ ክርስቲያን ተገናኙ ... «የአስር አለቃውን ቃል ተቀበሉ! የሻምበል ደረጀ ሬሳ ወደ ክፍለ ጦር ይሂድ፤ ታንኩ ለግዳጅ ይሰማራ» ብሎ አዘዘ፥ ኮሎኔል ጃገማ።

በኮሎኔል ሽፈራው የሚመራው የሆለታ ጦር አባላት ከጃገማ ጋር በተመካከሩት መሰረት በደጃች ውቤ ሰፈር በማለፍ በአፍንጮ በር በኩል ወደ ገነተ-ልዑል ገቡ። ኮሎኔል ጃገማ ታንኮቹን አስቀድሞ በአሁኑ 'የአዲስ አበባ ዩኒቨርስቲ ዋና በር' በሚባለው በር በጅፕ መኪናው ወደ ውስጥ ዘለቀ። እነ ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ የጦሩን መቃረብ ሲያዩ ያገቷቸውን ሚኒስትሮች እና መኳንንት ረሽነው በአፍንጮ በር በኩል ወጥተው አመለጡ።

በኮሎኔል ጃገማ የሚመራው ጦር ቤተመንግስቱን ሲቆጣጠር ደጃዝማች በዛብህ (የራስ መስፍን ስለሺ ወንድም) እና ራስ አንዳርጋቸው ልብሳቸው በጥይት ተቀዳዶ አገኛቸው። ጄኔራል መኮንን ደነቀ በስምንት ጥይት ተመትተዋል። በጥይት ተመትተው የነበሩት ራስ አበበ እያጣጣሩ ሆስፒታል እንደደረሱ አረፉ። ጄኔራል መኮንን ግን ዳኑ። ልዑል አልጋ ወራሹና ልዑል ራስ እምሩ ሃይለስላሴም ምንም ሳይሆኑ ከቤተ መንግስቱ ፎቅ ተገኙ። ኮሎኔል ጃገማ አልጋ ወራሹን፣ ራስ እምሩን፣ ራስ

እንዳርጋቸውን፣ ደጃዝማች በዛብህን ወደ ልዑል አልጋ ወራሽ ግቢ ወሰዳቸው። ከዚያም ልዕልት ተፈራሽወርቅን በመያዝ ወደ ግርማዊት እቴጌ መኖሪያ ሄዶ ግርማዊት እቴጌን፣ ልዕልት ተናኘወርቅንና ንጉሳውያን ቤተሰቦችን በሙሉ በመሰብሰብ ወደ ራስ እንዳርጋቸው ቤት የቀድሞው የስራ ሚኒስቴር አጠገብ ወሰዳቸው። ከዚያም ኮሎኔል ጃገማ ንጉሳውያን ቤተሰቦችን ከሶስተኛ ብርጌድ በመጣው ጦር አስጠብቆ ከምሽቱ ሶስት ሰዓት ጠቅላይ ጦር መምሪያ ሲሄድ ጄኔራል መርዕድ በደስታ እጃቸውን ዘርግተው ተቀበሉት፤ ጄኔራል ከበደ ግን ፊታቸውን አዞሩ ...

«ለመሆኑ የክብር ዘበኛን የጦር ግምጃ ቤት አስጠብቀሃል?» አሉት፥ ጄኔራል ከበደ።

«መቼ ጦር ሳኩልኝ?» አለ፥ ጃገማ - በቅሬታ።

«አንድ ሻለቃ ጦር እዚህ አለ፤ ነገ ወስደህ አስጠብቅ» አሉት። ኮሎኔል ጃገማ በእሺታ ራሱን ወዘወዘ።

* * *

የሶስት ቀኑ የመፈንቅለ መንግስት ድራማ በአሳዛኝ ሽንፈት ተፈፀመ። እነ ጄኔራል መንግስቱ ንዋይ ከቤተ መንግስት ወጥተው ወደ እንጦጦ ሸሹ። የሃምሳ አለቃ ታከለ በጅብ ተበላ። ሻምበል ባዬ ጥላሁን እስከ መጨረሻዋ የሞት ፅዋ መቅመሻው ቀን መንግስቱንና ገርማሜን ለምኖ እያበላ ቆይቶ ህዝብ ገደለው። ጄኔራል መንግስቱ ቆስለው ተያዙ። ገርማሜ ራሱን ገደለ። ከዚያ የገርማሜ፣ የጄኔራል ፅጌ ዲቡና የኮሎኔል ወርቅነህ ሬሳ ተሰቀለ። በመጨረሻም ጄኔራል መንግስቱ የሞት ፍርድ ተፈርዶባቸው ... «ይግባኝ አልጠይቅም» ብለው ተክለኃይማኖት አደባባይ ተሰቀሉ። የጠዋት ጤዛዎች ዘራቸውን ዘርተው ቡቃያቸውን ሳያዩ ረገፉ...

* * *

«ንጉሰ ነገስቱ የነጋሲ ዘር በመሆኑና ቅብዐ መንግስት በመቀባቱ ክብሩ የማይቀነስ፣ ማዕረጉ የማይገሰስ፣ ስልጣኑ የማይደፈር ሆኖ በቆየውም ልማድ በአዲሱም ህግ በሚገባው ክብር ሁሉ ይከበራል። ክብሩንም ለመንካት በድፍረት የሚነሳ ማንም ሰው በህግ ይቀጣል» በተባለው መሰረት ነቅናቂዎቹ ተቀጥተው «ከራስ በፊት ለሃገርና ለንጉሰ ነገስት» የሚባለው እምነት ቅኝት ሳይለወጥ፤ የንጉሰ ነገስቱ ክብርና ሞገስ ሳይናድ፤ የሞዓ አንበሳ ግንድ ሳይገዘገዝና ሳይቆረጥ ... በግፍ ለመጣል የተደረገው መፈንቅለ መንግስት

እንደ ዘር፥ በሳመው አፈር ውስጥ ተሰነቀረ። ዘሪዎቹ ግን እንደ ወንዴ ንብ ተራክቦ ፈጽመው በራሳቸው ወገን በንቦች መንጋ እየተነደፉ አለፉ ... የሶስቱ ቀን የመፈንቅለ መንግስት ድራማ 'ዘጠኝ ሆነን ዘምተን ምንም አልሆን ... ስምንቱ ሞተው እኔ ተመለስሁ' ዓይነት' ምሬትን ጥሎ አለፈ - የወንድማማቾችን ህይወት ቀጥፎ!

ቅዳሜ ታህሳስ 8 ቀን 1953 ዓ.ም ንጉስ ነገስቱ ከአስመራ ተነስተው አዲስ አበባ ገቡ። ከዚያም ቀጥታ ታላቁ ቤተመንግስት ወደሚባለው ኢዮቤልዮ ቤተመንግስት ገብተው ተቀመጡ። ማክሰኞ ታህሳስ 11 ቀን 1953 ዓ.ም እንጦጦ አካባቢ በነበሩ አነስተኛ የክብር ዘበኛ ሃይሎች መለስተኛ የተኩስ ልውውጥ ተደረገ።

ኮሎኔል ጃገማ ንጉስ ነገስቱን እጅ የነሳው አዲስ አበባ ከተመለሱ ከአራት ቀን በኋላ ነው። ሲያዩትም «ጃገማ! የአንተን ስራ ካርቱም ሆነን ሰምተናል ...» ብለውታል። በኋላ ግን ልዑል ደጃዝማች አስራተ ካሳ «ያን የበቾ ኦሮሞ ሹመው በስንት መከራ ከቤተ-መንግስት አስወጣነው፤ ቀጥለው ደግሞ ይህን የቄስ ልጅ የክብር ዘበኛ አዛዥ አድርገው መኳንንቱን ፈጅቶ ይኸው ይህን ሁሉ ጣጣ ፈጠረ ... ስለዚህ አሁንም በቤተመንግስት ውስጥ ስለሚሾሙት ሰው በሚገባ ማሰብ አለብዎት። ይህን አሁን የጠቀስኩልዎትን ምክር ደግሞ እኔ ብቻ ሳልሆን አባቴም ሲመክርዎት እንደነበር የሚረሱት አይመስለኝም» አሉ፥ አስራተ ካሳ።

የጨዋ ልጅ ይመረጥ በሚለው አስተያየት መሠረት አዲስ የክብር ዘበኛ አዛዥ ተመረጠ። ልጅ እንዳልካቸው መኮንን ከለንደን፣ ሚካኤል እምሩ ከዋሽንግተን፣ አምሃ አበራ ከዩጎዝላቪያ ለካቢኔ አባልነት እየተጠሩ መጡ። አዲሱ የክብር ዘበኛ አዛዥ ደበበ ሃይለማርያም ሆነው በንጉሰ ነገስቱ መሾማቸው በስድስት ሰዓት በሬዲዮ ዜና ተነገረ።

ጃገማ ተምሮ፣ የአገር ፍቅርን አውቆ ጦሩን የተቀላቀለ አይደለም። እንደ አያት ቅድመ አያቱ ስሙን ሊያስጠራ፣ ሰዋዊ ክብሩን ሊያስከብር ነው በዱር በገደል ገብቶ አርበኛ የሆነው። የአገር ፍቅርን ምንነት ሲያውቅ ደግሞ በውታደራዊ ሞያው ትዕዛዝ አክብሮ ግዳጁን ፈፃሚ ሆነ። ግዴታውን ሲወጣ ደግሞ በዘር ሃረግ መዘዛ ግራ የሚያጋባ እንቅፋት እየገጠመው ተቸገረ ...

ጃገማ በአርበኛነት ጊዜው ደጃዝማች ገረሱ ዱኪን ከደጃዝማች ዘውዴ ጋር ለማስታረቅና በወሊሶ መንገድ የኢጣሊያን ሰራዊት መውጫ መግቢያ ያሳጡትን ጀግና ለማየት መቶ አርበኞቹን ይዞ ሄዶ ነበር። ያን ጊዜ ደጃዝማች ገረሱ አንድ ነገር አስተምረውታል - ሁሉም ክፉ አለመሆኑን።

«አንድ ጊዜ» አሉት ገረሱ፤ «አንድ ጊዜ ጣሊያኖችና ባንዳዎች ተከታዮቼን ፈጅተው ከበቡኝ፡፡ እኔም አንድ ጎድጎድ ያለች ጉድባ ውስጥ ተደብቄ እያለሁ ተጠጉኝ፡፡ እንዳልተኩስ ብዙ ናቸው፡፡ ያሉት በቅርብ እርቀት ነው፡፡ የነበረኝ ጥይትም የሚያወላዳ አልነበረም፡፡ አንድ የአማሴን ሹምባሽ ወደ እኔ እያመሩ የነበሩትን፥ በዚህ አይደለም ... በዚያ ሂዱ ... እያለ አቅጣጫቸውን በግድ አስቀየራቸው፡፡ ወደ ኋላ ቀረት ብሎ ዐይን ለዐይን ተያየን፡፡ ከዚያ ወደ እኔ ቀረብ አለና፤

«እርስዎ ለአገርዎ ነፃነት የሚዋደቁ አርበኛ ነዎት ... እኛ ደግሞ የቅኝ ገዥዎች አሽከር ነን፡፡ ለእንጀራ ስንል እንዋጋለን ... እናንተ ባትኖሩ እኛ ም የነገን ተስፋ ማየት አንችልም፡፡ ባርነት የዘላለም ዕጣ ፈንታችን ሆኖ ይቀር ነበር፡፡ ነገ ያልፍልናል ብሎ ካለማሰብ ደግሞ ሞት ይሻላል፡፡ ደግሞም የእርስዎ አርበኝነት ለእኛም እርነት ነው፤ ስለዚህ እርስዎ አይገደሉም፤ ዝም ብለው እዚሁ ይቀመጡ፤ ማንም ተመልሶ አይመጣም» ብሎኝ ሄደ ብለው ነገሩት፡፡

ወጣቱ የአርበኞች መሪ «ለካ ከጠላት ጋርም ወዳጅ አለ» ብሎ አመለካከቱን አሰፋ፡፡ ሌሎችን ማክበሩ፤ ሌሎችን መውደዱ ጨመረና ተግባቢ ሆነ፡፡ የመግባባት መሰረት ደግሞ ሌሎችን መውደድ፣ ማክበር፣ መፈለግ፣ መረዳት፣ ማመን ነው፡፡ ይህ ሲሟላ ፍቅር አድማስ ሰፊ ይሆናል - ድንበር የሌለው፡፡

* * *

ኮሎኔል ጃገማ፥ ደበበ ሃይለማርያም የክብር ዘበኛ አዛዥ ሆኖ መሾሙን ሲሰማ በስምንት ሰዓት ኮሎኔል ደበበ ቤት ሄዶ በግሉ የተሰማውን ደስታ «እንኳን ደስ አለህ» በማለት ገለጸ፡፡ በዘጠኝ ሰዓት ደግሞ ቅሬታውን ለመግለጽ ወደ ምድር ጦር መምሪያ ሄደ፡፡ ምክትል የምድር ጦር አዛዡን ጄኔራል ተድላ መኮንንን አገኛቸው፡፡

«ከዛሬ ጀምሮ ከጦር ሃይሉ ውጭ ነኝ» አለ፥ ኮሎኔል ጃገማ፡፡ ጊዜው ደግ የሚታሰብበትም ነበርና «ምነው?» አሉት ጄኔራል ተድላ፡፡

«ክብሬ ተነክቷል» አለ፥ ጃገማ - እልህ እየተናነቀው፡፡

«በምን ክብርህ ተነካ?» አሉ፥ ተድላ - በግርምታ እየተመለከቱት፡፡

«ኮሎኔል ደበበን በሞያ እበልጠዋለሁ፡፡ በማዕረግም ቅድሚያ አለኝ፡፡ እኔ ሻለቃ ሆኜ እሱ ሻምበል ነው፤ እኔ ኮለ ኔል ሆኜ እሱ ሻለቃ የነበረ ነው፡፡ እንዴት በእኔ ላይ ይሾማል? በእርግጥ እኔ ሹሙኝ አላልም፤ ነገር ግን እሱን ስትሾሙ እኔን ወደ ጦር ሰራዊት መመለስ ይገባችሁ ነበር፡፡ እኔ ቤተመንግስት እየጠበቅሁ እንዴት በእኔ ላይ አምጥታችሁ ትሾሙታላችሁ?... በምንስ በልጦኝ ነው? ስለዚህ ክብሬ ተነክቷል» አለ፡፡

ጄኔራል ተድላ ትክ ብለው አዩትና በሀሳባቸው፤ «እውነት ምስጢሩ ስላልገባው ነው ወይንስ ያሾፋል!» አሉ፡፡ ኮሎኔል ጃገማ ወጥቶ ሄደ፤ ሶስት ወራት ሙሉ «የት ነህ?» ያለው አልነበረም፡፡

ለሶስት ወር በቅሬታ ያለስራ ሲቀመጥ የመኮንኖች ክለብ ፕሬዚዳንት ሆኖ ተመረጠ፡፡ ወዲያው ክለቡን ሲያሳድገውና ተወዳጅ ሲያደርገው እስከ 1963 ዓ.ም ድረስ ለአስር አመታት የመኮንኖችን ክለብ በፕሬዚዳንትነት እንዲመራ ተደረገ፡፡ በክለቡ ከፈፀማቸው ተግባራትም ውስጥ አንዱ አሁን ያለው ህንፃ በንጉስ ነገስቱ የመሰረት ድንጋይ ተቀምጦ እንዲሰራ ማድረጉ ነው፡፡ ቀድሞ የክለቡ ይዞታ የነበረውን መሬት አስራ ሁለት ሺህ ካሬ ሜትር አስጨምሮ ሰላሳ ሰባት ሺህ ካሬ ሜትር ስፋት እንዲኖረውና ለባለ እርስቶቹ ክፍያ ከፍሎ ካርታና ፕላኑ በጦር ሃይሎች ስም እንዲመዘገብ አድርጓል፡፡

* * *

አንድ ቀን ግን ችግር መጣ፡፡ ጦርነትና ግጭት ሲመጣ ጃጊ ጃገማ ፈላጊ አያጣም፡፡ ስምንት መቶ የሚሆኑ የጦር ሰራዊት አባሎች አደሙና ሜዳ ላይ ተሰብስበው «ጄኔራል ከበደ ገብሬ ይሻሩ ... ኮሎኔል ጃገማ ይሾም፤ የምድር ጦር አስተዳደር ክፍሉ ኮሎኔል ወሰኔ ይለወጥልን ... እኛ በዓመት ሁለት ካኪ ልብስ የምንለብሰው ሳንክዳ በዓመት ሶስት ካኪ የሚለብሰው፣ በየሃያው ቀን ስንጋ የሚታረድለት ክብር ዘበኛ ከዳ ... አልጋውን የመለስነው ግን እኛ ነንና ደመወዝ ይጨመርልን» በማለት የኢዮቤልዩ ቤተመንግስትን በር ጥሰው ገቡ፡፡

ችግሩን ለመፍታት ወታደሮቹ የሚወዷቸው ሁለት ጄኔራሎችና ሁለት ኮሎኔሎች ይጠሩ ተባለ፡፡ በዚህም ጄኔራል ወልደስላሴ በረካ፣ ጄኔራል ዋቅጅራ ሰርዳ፣ ኮሎኔል በለጠ አበበና ኮሎኔል ጃገማ ተመረጡ፡፡ ከዚያ ጄኔራል ወልደስላሴና ጄኔራል ዋቅጅራ ሄደው ብሶተኛ ወታደሮችን ሲያነጋግሯቸው ሲፈልጉ ጥያቄ አቅራቢዎች ፊታቸውን እያዞሩ አስቸገሩ፡፡ በኋላ በጄኔራል ዋቅጅራ ፋንታ ኮሎኔል ጃገማ ተተካ፡፡

ወታደሮቹ «ንጉሰ ነገስቱን እናነጋግር፤ ጠይቁልን» ብለው አቤቱታቸውን ነገሯቸው። ንጉሰ ነገስቱም ሊያነጋግሯቸው ፈቃደኛ ሆኑ። ጥያቄያቸውን አቀረቡ።

«አስተዳደር እናንተን አይመለከትም። ስለ በደላችሁ ግን ሌላ ጋ አልሄዳችሁም፤ እኛ ዘንድ ነው የመጣችሁት። መልሳችንን እናስታውቃችኋለን» አሉና ንጉሰ ነገስቱ ገቡ። ወታደሮቹ «መልስ እንጠብቃለን» አሉ። እነ ኮሎኔል ጃገማ ስታዲየም ወስደው «ጥያቄያችሁን አቅርባችኋል፤ ንጉሰ ነገስቱ መልሱን በአንዴ ሊሰጡ አይችሉም፤ ለካቢኔው ማቅረብ፣ ማማከር አለባቸው» አሏቸው። ሃሳባቸውን ተቀብለው ተበታተኑ። በማግስቱ ግን የጠየቁት የደመወዝ ጭማሪ ተፈቀደላቸው።

በዚህ ሰበብም የምድር ጦር አዛዡ «ግርማዊ ጃንሆይ! ኮሎኔል ጃገማኮ ስራው ላይ አይደለም» አሏቸው።

«ለምን?» አሉ÷ ንጉሰ ነገስቱ - በመገረም።

«'መብቴ ተደፈረ' ብሎ።»

«ስለምን መብቱ ተደፈረ?»

«በስልጣንና በሞያ የምበልጠው በላዬ ላይ የክብር ዘበኛ አዛዥ ሆነ... ብሎ ነው ጌታዬ!»

«ልክ ነዋ! - ልክ ነው!» ብለው ቆጣ አሉ። ጄኔራል ከበደ ደነገጡ። «በል በአስቸኳይ የሚመጥነው ቦታ ፈልጋችሁ ሹሙት» አሉ ንጉሱ። ጄኔራል ከበደ ትዕዛዝ መቀበላቸውን ለማረጋገጥ ወታደራዊ ሰላምታ ሰጡ።

በሰኔ ወር 1953 ዓ.ም ኮሎኔል ጃገማ የአራተኛ ክፍለ ጦር ጥብቅ አዛዥ ሆነ። ከዓመት በኋላ ደግሞ በብርጋዴር ጄኔራል ማዕረግ የአራተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ ሆኖ ተሾመ።

* * *

ውሃ ዋና ወዳዱ ጃገማ በጦር ሃይሎች ውድድር ላይ ከየጠቅላይ ግዛቱ ተመልምለው ከሚቀጠሩ ወታደሮች ውስጥ የውሃ ዋና የሚችሉ ተመርጠው በግዮን ሆቴል እንዲሰለጥኑ በማድረግ ለጦር ሃይሎች ስፖርት

ውድድር አቅርቦ የባህር ሃይልን በዋና በማሸነፍ በክፍለ ጦር አዛዥነት ይመራው የነበረውን የአራተኛ ክፍለ ጦር ለዋንጫ ሽልማት አበቃው። ኮሎኔል ጃገማ የመቻል ስፖርት ክለብ ፕሬዚዳንት ሆኖ ባገለገለባቸው ዓመታት ሌ/ጄኔራል ይልማ ሺበሺና ዶ/ር ከበደ ሃብተማርያም ምክትሎቹ ነበሩ።

ጃገማ ለሁለት ዓመታት የጦር ሃይሎች ስፖርት መሪ በሆነበት ጊዜ ንጉሰ ነገስቱ፣ ጠቅላይ ሚኒስትሩና ሚኒስትሮች በተገኙበት አመታዊ ውድድር ሲደረግ ሰማዩ ጠቁሮ፣ ነጎድጓዱ ሲጮህ ... ጸሐፊ ትዕዛዝ አክሊሉ ሃብተወልድ አስጠርተውት «ጄኔራል! ዝናብ እየመጣ እኮ ነው፤ ቶሎ ቶሎ ብለህ ሸኘን እንጂ» አሉና ንጭንጭ አሉበት። ንጉሰ ነገስቱ የጸሐፊ ትዕዛዝን አስተያየት ሰምተው ነበርና «ጃገማ!» አሉት።

«አቤት ጃንሆይ!» ብሎ ጠጋ አለ።

«'ጫምሺቱ' አምጥተሃል?» አሉት። ፈገግ ብለው፤

«አምጥቻለሁ ጃንሆይ!» አለ÷ ጄኔራል ጃገማ።

«ጫምሺቱ ካለ አታቻኩሉት ... ተውት» አሉ።

ጫምሺቱ ማለት «ዝናብ የሚያስቆም» ማለት ነው። አክሊሉ ሃብተወልድ «ጃንሆይ! ይህ የማይረባና ኋላቀር እምነት እኮ ነው» አሉ። ንጉሰ ነገስቱ ዘና ብለው እየተቀመጡ «ሂድ ጄኔራል ... ቀጥሉ» አሉ። ዶፍ ዝናብ ዙሪያውን እየወረደ ሥነስርዓቱ የሚካሄድበት ቦታ ብቻ ሳይጥል ቆየና ጨዋታው አልቆ ንጉሰ ነገስቱ ወደ መኪናቸው ሄደው በሩ ሲከፈትላቸው ዝናቡ ማንጠባጠብ ጀመረ ...

«አክሊሉ!» አሉ÷ ንጉሰ ነገስቱ - ጠቅላይ ሚኒስትራቸውን። ጸሐፊ ትዕዛዝ አክሊሉ ጠጋ አሉ።

«የአንተን ሳይንስ አየነው!» ብለው ስቀው ወደ መኪናቸው ገቡ።

ንጉሰ ነገስቱና ጄኔራል ጃገማ በጫምሺቱ ያምናሉ። በኦሮሞ ውስጥ እንደ ጫምሺቶች የማያርሱ፣ የማይነግዱ «ማሊማዎች» የሚባሉ ጎሳዎች አሉ። የአካባቢያቸው ሰው ነው የሚያርስላቸው፤ ሶስት ቀን ለራሱ አንድ ቀን ለእነሱ ያርሳል። የማሊማዎቹ ስራ ቀንና ሌሊት «ዋቅን» መለመንና ማመስገን ነው። ታዲያ ከተፈለገ በበጋ ዝናብ ያዘንባሉ ... በክረምት ደግሞ

ሲያስፈልግ ዝናብ ያቆማሉ:: ስለዚህ ዓመታዊ ውድድር ሲደረግ ጫምቢቱ ይጠራና ድንጋይ ላይ ተቀምጦ ሰማይ ሰማይ ማየት ከጀመረ ካለ ስጋት ጨዋታ ማካሄድ ይቻላል።

አንድ ጊዜ ቀዳማዊ ኃይለ ስላሴ «ነገ ዝናብ አይዘንብም» የሚል ማሳሰቢያ ከ«ሜትሮሎጆስቶች» ሰሙ:: በነጋታው ዝናብ አይኖርም የሚለውን ማሳሰቢያ አምነው ቢሾፍቱ ለመሄድ ወስነው ጉዞ ጀመሩ:: መንገድ ላይ አንዱ አህያውን በዱላ ይነርታታል። መኪናቸውን አቁመው አስጠሩትና «ምን አርጊ ብለህ ነው የምትደበድባት?» አሉት:: «ጃንሆይ! ጆሮዋን ወደኋላ ቀስራ 'ሂጂ' ብላት 'ዝናብ አለ' ትለኛለች:: እኔ ያልፈራሁትን እሷ ፈራች:: እህ! 'አንች ነሽ እኔ ነኝ የማዝሽ?' ብዬ እኮ ነው መነረቴ ... ዝም ካልኳትማ እኔ ታዛዥ፥ እሷ አዛዥ ሆነችማደል፥ ጃንሆይ? ብዬ ብዬ ደግሞ ለአህያ አዋቂ ፊት ልስጥ፥ ጃንሆይ? እስኪ እግዜር ያሳይም! ዝናብ ቢመጣ ብቻዋን አትመታ፤ የምንደበደብ እኩል፤ ጭቃ የምናቦካ እኩል ...» አላቸው::

«ዝናብ ይመጣል ማለቷንስ አምነሽዋል?»

«እሱማ እውነት ነው፥ ጃንሆይ! ጆሮዋን አቁማ እየነገረችኝ፥ እያይዋት» አለ:: ንጉሰ ነገስቱም ሳቅ አሉና ሾፌራቸውን በአገጫቸው ሂድ አሉት:: መንገድ ላይ ዶፍ ዝናብ መጣል ጀመረ፤ «ይገርማል! ከሱሉልታ የአየር መምሪያ የአገሬ አህዮች ይሻላሉ» አሉ፥ ንጉሰ ነገስቱ - በስጨት ብለው::

* * *

በ1954 ዓ.ም ደግሞ ጄኔራል ጃገማ እግሩን ተሰብሮ ጦር ሰራዊት ሆስፒታል ገባ:: ንጉሰ ነገስቱ በየሆስፒታሉ ያሉ ህመምተኞችን ሄደ የመጠየቅ ልምድ ስለነበራቸው በሄዱ ቁጥር ጄኔራል ጃገማን ይጠይቁታል:: ጄኔራል ጃገማ የጦር ሰራዊት ሆስፒታል ተሽከርካሪ ወንበር (ዊልቸር) ጠበበውና «ይለወጥልኝ፤ ጠበበኝ» ብሎ ጠየቀ:: «እዚህ ሆስፒታል ከዚህ የሰፋ ዊልቸር የለም፤ ግርማዊ ጃንሆይ ሲመጡ እሳቸውን ቢጠይቋቸው ከልዕልት ፀሐይ ሆስፒታል ያስመጡልዎታል» አሉት:: በሚመጡበት ቀን ወንበር ላይ ቁጭ ብሎ ፀሐይ እየሞቀ ጠበቃቸው:: ንጉሰ ነገስቱ መጡ::

«ጃንሆይ! ዊልቸሩ ስለጠበበኝ ከልዕልት ፀሐይ ሆስፒታል እንዲመጣልኝ እባክዎ ይዘዙልኝ» አላቸው:: «ጃገማ! ቢታዘዝልህም አይበቃህም ... አንተ እኮ ወፍረሃል» አሉት እየሳቁ::

«ጃንሆይ መወፈሬን አይጥሉት ... የወፈረ ወታደር አይሸሽም» አላቸው ጄኔራል::

«እሱን ተወው ጃገማ! እኛ ብዙ አይተናል፤ ገና ጦርነት ሲጀመር ኋላ እንዳይቀር ቀድሞ የሚሸሸው እሱ ነው» አሉት:: ሁለቱም በጥያቄና መልሱ ፍርስ ብለው ሳቁ ...

ከዚያ ለተሽከርካሪ ወንበሩም፣ ለ"ፊዚዮቴራፒ"ም ወደ ልዕልት ፀሐይ ሆስፒታል ተዛውሮ እንዲተኛ ተፈቀደ:: በሆስፒታሉ አንዲት ፈረንሳዊት "ፊዚዮቴራፒስት" ነበረች:: አምስት ወር እግሩ ላይ የቆየው ብረት እግሩን ሲያንቀሳቅስ እንደሚያመው ነገራት:: አልሰማችውም፤ የእሷን ትዕዛዝ የሚቀበሉት ረዳቶቿም በግድ አነቃንቅ እያሉት ተሰቃየ::

አንድ ቀን ፈረንሳዊቷ መጣችና «እግርህን አንቀሳቅሰው!» አለችው:: «ያመኛል» አላት::

«እያምም፤ አንቀሳቅሰው!» አለችው::

«እሺ ወደ እኔ ጠጋ በይ» አላት:: ጠጋ ስትል በቀኝ እጁ ፀጉሯን ጭምድድ አድርጎ ያዛትና «ያማል?» አላት፤

እያቃሰተች «... አ! በጣም ያማል» አለችው::

«ይኸውልሽ፤ እኔንም እንደዚህ ነው የሚያመኝ» አላት::

ፈረንሳዊቷ "ፊዚዮቴራፒስት" ገባት፤ በጣም ገባት! «ከዛሬ ጀምሮ ያመዋልና ጅምናስቲክ ስራ ብላችሁ እንዳታስቸግሩት» ብላ አዘዘች::